

Islandshästens avelshistoria

Heimir Gunnarsson, 2017

Innehåll

1. Inledning.....	1
2. Hästens utveckling.....	2
2.1. Vad kan vi lära oss av evolutionen?	3
3. Islandshästens ursprung.....	3
3.1. Fluga	4
3.2. Hästhållning i tufft klimat.....	4
3.3. Tuffa tider	5
3.4. Första beskrivningen av ett avelsmål	6
3.5. Statlig inblandning.....	7
4. Theodór Arnbjörnssons tid som statskonsulent	10
5. Gunnar Bjarnasons tid som häst- och exportkonsulent.....	12
5.1. Förslag till regler om ridhästaveln.....	16
5.2. Föreningsmänniskan och pionjären Gunnar Bjarnason	17
6. Þorkell Bjarnasons tid som statskonsulent	20
6.1. Avkommeprövning	22
6.2. Statens hingststation.....	22
7. Kristinn Hugason's tid som statskonsulent	26
7.1. BLUP och ny domarhandledning	28
8. Fengur.....	32
9. Modern tid.....	33
10. Export och import.....	36
11. Sverige	38
11.1. Islandshästar i Sverige	40
11.1.1. När islandshästen kom till Sverige	40
11.1.2. Islandshästen lanserad som småbrukshäst.....	40
11.1.3. Förändringar under 1900-talet.....	40
11.1.4. Storimporter upprörde många	41
11.1.5. Första föreningen överlevde inte	41
11.1.6. En egen avel startades i Sverige	41
11.1.7. Uppdaterad information	42
11.2. Viktiga hästar i svensk islandshästavel.....	45
11.2.1. Mökkur frá Varmalæk.....	45
11.2.2. Flipi från Österåker	46
11.2.3. Svalur frá Glæsibæ	47
11.2.4. Askur från Håkansgården	48
11.2.5. Von frá Vindheimum	49

12. Avelslinjer	51
12.1. Svaðastaðir	52
12.2. Hornafjörður	53
12.3. Kolkuós	55
12.4. Kirkjubær	58
12.5. Sauðárkrúkur	61
13. Viktiga hingstar	65
13.1. Hrafn 802 frá Holtsmúla	65
13.2. Sörli 653 frá Sauðárkróki	67
13.3. Orri frá Þúfu	69
13.4. Hervar 963 frá Sauðárkróki	71
13.5. Ófeigur 882 frá Flugumýri	72
13.6. Otur frá Sauðárkróki	73
13.7. Náttfari 776 frá Ytra-Dalsgerði	74
13.8. Gáski 920 frá Hofsstöðum	75
13.9. Adam frá Meðalfelli	76
Referenser	77

1. Inledning

Denna sammanfattning av islandshästens avelshistoria är framtagen för SIF avel med hjälp från Sögusetur íslenska hestsins (Islandshästens historiemuseum) som en del av kursmaterial för kursen Introduktion till islandshästavel.

När en historia ska sammanfattas är det alltid den stora frågan när den ska börja. Här blev valet att börja redan i början på den kända historien, för ungefär 55 miljoner år sedan och kortfattat beskriva hur hästen som art har utvecklats, med några exempel på vad nutidens uppfödare kan dra för lärdomar av utvecklingshistorien. Fokus i denna skrift är på utvecklingen av det avelsprogram som används inom islandshästaveln idag. Vi som är intresserade av islandshästen, dess avelsarbete och framtid måste komma ihåg att vi kommer in i ett påbörjat arbete, som har drivits av generationer före oss. Det är således av stort värde för oss att försöka förstå utgångspunkten och hur saker och ting har utvecklats, för att lättare förstå vart vi är på väg.

En noggrann berättelse om islandshästens avelshistoria skulle lätt kunna vara flera hundra sidor lång. Det finns mycket dokumenterat om hästar på Island, tack vare traditionen att bevara beskrivningar av historiska händelser i skrift, så som de isländska sagorna. Hästen har varit en stor och viktig del av landets historia och därför har Islands historia och islandshästens historia varit tätt sammanlänkade i århundraden.

Det är viktigt för dig som läsare att förstå och veta att det som följer härafter är endast en sammanfattning och ett försök att visa fram händelser, personer och förändringar som är av betydelse för att förstå varför vårt avelsprogram, avelsmål och bedömningssystem ser ut som det gör idag.

Det finns som sagt gott om referenser i detta område. Förutom skriftliga referenser har jag även varit så lycklig att få ovärderlig hjälp från några av huvudpersonerna i denna historia och vill jag där främst nämna Kristinn Hugason og Þorvaldur Árnason. Jag vill passa på att tacka dem båda för deras insatser och även Monique Nilsfors för korrekturläsning av texten.

Heimir Gunnarsson

2. Hästens utveckling

Hästens utveckling är en av de bäst dokumenterade utvecklingshistorierna av alla arter. Vi vet att för ungefär 55 miljoner år sedan fanns ett djur som idag kallas *hyracotherium*. Detta djur hade en mankhöjd på ca 45 cm, med hög och välvd rygglinje, fyra tår på varje framben och tre på bakbenen. Huvudet var kort med ögonen placerade relativt långt fram. Detta djur hade små tänder med relativt mjuka kanter som lämpade sig väl för den föda som dominerade växtriket vid den tiden, frukt och löv i fuktiga skogar. Sist men inte minst så levde dessa djur med störst sannolikhet enskilt eller i par.

I takt med klimatets och växtlighetens förändring, samt rovdjurens utveckling, så utvecklades arterna. Varierande egenskaper lämpade sig olika väl beroende på omgivning. Individer som var bäst lämpade till att överleva i deras miljö hade störst chans att föröka sig och sprida sina gener till kommande generationer. Andra individer fick således antingen dö ut eller söka sig till en annan miljö som passade deras egenskaper bättre.

I takt med att stora, öppna gräsytor blev vanligare, så blev hästdjurens flyktinstinkt och förmåga att springa fort avgörande egenskaper för att överleva. Längre huvud med ögonen placerade ovanför gräset och längre ut mot sidan av huvudet istället för på framsidan av huvudet bidrog till deras förmåga att ha kontroll över omgivningen trots att de betade. Deras sociala beteende ändrades till att de levde i större flockar snarare än i par. Genom att flera individer lever tillsammans i en grupp ökar chansen att när ett rovdjur dyker upp, äter det någon annan än dig. I en grupp blir det automatiskt en starkare selektion av handjur, eftersom det i de flesta grupper är den starkaste hanen som driver iväg de svagare för att själv kunna föröka sig med hondjuren. De svagare handjuren har därmed en betydligt mindre chans att sprida sina gener vidare vilket i sin tur leder till att handjurens styrka får allt större betydelse. Överlag är det framförallt alla de egenskaper som är viktiga för individens överlevnad och förökning som har påverkat arternas utveckling.

Bild 1: Skelett av *Hyracotherium* som hittades på en uttorkad sjöbotten i Wyoming, USA. Bild från boken *The Rise of Horses* av Jens Lorenz Franzen.

Nutidens häst är förvisso betydligt större än den förhistoriska förfadern *hyracotherium*, men det är av stor vikt att minnas att nutidens hästraser varierar från 40 cm i mankhöjd och upp till 220 cm! Dagens hästar har längre ben, rakare rygg, högre framdel, färre tår och starkare tänder, för att nämna några drag som har förändrats betydligt på dessa 55 miljoner år. Nutidens hästdjur tillhör släktet *Equus*. Den första kända arten som tillhörde *Equus* var *Equus simplicidens* som levde för ca 5 miljoner år sedan. Den hade tydliga zebraränder och ett huvud som påminner om en åsnas.

I dag finns det ett antal underarter till släktet *Equus*. Dagens ridhästar definieras som *Equus ferus caballus* (tamhästar). Länge har man trott att det fortfarande fanns en underart till släktet *Equus* som kvalificerades som vildhäst, dvs. tillhörde inte *Equus caballus*. Detta är Przewalskihästarna som länge levde vilda i Östeuropa och Asien. Dessa hästar skiljer sig ifrån övriga hästar bland annat för att de har

66 kromosomer istället för 64 som tamhästarna. Nyligen har dock uppdagats att även dessa hästar härstammar från individer som var påverkade av människor i området Botai som idag tillhör Kazakstan. Övriga hästar som ofta hänvisas till som vildhästar, så som mustanghästen i USA tillhör tamhästarna eftersom dessa härstammar från ridhästar som spanjorerna tog med sig under 1400-talet. Det finns således inga riktiga vildhästar kvar i världen idag.

De arter som idag tillhör släktet hästdjur (Equus) är förutom hästar även åsnor och zebror. Hästdjurens närmaste släktingar är tapirer och noshörningar, båda dessa arter härstammar ifrån hästens förfader; hyracotherium. Intressant nog har tapirer fyra tår på frambenen och tre på bakbenen precis som hästens förfader emedan noshörningar har tre tår på både fram- och bakben.

2.1. Vad kan vi lära oss av evolutionen?

För det första är det viktigt för oss att förstå vilken viktig egenskap flyktinstinkten har varit för hästdjuren i många miljoner år! Att springa först och titta sedan är i många fall det som skiljer mellan liv eller död. Detta är viktigt för oss att komma ihåg i allt arbete med hästarna. Det ligger i hästarnas natur att fly ifrån det som är okänt eller för att undvika situationer som eventuellt skulle kunna bli obehagliga eller farliga för antingen individen eller flocken i sin helhet. En häst som skenar under ryttare gör det för att springa ifrån något som den upplever som obehagligt eller farligt.

För ungefär 400.000 år sedan började människan att använda hästar som arbetsdjur. Tamhästen blev till och så småningom började hästen även användas som ridhäst. Det är således endast en bråkdel av hästens evolutionshistoria som har påverkats av människan och en bra påminnelse för att komma ihåg att nutidens uppfödare är endast en kort transportsträcka i hästens fortsatta utveckling. Samtidigt som vi sätter upp mål för vad vi vill uppnå med avelsarbetet utifrån våra mänskliga behov är det vårt uppdrag att se till att vår selektion inte är på bekostnad av egenskaper som är viktiga för hästarnas överlevnad. Egenskaper som direkt hotar djurets hälsa och hållbarhet skall alltid selekteras bort, så som det annars hade gjorts vid naturlig selektion.

Varje parning vi gör och varje generation vi skapar är endast en bråkdel av hästens utvecklingshistoria. Det påminner oss om det faktum att det är ytterst begränsat hur mycket vi kan påverka över endast en generation. Hästavel är ett långsiktigt arbete och endast genom målmedveten avel i flera generationer kan vi börja att påstå att vi har åstadkommit något som påverkar rasen på sikt. När vi börjar vårt avelsarbete som intresserade individer får vi i händerna hästar som består av deras förfäders gener. Vilka gener det är som förts över till dagens hästar beror på vilka beslut tidigare generationers uppfödare fattade. Vilka hästar skall användas i avel och vilka skall inte få lov att föröka sig? Det är nu upp till oss att se till att kommande generationer uppfödare och ryttare får hästar som de kan ha nytta av, som är bättre lämpade som ridhästar men som även är starka, sunda och hållbara hästar.

3. Islandshästens ursprung

Vi vet att de första hästarna kom till Island med vikingarna för ungefär 1100 år sedan. Men vad det var för hästar de tog med sig eller varifrån de kom har vi tyvärr begränsad information om. I resultat från forskning som nyligen genomfördes om rasernas släktskap utifrån DNA-analyser, kan vi se att islandshästens genom har mycket gemensamt med både shetlandsponny och den mongoliska hästen. Däremot är släktskapet inte lika stort med de norska hästraserna som man skulle kunna tro. Vikingarna

som flyttade till Island kom mestadels ifrån Norges västkust, men även från Irland och Skottland, Danmark och Sverige. Således är släktskapet med shetlandsponnyn inte så konstigt utifrån en geografisk synvinkel. Troligtvis härstammar vikingarnas hästar till stor del från Ryssland vilket kan förklara släktskapet med den mongoliska hästen, som lever under liknande förhållanden och används på liknande sätt som Islandshästen gjorde förr i tiden och således har utvecklats parallellt med islandshästen. Både den mongoliska hästen och shetlandsponnyn är relativt lika islandshästen. Trots att shetlandsponnyn är betydligt mindre än islandshästen så finns det många likheter i deras exteriör. Den mongoliska hästen är i samma storlek som islandshästen, exteriört snarlik och färgvariationen är ungefär densamma.

Vi kan utgå ifrån att när vikingarna reste över till Island i sina båtar så fanns det endast begränsad plats för husdjur ombord. Därför är det sannolikt att de endast tog med sig hästar som de kunde ha nytta av. Islandshästens avelshistoria börjar således med en relativt stark selektering för egenskaper som hade betydelse för hästarnas användbarhet.

3.1. Fluga

De första hästarna som anges med namn i de isländska sagorna är stoet Fluga och hingsten Eiðfaxi. Berättelsen om dessa två hästar börjar med att skepp kommer in i Skagafjörður till Kolbeinsárós, där den välkända avelsgården Kolkuós senare låg. Berättelsen ägde troligtvis rum någon gång under perioden 960 – 1000 e.Kr. Ombord var stoet Fluga som lyckades slita sig när hon lastades av och sprang in i en skog som då fanns i närheten. När båtarna kom i land kom många män fram för att hjälpa till med att lasta av och försöka göra bra affärer med importörerna. En av de som var på plats denna dag var Þórir Dúfunef, som köpte stoet som nu var borta, i hopp om att hitta henne. Þórir hade tur och hittade stoet, gav henne namnet Fluga och tog med henne hem till sin gård. Senare i sagorna berättas det om när Þórir skulle rida söder över högländet till Þingvellir och mötte på vägen en man som hette Örn. De slog ett vad om vems häst som var snabbast och båda satsade 100 silver. Fluga vann kapplöpet, men var så trött och sliten efteråt att Þórir beslutade sig för att lämna henne kvar när han fortsatte sin resa. Örn var så bedrövad över sin förlust att han red iväg upp till fjället Arnarfell och tog sitt liv. På hemvägen hittade Þórir sin Fluga igen, men då tillsammans med en vit hingst, som med störst sannolikhet var den hingst som Örn hade ridit. Þórir tog båda hästarna med hem till sin gård, där Fluga senare fick ett föl; Eiðfaxi. Fluga försvann senare i våtmarken på Þóris gård och efter det kallades gården, eller våtmarken, Flugumýri (mýri = våtmark).

3.2. Hästhållning i tufft klimat

Genom århundradena har hästarna på ön fått klara sig i tuffa väderförhållanden och ofta med bristande tillgång till foder. En period av kyla, naturkatastrofer och fattigdom kan sägas, varade ifrån 1300-talet och fram till ca 1920. Hästarna gick mestadels ute och det var endast de förmögna som hade möjlighet att stalla in ridhästen. Endast ridhästarna blev fodrade och övriga fick klara sig själva. Det ansågs vara fint att ha hästar med skitiga låar då detta var ett tecken på att ägaren var tillräckligt förmögen för att kunna ha hästen uppstallad. Ibland var vintern mild och hästarna klarade sig bättre. Andra gånger var vintrarna tuffare och många hästar dog på grund av svält och kyla. Det var därför till stor del naturen som beslutade vilka hästar som skulle få chansen att föra sina gener vidare till nästa generation. Endast de hästar som klarade vintern fick chansen. Som indikation på detta pratar man på Island fortfarande i dag om hästars ålder i vintrar istället för i år. Hästens ålder avslöjar således hur många vintrar den har överlevt.

För islandshästen blev det tydligt vilka egenskaper som var viktiga för att överleva. Förmågan att kunna tillgodogöra sig fodret på bästa sätt var en viktig egenskap. Den långa vinterpälsen var likaså viktig och att använda energin sparsamt under höst och vinter blev avgörande för överlevnad. När det blåser snöstorm ställer sig hästarna tätt intill varandra, med bakkdelen vänd mot vinden och väntar tills ovädret går över.

Har dessa egenskaper som har varit så viktiga för islandshästarna i århundraden blivit något som straffar dem i dagens hästhållning?

Förmågan att lägga på sig hull under sommaren och hösten för att klara sig bättre över vintern är på många sätt ingen fördel för hästarna i dagens samhälle. Vi har nog med hö för att se till att hästarna inte går ner i vikt över vintern, så som de gjorde under århundraden. Det gör att när gräset börjar växa och hästarnas överlevnadsinstinkt tar över är det många hästar som drabbas av övervikt och metaboliska sjukdomar, så som fång och diabetes.

Vi känner hur hästarna blir långsammare och trögare på hösten, när deras överlevnadsinstinkt gör att de börjar spara på energin för vintern. När våren börjar närma sig känner vi sedan hur hästarna börjar bli piggare och mera villiga att anstränga sig. Detta faktum har islänningarna länge varit medvetna om och säsongen med ridhästen avslutades ofta efter sommarens långturer i augusti. Då togs skorna av och hästarna släpptes på bete för att sedan hämtas igen runt årsskiftet.

Vi kan även se vissa omständigheter där hästarnas överlevnadsinstinkt och naturliga beteende att „*ställa sig med rumpan mot vinden*“ ger sig uttryck. Exempel som många av oss har bevittnat är när en häst skall lastas på en hästtransport. En eller flera människor står bakom hästen och „*blåser*“ och hästen förstår inte hur den skall ta sig ur situationen eftersom den inte upplever hästtransporten som en alternativ flyktväg. Hästen ställer sig med fyra ben i marken och rör inte en fena utan väntar på att det hela skall gå över, samma metod som var så framgångsrik för föregående generationer.

3.3. Tuffa tider

År 1783 började ett vulkanutbrott i Lakagígar, som pågick i ett år. Aska och giftämnen spreds över ön och gjorde att betet blev förgiftat och skörden dålig. Kalla år följde och under fyra års tid var det riktigt tufft för islänningarna. Landets invånare var 48.800 år 1783 men hade minskat med 21,2%, eller ner till 38.500 år 1787. Uppskattat antal hästar år 1783 var omkring 36.000 i landet innan vulkanutbrottet började, men på endast ett år hade cirka 27.000 hästar omkommit, eller 75% av hela populationen. Med så pass få individer kvar och dålig framkomlighet mellan landsdelar var inavel ofrånkomlig för att få upp antalet igen. I avelssammanhang beskrivs sådana situationer som flaskhalsar. De negativa effekterna med inavel är framförallt att den genetiska variationen minskar, men även att gener i homozygot tillstånd blir allt vanligare i populationen. Många genetiska defekter nedärvs med recessiva gener och får således enbart effekt i homozygot tillstånd. Det som blir fördelen med en så pass kraftig inavel som islandshästen gick igenom (flaskhals) är att frekvensen av allvarliga genetiska defekter i en population blir lägre eftersom individer som är anlagsbärare inte överlever och därmed inte kan föröka sig för att sprida generna vidare. Det fanns med största sannolikhet två anledningar till att vissa hästar överlevde medan andra dog. Man tog extra väl hand om de bästa individerna och gjorde allt vad man kunde för att skona dem mot aska och gift genom att ta in hästarna, även in i bostadshusen. Man såg till att de bästa individerna fick mat medan andra fick klara sig själva. De hästar som överlevde ute i

naturen måste ha varit extremt härdiga och starka. På många sätt kan vi därmed utgå ifrån att denna naturkatastrof har bidragit till en sundare och starkare islandshäst.

3.4.Första beskrivningen av ett avelsmål

När vulkanutbrottet hade gått över och de efterlevande invånarna började återhämta sig efter dessa tuffa år var det viktigt att försöka öka antalet hästar, kor och får igen. På den tiden var Island en dansk koloni. Ólafur Stephensen var kungligt anställd ämbetsman på Island med hög status. Den första publicerade skrivelsen om hästar på Island är just skriven av Ólafur och publicerades i slutet på år 1787. Denna skrivelse innehåller den första beskrivningen av något som kan anses vara ett avelsmål för islandshästen! Hans mål med skrivelsen var att uppmuntra sina landsmän till att värna om hästarna och att nu när hästantalet hade förminskats betydligt efter naturkatastrofen, skulle bönderna fatta kloka beslut när de parade ston och hingstar så att det skulle ske en ökning av bra hästar, på bekostnad av de dåliga.

Enligt Ólafur skulle hästarna ha en perfekt exteriör! Huvudet skulle vara litet och välmejslat, med tydliga ådror och tunn hud. Munnen medellång och rödfärgad på insidan med tunna läppar och stora näsborrar. Ögonen stora och skarpa och öronen smala, högt satta med inte för långt avstånd emellan. Just ögonen kunde avslöja mycket om hästarnas egenskaper, där färgen var en avgörande faktor. Ögonen skulle helst vara mörkbruna. Hästar med svarta ögon var närsynta och antingen istadiga eller flyktbenägna. Gråaktiga ögon gav bra syn medans hästar med glasögon såg bra i mörker, men sämst av alla när det var ljust. Gropen under öronen skulle inte vara djup för det var ett tecken på att hästen var efter gamla föräldrar och därmed inte lika frisk och uthållig. Noslinjen skulle vara hög och rak med en pannlugg som nådde ned till näsan.

Halsen skulle vara lång, välvd och smal ända fram till huvudet och väl separerad från bogarna. Hästen skall vara bred över bröstet men inte djup i bålen. Hästens rygg skulle inte vara lång, och varken böjd uppåt eller nedåt utan rak. Revbenen skulle vara välvda och bålen jämn. Korset skulle vara lika brett som bröstet så att hästen var proportionerlig fram och i bak. Benen skulle vara starka. Hovarna skulle vara svarta eller askfärgade, symmetriska, breda, runda, höga och med jämn yta. Dessutom framhöll Ólafur att trånga hovar förknippas med kort livstid medan hästar med bredare hovar lever längre. Svansen skulle vara styv och lång. Desto styvare som svansen var desto starkare var hästen.

Enligt Ólafur kännetecknas bra hästar av att de alltid springer längst fram i gruppen och hotar andra hästar som försöker springa om. De är orädda för våtmark, broar och vattenfall. De håller sig högt i

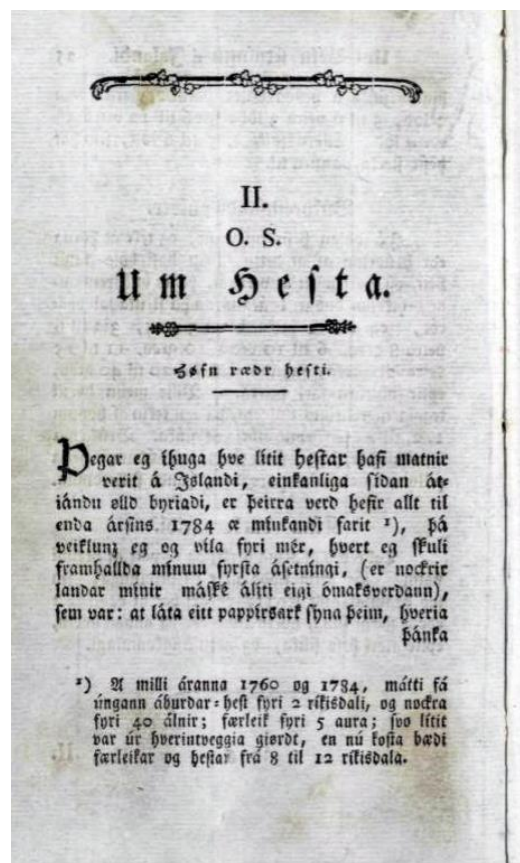

Bild 2: Första sidan i Ólafur Stephensens skrivning om hästar och hästavel. Från www.timarit.is

vattnet när de simmar och ger inte upp utan fortsätter med blicken rakt fram till land. Att bakbenen är vinklade om haserna är ett viktigt kännetecken på en bra ridhäst.

Hästens vanligaste färger på den tiden var enligt Ólafur: skimmel, fux, svart och brun. Alla andra färger var dock tillåtna. Varje färg gav dock en stark indikation om individen. Således var det de vita hästarna som hade det mest lugna och stabila lynnet. De bruna var säkrare på foten, lättare att tämja och levde längre än övriga. Röda (fux) hästar var heta och kraftfulla med bäst uthållighet. Svarta hästar var lata och tunga, fega och tröga. Övriga färger var endast kombinationer av dessa fyra och således kombineras även karaktären!

Ólafurs skrivelse handlar fortsatt om hästhållning, inridning och dessutom vad hästen kan användas till. Där finns även mycket om hur hästens olika kroppsdelar kan användas och han uppmanar islänningar att välja endast de bästa ridhästarna och arbetshästarna och slakta övriga hästar. Han är starkt emot att man äter hästkött men nämner istället ett antal punkter om vad hästens olika delar kan användas till; t.ex. hur hovar kan kokas för att göra fullt användbart lim, skelettet kan användas till att göra verktyg och senor kan användas som rep. Hästantalet i landet behöver öka men han poängterar vikten av att öka antalet rid- och arbetshästar, men inte de hästar som inte är användbara till något. Likaså poängterar han att man behöver vara uppmärksam på att inte öka antalet mer än att man själv har behov och användning för alla hästar på gården. Skrивelsen avslutas sedan med att presentera att den danska kungen utlovar en belöning till alla de som ökar antalet bra hästar i sin ägo. Den som ökar antalet med 10 bra hästar får 20 riksdaler. Belöningen betalades ut först 1791 när hästarna hade blivit 4 år gamla.

3.5. Statlig inblandning

Det är inte förrän 1879 som den första föreskriften om hästavel beslutades. Det var kommunen Skagafjörður som publicerade föreskrifter om hur hingstar skulle väljas för avel, hur många ston som skulle få vara hos varje hingst och annat som skulle ha både praktiska och nyttiga konsekvenser för hästaveln i kommunen. 1891 beslutade Altinget om lagar gällande hästavel i landet. Det innebar att det var kommundirektören i varje enskild kommun, i samråd med invånarna, som skulle besluta hur hästaveln i kommunen skulle genomföras. År 1901 lades det i denna lagtext till att det inte skulle vara tillåtet att ha lösgående hingstar!

År 1902 anställdes den första konsulenten av det nybildade statliga lantbruksorganet (Búnaðarfélag Íslands). Det var Guðjón Guðmundsson som fick jobbet och han skulle ansvara för alla områden inom lantbruket. Han föreslog att man skulle bilda lokala avelsföreningar för att förstärka samarbetet regionalt. Detta visade sig vara grunden till ett planerat avelsarbete på islandshästen, efter flera hundra år där naturlig selektion mestadels hade styrt hästaveln. Búnaðarfélag Íslands publicerade årligen en bok som innehöll skrivelser om lantbruk och konsulenternas årsrapporter. I en av de första böckerna, och den första som Guðjón skrev i, handlade hans text om hur avelsarbetet skulle se ut för kor, får och hästar. Förutom att tala om vikten av att bönderna bildade föreningar, beskrev han även hur arbetet bäst skulle kunna bedrivas och vad som behövde åtgärdas. I början på artikeln beskriver han sin syn på verkligheten och att det verkade som att islänningarnas ambition var *„...att ha så många hästar som möjligt och använda dem så lite som möjligt, låta dem klara sig själva så bra som det går och inte lägga sig i hur individerna paras eller i vilken ålder.“* Han poängterade i fortsättningen vikten av att man inte skulle låta hingstarna vara fria bland andra hästar. Guðjón skrev dessutom om att det bästa vore att starta två statliga hästavelsgårdar. En som skulle föda upp ridhästar och en som skulle

Bild 3: Bonde transporterar hö runt 1910. Bild från Ljósmyndasafn Reykjavíkur. Fotograf: Magnús Ólafsson.

föda upp arbetshästar. Detta skulle underlätta för att avla fram två åtskilda raser i landet och på så sätt få hästar som var bättre lämpade för sina uppdrag. Därefter beskriver han den idealiska ridhästen:

„Nu måste ridhästen, för att anses vara bra, vara både snabb och uthållig. Han måste ha lätta rörelser, som kräver bland annat att alla de organ och kroppsdelar som krävs för uppdraget är så lätta som möjligt. Huvudet skall vara så litet som möjligt, halsen smal, och skelettet relativt tunt men starkt. Benen skall vara smala men långa, med starka leder för musklerna att fästa i, och lederna [i bakbenen] vinklade. Musklerna skall vara spänstiga och tydliga, oftast smala men långa, speciellt de muskler som går ner till benen för att underlätta stora och snabba rörelser. De måste ha starka nerver med lätt temperament men ändå vara stabila. Arbetshästen däremot, som skall kunna bära tunga lass långa vägar, eller dra tunga vagnar, måste vara så stor som möjligt och starkbyggd. Hans uppdrag är inte att springa och därför gör det inget att den är tungbyggd, och tyngden kan till och med vara en fördel vid arbete. Han skall därför vara som kraftigast med stort och grovt skelett och mycket muskler. Benen skall vara korta men grova, med relativt raka leder – så att tyngden som vilar på dem anstränger musklerna så lite som möjligt. Musklerna skall vara korta, breda och tjocka. Rörelserna behöver däremot inte vara varken stora eller snabba eftersom den inte skall springa fort. ... Förutom allt detta skall det fokuseras på att ridhästarna har bra utstrålning och är välproportionerade med många och rena gångarter.“

Avslutningsvis skriver han om avelsbedömningar för alla djurslag och hur viktigt det är att värdera individerna för att välja ut vilka som bäst var lämpade för avel. Dessutom ansåg han avelsvärderingarna vara viktiga i utbildningssyfte och som ett möte mellan likasinnade bönder för att diskutera sina tankar om hästar. År 1904 bildades sedan den första hästavelsföreningen på Island, i sydöst (Hrossaræktarfélag Austur Landeyja). I deras första mötesprotokoll står det att föreningens mål är att

avla „stora, välbyggda, villiga, snabba , uthålliga ridhästar med ren gång“. Snart därefter arrangerades den första tillställningen på Island där hästar värderades utifrån ett avelsperspektiv. Det var år 1906 i Þjórsártún på södra Island. Det var 25 hingstar och 70 ston som endast värderades exteriört där värderingen bestod av ett muntligt utlåtande. Även om planerna med statliga hästavelsgårdar inte blev som Guðjón tänkt hade idén dock uppenbarligen förankrats. Det var 1904 i Húnavatnssýsla på norra Island som en grupp hästintresserade bönder bildade en

Bild 4: Några av hingstarna på den första avelsbedömningen för islandshästar år 1906. Bild från Ljósmyndasafn Reykjavíkur. Fotograf: Magnús Ólafsson.

förening för att driva en hästavelsgård på gården Guðrúnarstaðir. I Skagafjörður, även det på norra Island, startades en hästavelsgård i Vallanes. Där skulle det finnas två åtskilda avelslinjer, ridhästar och arbetshästar. På Guðrúnarstaðir lades projektet ner redan 1909 och på Vallanes år 1912.

Guðjón Guðmundsson dog våren 1908. Nästa lantbrukskonsulent som anställdes var Ingimundur Guðmundsson, som tyvärr blev kortvarig då han dog i en olycka våren 1912. Han efterträddes av Sigurður Sigurðsson som i årsboken år 1916 skrev om hästavel. Sigurður publicerade där en intressant tabell med medelhöjden på de hästar som hade mätts på de 10 avelsbedömningar som genomförts sedan 1906. Medelhöjden på alla hästar var då 134,8 cm (mätt med bandmått). Återigen var det lösa hingstar som var det största problemet och han poängterade vikten av att bönder kastade hingstar och gjorde stängsel för hästarna. Han ville att det i varje kommun skulle finnas endast två hingstar som uppfyllde följande krav:

- a. Vara efter obesläktade friska föräldrar.
- b. Ha ren gång, antingen med pass eller utan, och gången skulle finnas även i deras härstamning.
- c. Vara enfärgade, inte härstamma från skäckar eller hästar med glasögon.
- d. Vara kraftigt byggda, stora, med utstrålning, kraftiga käkar, hög manke och välvd hals, breda över bröstet och välvda revben, rak och kort rygg, brant och välmusklat kors, mycket man och svans och bra päls, stor pung med kraftiga testiklar.

Stona skulle inte vara yngre än 5 år och inte äldre än 10 år. Sigurður fortsatte även på sin föregångares linje att predika att man delade upp aveln och ville „renavla“ ridhästarna och arbetshästarna i separata linjer. Det hör ihop med historien att den första bilen importerades till Island år 1904 och år 1916 började bilar användas för att transportera posten, något som tidigare hade skett med hjälp av ridhästar. Det hade vid det här laget även börjat komma lantbruksverktyg som skulle dras av hästar, så man såg framför sig ett minskande behov av ridhästar, men ökande behov av arbetshästar. Sigurður nämner att det går att rida 80% av alla hästar i landet, men hästar som kan anses vara bra ridhästar är relativt få. Han vill mena att detta beror på att man inte skiljer arbetshästarna från ridhästarna, vilket

innebär att de får avkommor med varandra. När nu arbetshästarnas uppdrag mer och mer börjar vara att dra, snarare än att bära, kommer man få ännu större behov för större och tyngre hästar. Det gör att det blir ännu viktigare än tidigare att skilja dessa två typer av hästar åt.

4. Theodór Arnbjörnssons tid som statskonsulent

År 1920 anställdes Theodór Arnbjörnsson från gården Ós i Húnavatnssýsla av Búnaðarfélag Íslands (BÍ) som statskonsulent för att ansvara för både häst och får. Theodór var från början utbildad från lantbruksskolan på Hólar på norra Island. När BÍ fick upp ögonen för honom skickades han först till Köpenhamns lantbrukshögskola (vintern 1919-1920) för att hämta kunskap som kunde komma islänningarna till nytta. Redan i sin första skrivelse i BÍs årsbok berättar han om sin åsikt om uppdelning av hästarna i två raser. Han menade att det på många sätt var mycket tyngre arbete för en häst att springa fort, långa sträckor med en vuxen man på ryggen, än att arbeta i lantbruket. Det var således viktigt att oavsett vad hästarna skulle användas till skulle man sträva mot större och starkare hästar, med stor arbetsvilja och stabilt temperament. Inom rasen skulle det sedan alltid finnas variation som gjorde att vissa hästar var mera lämpliga för ridning och andra för arbete i lantbruket. Han menade dessutom att uppdelning i två raser skulle leda till ökad inavel vilket inte var att eftersträva. Däremot ville han inte att

Bild 5: Theodór Arnbjörnsson. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Jón Kaldal

samma häst skulle användas både som ridhäst och arbetshäst, hästens träning skulle handla om att göra hästen bättre på sitt uppdrag och där var det för stor skillnad för att det skulle gå att kombinera i träningen. Han varnade för att sträva mot för lättbyggda ridhästar, för att då kunde det sluta med hästar som liknade de utländska „*sporthästarna*“ som tål att springa endast en kort sträcka och sedan behöver veterinär hjälp efteråt. Den typen av hästar har man inget behov av och det var ännu en anledning till att man inte skulle dela upp aveln av arbets- och ridhästar. „*Vi behöver ridhästar som tål att bli trötta utan att vara förstörda för resten av livet*“. Theodór går sedan in på hur han anser att bättre hästhållning i landet inte endast är till fördel. Tidigare hade man inte haft råd eller möjlighet att fodra hästarna över vintertiden vilket gjorde att de svagaste individerna svalt och dog. Nu var det tvärtom, att desto svagare individen var, desto mera hjälp från människan fick den som gjorde att den överlevde och även fick avkommor.

Från 1927 ändrades Theodórs anställning och han skulle nu endast vara statskonsulent för hästaveln, istället för att ha hand även om får. Theodór var således den första konsulenten på Island som hade hästaveln som huvuduppdrag. Theodór påbörjade arbetet med att dokumentera stamtavlor runt om i landet och samla in omdömen från avelsvärderingar. Det pågick en snabb utveckling av plogar och andra verktyg för lantbruket som drogs av hästar. Med bilens tillkomst hade intresset för hästuppfödning minskat och det var brist på bra arbetshästar på gårdarna. Theodór övertalade således politiker att uppdatera lagar om hästavel år 1926. Där inkluderades en artikel om ett bidrag till hästavelsförbunden för antalet betäckta ston i deras område. Dessa pengar skulle användas för inköp av en så bra hingst som pengarna räckte till.

Theodór var även duktig på att sprida kunskap om hästar och hästavel på Island. Han skrev artiklar i lantbrukets årsbok varje år, där han gav rekommendationer och råd till uppfödare i landet. I en artikel år 1924 poängterade han vikten av egenskaper som kom till nytta i lantbruket, men hade även synsättet att variationen i storlek till störst del berodde på bristfällig utfodring. Han skrev en del om hingsthållning och hur viktigt det var att endast de mest lovande hingstarna sparades och övriga kastrerades så tidigt som möjligt. Han såg det som en viktig faktor att varje hingst skulle få tillräckligt stort antal ston, framförallt ur en ekonomisk synvinkel, eftersom det var dyrt att hålla en hingst. Det krävde framförallt bättre stängsel, som på den tiden inte alls var vanliga. Stoägare skulle tidigt under vinterhalvåret boka plats hos hingsten och priset

Bild 7: En av hingstarna som visades på den första avelsbedömningen år 1906 och således en av de första hingstarna i Theodórs hingststambok. Bild från Ljósmýndasafn Reykjavíkur. Fotograf: Magnús Ólafsson.

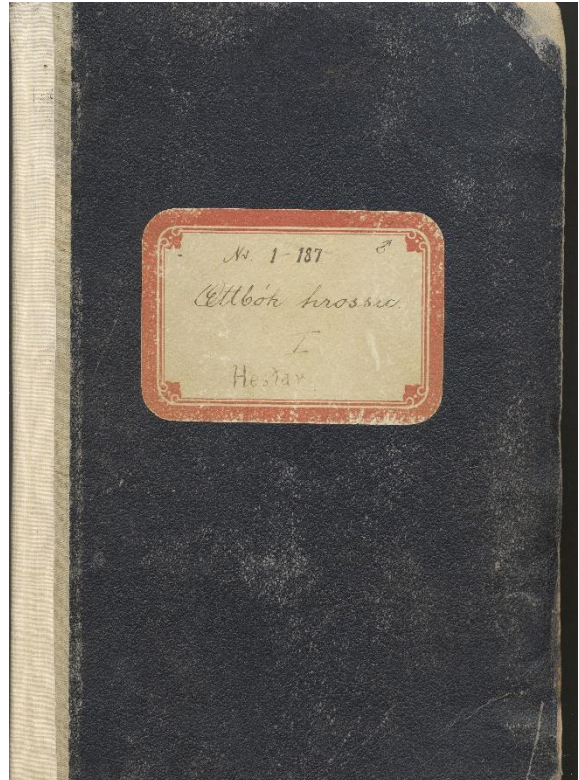

Bild 6: Theodórs handskrivna hingststambok innehållande hingstar nr. 1 till 187. Bild från Sögusetur íslenska hestsins.

på språngavgiften skulle avgöras av hingstens kvalitet och efterfrågan. Han ansåg det vara lämpligt med en hingst per 70 betäckta ston och räknade då med att få 50 dräktiga. Således uppskattade han ett lämpligt antal hingstar i varje kommun, utifrån antalet betäckta ston.

Theodór författade även två böcker om hästar. Den första publicerades 1930 och var en omfattande skrivelse om hästar generellt och en av de första skrivelserna på isländska som innehåller en definition av gångarten tölt. I boken utvecklades ett avelsmål för Islandshästen. Theodór baserade sin beskrivning av idealhästen i mycket på boken *Hestens ydre* som publicerades i Danmark år 1917. Mycket i Theodórs bok om både hästhållning och träning av hästar är aktuellt ännu idag, vilket visar på hur insatt och tänkande han var. Den andra boken av Theodór

publicerades 1938 och handlar om hovslageri, ett ämne som det på den tiden inte fanns mycket kunskap om på Island. Theodór avled den 5 januari 1939 efter en tids problem med hjärtat. Theodór, som var en bra författare, lämnade efter sig ett antal texter, inte endast om hästar utan även om folk och isländsk kultur.

5. Gunnar Bjarnasons tid som häst- och exportkonsulent

Gunnar Bjarnason tog över som statskonsulent för hästaveln år 1940 efter Theodórs bortgång året innan. Gunnar gick ut som agronom med inriktning på jordbruk från Lantbruksuniversitetet i Köpenhamn år 1939. Han var, som han har sagt själv, ingen hästmänniska och själv en dålig ryttare. Han var däremot en bra akademiker som hade lätt för att samla på sig kunskap och tillgodogöra sig den i praktiken. Efter Theodórs bortgång fick Gunnar frågan om att åta sig tjänsten och även en uppmaning att innan han kom hem ifrån Danmark, åka på studieresa inom Norden för att studera hur hästaveln sköttes där. Han började med att arbeta som praktikant under våren 1939 tillsammans med en dansk konsulent, som sekreterare på avelsbedömningar i Danmark. Han reste dessutom till Sverige och Norge, men fick ställa in sin planerade studieresa till Tyskland eftersom andra världskriget bröt ut. Under tiden som Gunnar var på sin studieresa under sommaren 1939 tog Magnús Vigfússon, bonde från Vatnsdalshólar och utbildad från lantbruksskolan på Hólar, hand om avelsbedömningarna på Island. Inom Búnaðarsamband Íslands hade man vid den tiden starka åsikter om att man endast skulle satsa på att avla arbetshästar och såg således Gunnars bristande kunskap om hästar även som en fördel. Han fick tydliga order om att hans huvudsakliga uppgift var att slå ett slag för arbetshästen.

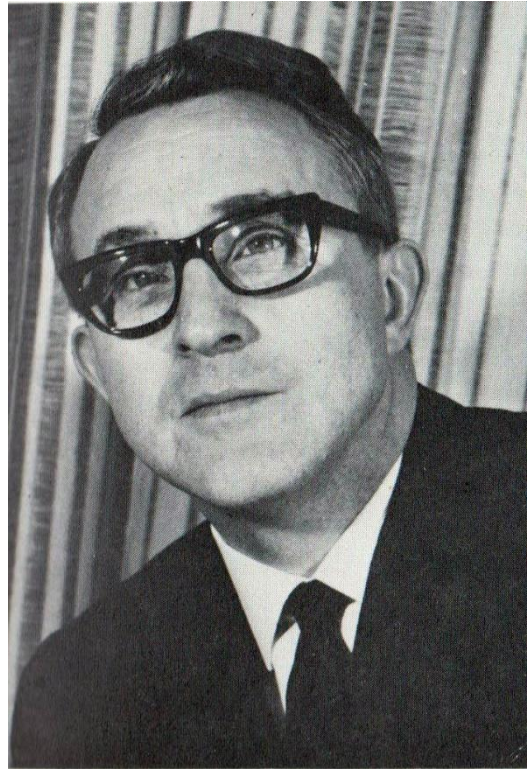

Bild 8: Gunnar Bjarnason år 1965. Bild från Ættbók og saga II. Fotograf: Okänd.

Brittisk och senare amerikansk militär hade baser på Island vilket medförde många nya arbetstillfällen för islänningar och import av amerikanska varor. Militären ställde större krav på bilvägar vilket förbättrade förbindelser med bilar mellan olika landsdelar, men det var kanske ökad import av motordrivna lantbruksmaskiner som för hästen blev den största förändringen. Nu rasade behovet av arbetshästar och i och med att hästen sakta men successivt hade ersatts av bilen som transportmedel var hästens framtid väldigt osäker. När andra världskriget var över och militären minskade sina operationer på ön hade den isländska kulturen totalförändrats och urbaniseringen var igång på riktigt. Antalet hästar rasade fort och islandshästens öde var osäkert.

Endast ett år efter att Gunnar tog över arbetet, 1941 presenterade han idé om en stor nationell bedömning av avelshästar. Detta var på ett möte med hästintresserade på Þingvellir på södra Island. På samma möte presenterades idéer om att bilda en riksomfattande organisation för ridklubbar som redan hade börjat bildas runt om i landet. För Gunnar Bjarnason var detta ett viktigt led i att säkra

hästens framtid i landet, att se till att hästen blev populär för idrotts- och fritidsutövning. År 1942 arrangerade Gunnar i samarbete med ridklubbar på södra Island, en stor avelsbedömning för hingstar på Þingvellir. Krav för deltagande var: 5 – 12 år gamla, dokumenterad stamtavla i minst tre generationer, vacker och robust exteriör, minst 138 cm i mankhöjd (mätt med bandmått), enfärgade men fick ha blås så länge läpparna var svarta, ridbara i flera gångarter, minst 5 avkommor tillgängliga under ryttare, alla hästar som deltar måste vara till salu. Gunnar, i samarbete med ett antal pionjärer, arbetade med förberedelserna för att bilda ett sådant förbund. Den 18 december 1949 blev det sedan verklighet och förbundet bildades (Landssamband hestamannafélaga/LH) med H.J. Hólmjárn, agronom, konsulent och känd pionjär i arbets- och föreningslivet och senare bonde på gården Vatnsleysa i Skagafjörður, som ordförande. Ett försök till att arrangera en nationell bedömning genomfördes i Reykjavík sommaren 1947 vid en nationell lantbruksmässa. Det blev ett lyckat försök trots att deltagarna inte riktigt var ifrån hela landet. Detta blev dock en viktig erfarenhet och gav många goda idéer om vad som kunde göras bättre. Planerna med att arrangera en nationell bedömning av avelshästar fortskred och som en del av sitt arbete och förberedelser gjorde Gunnar ett bedömningsprotokoll som blev det första som användes för att döma Islandshästar. Här var alla idéer om arbetshästar som bortblåsta, så det var nu äntligen möjligt att börja fokusera på islandshästen enbart som ridhäst. Det var sedan i juli 1950, på Þingvellir, som den första riktiga nationella bedömningen ägde rum och den kallades Landsmót. Förutom att döma avelshingstars ridhästegenskaper arrangerades även kapplöpning i galopp och pass samt att valacker fick delta i en tävling om den bästa ridhästen, vilket blev en lyckad tillställning som fick namnet Gæðingakeppni.

På det första bedömningsprotokollet fanns följande faktorer med: Mätning av mankhöjd, bröstbredd och omkrets på skena. Exteriören gällde 20% i totalpoängen:

- Huvud, hals och överlinje, 7%
- Proportioner, 7%
- Benkvalitet, benställning och hovar 6%

För ridhästegenskaper gavs följande poäng som vägde 60% i totalpoängen:

- Skritt, 4%
- Tölt, 8%
- Trav, 6%
- Pass, 12%
- Galopp, 8%
- Vilja, 14%
- Lynne, 8%

Hästens tempokapacitet fick särskilda poäng som vägde 20% i totalpoängen:

- Tempo i tölt, 5%
- Tempo i trav, 5%
- Tempo i pass, 5%
- Tempo i galopp, 5%

Bild 9: Sleipnirpokalen utdelas på Landsmót 1950 till Hreinn frá Þverá. Ryttare på Hreinn är Páll Sigurðsson och Hreinnns ägare, Hannes Stefánsson bonde på Þverá håller i pokalen. Längst till höger på bilden glimtar i Gunnar Bjarnason. Bild från Ljósmyndasafn Reykjavíkur. Fotograf: Pétur Thomsen.

För att kunna värdera hingstarnas avelsvärde skulle avkommor följa med och värderas. Där samlades avkommornas medelpoäng för exteriör, ridegenskaper och tempo men hingsten fick även en poäng för hur lika avkommorna var och då framförallt hur lika de var honom.

Det var totalt 133 hästar som deltog på detta första Landsmót. Högst bedömd av alla hingstar blev den 10 år gamla hingsten Hreinn frá Þverá i Skagafjörður och han belönades med den största och vackraste silverpokal som man hade sett på Island; Sleipnirbikarinn. Högst bedömda stoet blev ett nio år gammal skimmel sto, Svala frá Hamri på västra Island. Tävlingen om den bästa ridhästen vann den nio år gamla valacken Stjarni frá Hólum.

Sleipnirpokalen är en stor och värdefull silverpokal som köptes på auktion i London strax efter andra världskriget av en vän till Gunnar Bjarnason. Eftersom han hade missat att betala tull av pokalen hjälpte Gunnar honom att komma undan brottet genom att övertala både lantbruksministern Pétur Magnússon samt Bís styrelse om att betala halva pokalen var. Pokalen utdelades sedan för första gången på en lantbruksmessa i Reykjavík 1947. Hingstarna visades på denna mässa i två klasser, ridhästar och arbetshästar. Skuggi 201 frá Bjarnanesi blev bästa hingst i ridhästklassen och belönades med Sleipnirpokalen, först av alla. Pokalen vägde från början 4 kilo men väger idag något mera då den ursprungliga foten har bytts ut mot en större för att få plats med graverade plattor med namn och information om alla vinnare av pokalen.

Bild 10: Sleipnirpokalen. Bild från tidningen Bændablaðið.

Vinnare av Sleipnirpokalen

1947: Skuggi 201 frá Bjarnanesi

1950: Hreinn frá Þverá

1954: Hreinn frá Þverá

1958: Hreinn frá Þverá – *första gången som avkommehingstar visades i en separat klass*

1962: Svipur 385 frá Akureyri

1966: Roði 453 frá Ytra-Skörðugili

1970: Neisti 587 frá Skollagróf

1974: Blesi 577 frá Núpakoti

1978: Sörli 653 frá Sauðárkróki – *ökade krav på avelshingstar gällande antal avkommor*

1982: Hrafn 802 frá Holtsmúla

1986: Ófeigur 818 frá Hvanneyri

1990: Hervar 963 frá Sauðárkróki – *avkommepremien baserades på BLUP för första gången*

1994: Þokki 1048 frá Garði

1998: Stígandi frá Sauðárkróki

2000: Orri frá Þúfu

2002: Þorri frá Þúfu

2004: Kraflar frá Miðsitju

2006: Keilir frá Miðsitju

2008: Hróður frá Refsstöðum

2011: Gári frá Auðsholtshjáleigu

2012: Álfur frá Selfossi

2014: Vilmundur frá Feti

2016: Arður frá Brautarholti

Bollen hade nu börjat att rulla och det blev allt mera tydligt att islandshästens framtid som ridhäst var ljus. På lantbrukets årsmöte 1951 enades man om följande: „mötet anser, att till en början ska hästaveln formas med särskild hänsyn till aveln av starka, och villiga hästar med bra lynne, samt bra ridhästlinje“. Ett år senare beslutade staten att från och med nu var det enda målet att avla fram starka och sunda ridhästar, med bra tempo i alla gångarter, bra lynne och mycket framåtbjudning. Exteriören skulle vara ändamålsenlig från ett ridhästperspektiv men ändå välmusklad och uthållig. I samband med årsmötet hos ridklubbarnas riksförbund 1952 arrangerades en ridhästtävling och kapplöpning i Skagafjörður i samma anda som Landsmót två år tidigare. Även denna tävling var ett lyckat evenemang som födde idén om att dela Island i fyra delar och arrangera ett sådant evenemang årligen när det inte var Landsmót. Således skulle varje landsfjärdedel få ett sådant stormöte vart femte år. Dessa event kallades Fjórðungsmót och arrangerades kontinuerligt från 1958 fram till 1997.

Bild 11: Domarpanelen på Landsmót 1954. Från vänster: Bogi Eggertsson, Símon Teitsson, Gunnar Bjarnason, Jón Jónsson och Jón Pálsson. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Vigfús Sigurgeirsson.

Fyra år efter att första Landsmót genomfördes var det dags igen, denna gången på Þveráreyrar i Eyjafjörður på norra Island. Bedömningsprotokollet och egenskapernas faktorer hade redan då blivit omgjort. Då tempo ansågs vara så pass stor och viktig del i varje enskild gångart togs det bort som en särskild egenskap och skulle istället inkluderas i bedömningen av gångarterna. Exteriörens faktor höjdes till 25% och ridegenskaperna sänktes till 75% istället för 80%.

Landsmót 1958 arrangerades på

Skógarhólar vid Þingvellir på södra Island. Återigen hade bedömningsprotokollet förändrats. Nu hade de exteriöra egenskaperna höjts till att väga sammanlagt 40% av totalpoängen och ridegenskaperna ner till 60%. Denna gången delade man även upp bedömning av individer utan avkommor och bedömning av beprövade avelshästar med avkommor, där det var framförallt avkommornas medelpoäng som avgjorde hingstarnas placering. Den hingst som blev högst värderad som avelshingst var Hreinn frá Þverá, som återigen fick den berömda Sleipnirsbikarinn som från och med detta Landsmót delades ut till just den hingst som blev högst värderad för avkommor. Först av alla ston att belönas med första pris för avkommor på Landsmót blev 19 år gamla skimmelstoet Fluga frá Akureyri.

5.1. Förslag till regler om ridhästaveln

Det nybildade förbundet som samlade alla Islands ridklubbar (LH) hade bland annat som ambition att stödja vid ridhästaveln på Island. Förbundet tillsatte redan 1950 en nämnd som skulle ta fram förslag till regler om ridhästaveln på Islandshäst. Nämndens förslag presenterades på årsmötet 1951 där den reviderades. I slutändan ser en sammanfattad version ut så här:

„L.H. vill att det på Island avlas en medelstor, vacker, lättbyggd, torrbyggd och muskulös häst med bra lynne, villig, med springglädje, inte rädd och utan böckningar, med lätta rörelser i alla gångarter, pass, tölt och trav.“

Hästarna skulle ha felfria könsorgan. Färgen på en ridhäst är ingen huvudsak men fördelaktigt att de skulle vara enfärgade. I exteriören är det allmänt liknande beskrivningar som i dagens avelsmål. Intressant är att de beskriver ett önskvärt avelsmål för 16 egenskaper i exteriören! Dessa egenskaper är: Huvud, hals, bröst, manke, bogar, rygg, kors, lår, underarm, hasled, framknä, benkvalitet, kotor, hovar, benställning och proportioner.

När det kommer till ridegenskaperna ska hästen vara bra i alla fyra gångarterna, galopp, pass, tölt och trav. Skritt räknades uppenbarligen inte som gångart i deras tankar. För att kunna anses vara gæðingur ska hästen ha snabb och bra pass samt antingen bra tölt eller trav. Ridhästens rörelser skulle vara lätta, fjädrande, fria, höga, rena, välbalanserade och luftiga. Det framgår inget om takt i varken pass eller galopp. I denna skrivning står det att det finns två sorter av tölt; travtölt och passtölt. Det framgår dock inte vilken sorten är bättre men för övrigt framgår det att tölten ska ha lätta, höga och smidiga rörelser, med rest och vacker hållning som inte är framsträckt.

Hästens lynne är avgörande för att hästen ska kunna bli en bra ridhäst. Där finns det mycket att ta hänsyn till. Hästen ska vara stolt och visa det i sin utstrålning. Den ska vara smart, för att dumma hästar blir sällan gæðingur. Den ska ha mycket temperament, för att hästar utan temperament har aldrig den framåtbedömning som skapar en gæðingur. Den ska vara medgörlig, för att lynnig, envis och sur häst blir aldrig pålitlig gæðingur. Den ska inte bocka eller vara olydig för att häst som biter eller slår och använder varje tillfälle för att motarbeta vill ingen äga. Hästen ska vara modig och tålig så att den inte ger upp. Den ska vara stabil och inte lättskrämd. Den ska vara uppmärksam och snabb att anpassa sig och särskilt känslig för ryttarens signaler. Den ska vara energisk och full av springglädje men fullt kontrollerbar.

I regelförslaget vill man att det ska vara fem personer som dömer på regionala bedömningar. LH skulle dessutom upprätta stambok som de ville kalla „huvudstambok för isländska ridhästar“. Där skulle endast registreras hästar som fick förstaklassbedömning på avelsbedömningarna eller om domarna ansåg att hästen av andra orsaker var värd att stambokföras.

Det är något oklart hur stort värde dessa regler fick eller om de ens blev antagna över huvud taget. Gunnar Bjarnason var själv inte inkluderad i nämnden och var inte så förtjust i idén om att LH skulle bli styrande i avelsarbetet i landet. Han ville att lantbruksförbundet (BÍ) skulle även i fortsättningen leda avelsarbetet för ridhästaveln precis som för övriga husdjur.

5.2.Föreningsmänniskan och pionjären Gunnar Bjarnason

Förutom att vara upphovsman till Landsmót och delaktig i bildandet av den organisation som samlade alla Islands ridklubbar (LH), fortsatte Gunnar även Theodórs påbörjade arbete med att samla och dokumentera stamtavlor och omdömen. Han publicerade Islandshästens stambok i sju böcker på totalt runt två tusen sidor. I böckerna finns, förutom bedömning och omdömen om alla hästar fram till år 1989, även komiska och informativa berättelser om hans arbete som statskonsulent och hans resor omkring landet. Där finns även många berättelser om hans resor utomlands och om utvecklingen av föreningar och avelsarbetet på islandshästar i Europa.

Gunnar slutade på sitt uppdrag som statskonsulent år 1961. Efter ett turbulent år som rektor på Lantbruksskolan Hólar blev han anställd som statskonsulent i avel av fjäderfä och svin men arbetade också med att skapa marknad för Islandshästar utomlands. Som i allt annat som Gunnar arbetade med hade han en kraftfull fantasi och tydliga visioner om vad som skulle kunna åstadkommas och hur han skulle uppnå målet. Han reste runt i framförallt Europa för att presentera Islandshästen och med både bättre och sämre metoder lyckades han övertyga ett antal människor att köpa skeppslaster med Islandshästar av varierande kvalitet. Den 25 maj 1969 bildades ett internationellt förbund för islandshästvännar som fick namnet Federation Europäischer Islandpferde Freunde (FEIF). Återigen var det Gunnar som hade stort inflytande i att förbundet bildades. Grundarna till förbundet var förutom Gunnar Bjarnason även Gunnar Jónsson i Danmark, Max Indermaur i Schweiz, Walter Feldman äldre i Tyskland och den första ordföranden Ewald Isenbügel i Schweiz. Förbundet bildades i Schweiz under schweiziska lagar och vid starten var det 6 länder som var medlemmar: Österrike, Danmark, Tyskland, Island, Nederländerna och Schweiz. År 1971 gick även Frankrike och Norge med och 1975 tillkom Belgien och Sverige. Sedan dess har medlemsländerna ökat i en jämn takt för att idag vara totalt 18 länder.

På FEIF's första årsmöte den 17 maj 1970 presenterades att ett Europamästerskap skulle arrangeras på Aegidienberg i Tyskland som en internationell tävling där varje medlemsland fick skicka ett fast antal deltagare. På samma möte togs tävlingsgrenar fram som skulle kombinera det bästa från både Island och Europa. Istället för den traditionella Gæðingakeppni skulle man här, förutom hästens kvalitet, även döma ryttarens inverkan och visningens helhet. Tre tävlingsgrenar presenterades som skulle genomföras på en ovalbana. I en speciell tölttävlning skulle hästen ridas två varv i varierande tempon och få två poäng, en för gångartens takt på skalan 1-10 och en för helhetspresentationen på skalan 1-15. I fyrgång skulle det visas tölt, skritt och galopp och sedan var det valfritt om det visades trav eller pass som fjärde gångart. I femgång skulle alla fem gångarterna visas. I både fyr- och femgången skulle gångarternas taktrenhet bedömas samt övergångarnas precision, båda delarna skulle dömas på skalan 1-10. Dessutom skulle man tävla på rakbanan i passlöp på 200 meter på tid. Andra grenar var dressyr och distansridning. I distanstävlingen skulle hästarna ridas 5 km på ovalbanan i tölt, trav eller pass så snabbt som möjligt utan att slå upp i galopp. Islänningarna deltog i alla grenar, utom dressyr eftersom deras hästar inte var tränade för den disciplinen. Medans dressyrtävlingen pågick tog de isländska deltagarna chansen att åka på utflykt.

Bild 12: Gunnar Bjarnason i egenskap av sportdomare på Europamästerskapen i Aegidienberg 1970. Bild från Ættbók og saga V. Fotograf: Okänd.

Det var totalt 28 hästar som deltog på tävlingen, tre hingstar och två ston men resten var valacker. Dressyrtävlingen genomfördes på lördagen men övriga grenar genomfördes alla på söndagen. Dagen avslutades sedan med auktion av de hästar som hade importerats från Island och även all ridutrustning. Gunnar Bjarnason var en av domarna på tävlingen.

Detta första Europamästerskap har med störst sannolikhet inspirerat de isländska deltagarna som fick se och uppleva en annan typ av ridstil än de var vana vid hemifrån. År 1970 bildades Félag tamningamanna (hästränarnas riksförbund) i syfte att öka kunskap om ridning och träning av hästar, ridkurser arrangerades i deras regi och flera började satsa på en professionell karriär som hästränare.

Under största delen av sin karriär arbetade Gunnar även på deltid som lärare på lantbruksskolan Hvanneyri. I samma tid som flesta andra ansåg att hästens tid var över startade Gunnar en ny kurs på Hvanneyri år 1951 som gick ut på att elever fick ta med sig oinridna valacker till skolan och att han skulle lära dem att rida in hästarna. Gunnar hade själv aldrig ridit in någon häst men läste på i all litteratur som han fick tag på om ämnet för att själv kunna skriva någon slags instruktioner för eleverna. Gunnar var uppenbarligen intresserad av att sprida kunskap om ridning och hästhållning och år 1953 publicerades boken „Á Fáki“ som Gunnar skrev tillsammans med den erkända hästmänniskan och ryttaren Bogi Eggertsson, en bok om ridning, träning och hästhållning. Ett gammalt stall för ungtjurar gjordes om till häststall där eleverna skulle ha sina hästar. Kursen var inte obligatorisk för elever men blev dock populär. Tidigare hade elever på skolan undervisats i körning med arbetshästar och hästhållning, men detta var första gången på Island som någon form av undervisning med ridhästar arrangerades och kan kallas den första ridskolan på Island. Senare började även ridundervisning på lantbruksskolan Hólar på norra Island och idag är där en treårig universitetsutbildning där elever går ut med BSc i ridning och ridundervisning. På Hvanneyri är det fortfarande elever på gymnasienivå som undervisas i inridning och den kursen är ännu i dag ett val för elever på allmän lantbrukslinje.

Bild 13: Elever på Hvanneyri vintern 1951-1952 på de hästar som de har ridit in i kursen. Bild från Ættbók og saga II.
Fotograf: Okänd.

6. Porkell Bjarnasons tid som statskonsulent

År 1961 blev Porkell Bjarnason anställd som statskonsulent för hästaveln på Island och det första halvåret jobbade han tillsammans med Gunnar. De första åren var han halvtidsanställd men från och med 1972 jobbade han som statskonsulent på heltid. Porkell var utbildad agronom från Lantbruksuniversitetet på Hvanneyri på Island där Gunnar hade varit hans lärare. Han hade dessutom läst i Tyskland där hästavel, inridning och träning ingick i studierna. Porkell hade även en bakgrund med hästar hemifrån och var således genuint hästintresserad och själv uppfödare på Laugarvatn. När han tog över hade det fortfarande gått kort tid sedan hästens huvudsakliga ändamål blev att vara ridhäst och inte arbetshäst. Porkell har själv beskrivit att på den tiden fanns en och annan häst som kunde kallas bra ridhäst men dessa var relativt sällsynta.

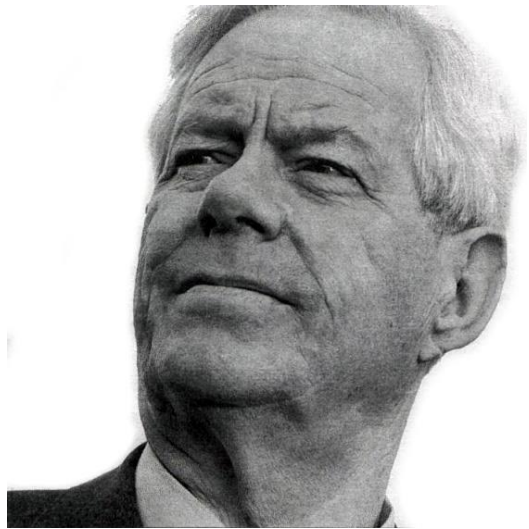

Bild 14: Porkell Bjarnason. Bild från tidningen Dagur. Fotograf: Björn Gíslason.

Ett av hans första uppdrag var att uppdatera det bedömningsprotokoll som Gunnar hade tagit fram och utvecklat. Han hade en tydlig vision om att hästarnas exteriör behövde förbättras så han höjde faktorn på exteriören upp till 50% så att den gällde lika mycket som ridegenskaperna. Gångarten skritt togs även bort från bedömningen av ridegenskaperna och egenskapen helhetsintryck inkluderades.

Vid den tiden då Porkell tar över var det fortfarande ett stort problem med lösa hingstar i de flesta landsdelar. Detta ansågs kanske vara den största hotbilden mot det avelsarbete som seriösa uppfödare försökte bedriva. Både hästar och får från flera gårdar går och betar uppe i dalar och andra obebodda områden. Okastrerade hästar som släpptes på beteslandet kunde således ställa till stora problem och betäcka en stor mängd ston från flera gårdar. Porkell reste runt landet och besökte bönder som hade hästar, tittade över deras hästar för att skilja ut okastrerade hingstar. Hingstarna som ansågs lovande nog för att sparas, och om han trodde att bonden kunde hålla dem ifrån andra hästar, märktes men övriga skulle kastreras. Utan tvekan var detta ett av Porkells viktigaste uppdrag för att försöka få styr på avelsarbetet. Detta blev en årlig rutin i Porkells arbete, att resa runt landet med rådgivning om vilka hingstar som skulle sparas och vilka som skulle kastreras. Denna rutin blev en tradition som fortfarande idag genomförs varje höst på Island, men idag inte lika metodiskt. Behovet för dessa besök har minskat i takt med uppfödarnas ökade kunskap och tillgång till information om avelsdjuren, så som BLUP och bedömningsresultat.

Hästavelsföreningarna på Island var en viktig komponent i avelsarbetet och arbetet med att selektera hingstar. Theodórs initiativ, att föreningarna fick betalt för varje betäckt sto i deras område, gjorde att dessa såg till att det fanns minst en bra hingst i området som föreningen hade köpt för pengarna. Allt fram på sent 1980 tal fortsatte hästavelsföreningarna få stöd i relation till antalet registrerade föl och länge fanns även möjlighet att söka stöd för att stängsla för hingstar. Hästavelsföreningarnas roll var till stor del just att förse medlemmarna med bra hingstar och hur lyckade hingstköpen var visade sig vara en avgörande faktor i avelsarbetet i varje område.

Landsmóten fortsatte att genomföras och utvecklas även under Þorkells tid. På landsmót 1970 delades ridhästtävlingen „*Gæðingakeppni*“ för första gången upp i två klasser, där hästar utan pass skulle få tävla sinsemellan på mer rättvisa grunder. Hästar som behärskade alla gångarter kunde tävlas i A-klassen medan de som saknade pass kunde delta i B-klassen. De sistnämnda hästarna kallades då för „*Klárhestar (tregångshästar) med tölt*“. Segraren i A-flokk denna gång var den 15 år gamla valacken Blær frá Langholtskoti medan vinnaren av B-flokk var en 11 år gammal valack, Gráni frá Auðsstöðum. Det var på Landsmót 1978 som ungdomsklass inkluderades för första gången samt tölttävlning. Den första vinnaren av ungdomsklass på Landsmót var Þórður Þorgeirsson och den första vinnaren i tölttävlning på Landsmót var Eyjólfur Ísólfsen på valacken Hlynur frá Akureyri. Sedan dess har ungdomsklassen delats upp i tre åldersklasser men utöver det har tävlingsgrenar på Landsmót varit i stort sett oförändrade. Från 1998 har Landsmót arrangerats vartannat år istället för vart fjärde år som tidigare.

Bild 15: Hermann Sigurðsson på Blær frá Langholtskoti vid prisutdelning i Aflokk på Landsmót 1970. Bild från Morgunblaðið. Fotograf: Okänd.

Bild 16: Jón Sigurðsson bonde i Skollagróf tar emot Sleipnirpokalen för sin hingst Neisti frá Skollagróf från Þorkell Bjarnason på Landsmót 1970. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Einar Eyler Gíslason.

6.1. Avkommeprövning

1967 genomfördes under Porkells handledning avkommeprövning av hingstar för första gången, tack vare ekonomiska medel från staten. Målet var att samla en grupp avkommor efter en och samma hingst till samma tränare för att pröva vad det var för egenskaper som hingsten nedärvde. Första gången var det tre av hästavelsförbundens hingstar som prövades. Under en längre period pågick den typen av avkommeprövningar med varierande resultat. Ett stort antal hingstars avelsvärde testades på detta vis över åren genom att Porkell kom till träningsstationen i slutet på en träningsperiod och dömde alla avkommorna och begärde en skriftlig rapport från tränaren. En stor nackdel med denna metod för att pröva hingstars avkommor var att miljöförhållandena var desamma inom varje grupp med avkommor, men kunde vara oerhört varierande mellan två grupper. Det visade sig att det alltid var hos samma tränare som de bästa grupperna dömdes, och likaså hos samma tränare som en avkomme-grupp fick sämre resultat. Således straffades hingsten när resultatet var dåligt, även om det kanske i grund och botten endast handlade om att dessa avkommor helt enkelt fick systematiskt sämre träning eller sämre förutsättningar. I brist på en bättre metod för att värdera hingstarnas avelsvärde pågick dessa avkommeprövningar fram till mitten på 1980-talet, eller tills BLUP-systemet tog över som en bättre och säkrare metod. Under den tid som avkommeprövningarna pågick var det totalt 91 hingstar som hade prövats. Även om effekten av dessa avkommeprövningar kanske inte var som man hade hoppats på hade dessa prövningar många positiva effekter. Det var med stor sannolikhet mycket tack vare avkommeprövningarna som träningsstationer började växa upp runt om i landet.

6.2. Statens hingststation

I april 1971 bildade Islands alla hästavelsföreningar ett nationellt hästavelsförbund, Hrossaræktarsamband Íslands. Som tidigare har nämnts var föreningarnas viktigaste uppdrag att se till att medlemmarna hade tillgång till bra hingstar och syftet med ett nationellt avelsförbund var att försöka förbättra samarbetet mellan de regionala föreningarna samt bevaka hästuppfödarnas intressen. På förbundets första möte diskuterades den oro som uppfödare på Island upplevde av ökad export av hingstar till Europa. Uppfödare fick generellt bättre betalt för hingstarna som gick till export än de fick vid en inrikes försäljning. Mötet formulerade en motion till regeringen om att införa exportskatt på alla avelshästar, både ston och hingstar som såldes från landet. Pengarna skulle gå till hästavelsförbundet, som samtidigt skulle få förköpsrätt till alla hingstar som skulle exporteras. På det viset fick hästavelsförbundet ekonomiska medel för att stoppa export av hingstar som ansågs kunna vara viktiga för avelsarbetet på Island. Denna skatt blev en viktig ekonomisk tillgång för hästavelsföreningarna och genom att bli lagstadgad bidrog den till stora summor över tid. Lagarna kom dock att ändras och istället för att gå till hästavelsföreningarna skulle pengarna senare gå till en fond dit föreningarna kunde ansöka om stöd för att köpa hingst. Som tidigare nämnts fick hästavelsföreningarna även stöd för födda föl i deras regi. Dessa två inkomstkällor för hästavelsförbunden och hästavelsföreningarna blev således en viktig del i hingstpolitiken på Island. Det var först år 2000 som reglerna om fonden ändrades så att det även gick att söka stöd för forskning, vilket är fondens huvudsakliga uppgift idag.

På samma möte 1971 diskuterades Porkell Bjarnasons idé om att bilda en statlig hingststation som skulle kunna samla upp alla de mest lovande hingstarna i landet, och se till att de fick bästa möjliga uppväxt och träning, för att få bättre information om deras naturliga talang och kvaliteter. På denna hingststation skulle man även kunna bedriva forskning som fram tills dess inte hade genomförts på islandshästar, angående till exempel utfordring och dylikt. Redan 1939 hade Theodór Arnbjörnsson

fått igenom motion till lagar på Island där det framgick att staten skulle driva hästavelsgårdar, en på södra Island och en på norra, i anda med Guðjón Guðmundssons idé. Redan 1942 startades hästaveln på den statliga lantbruksskolan Hólar på norra Island. Någon hästavelsgård hade staten dock aldrig startat på södra Island, och det faktum skulle nu utnyttjas för att få ekonomiska medel till att starta en hingststation.

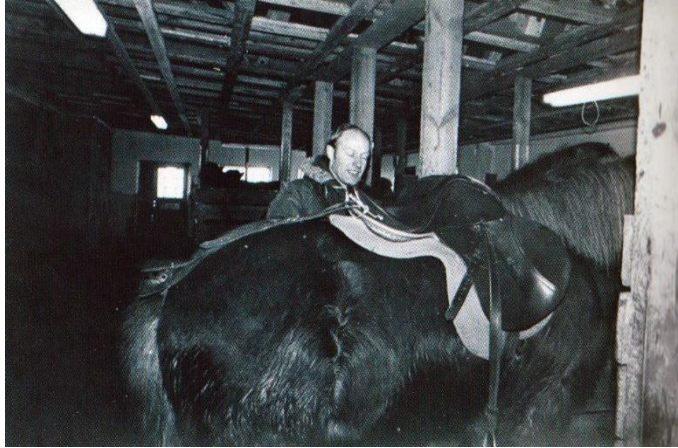

Bild 17: Þorgeir Vigfússon i hingststationens stall på Litla-Hraun vid Eyrarbakki. Bild från Þorkell Bjarnasons familj.

Det isländska lantbruksförbundet startade för statliga medel en hingststation enligt Þorkells tankar, på Eyrarbakki på södra Island år 1973. Till en början köptes det in unghingstar, förutom att det även donerades några unghingstar till stationen. I januari 1974 började hingststationens arbete på riktigt när de första hingstarna började ridas in. I slutet på år 1974 var det 37 hingstar på stationen, varav 15 ägdes av andra och 7 av dessa hingstar var under inridning. Den 1 december 1976 fick hingststationen en ny arbetskraft i form av en ung Þorvaldur

Árnason som nyligen hade utbildat sig inom genetik och husdjursavel i Scotland. Förutom att rida in och träna hingstarna skulle även forskning ingå i hans arbete. Þorvaldur hade då redan fått tillgång till bedömningsprotokoll från avelsbedömningar som han använde som underlag i sitt examensarbete. Detta material skulle även vara underlag för en revision av bedömningsprotokollet som Þorkell och Þorvaldur skulle jobba med. Utöver det genomfördes forskning om utfodring på stationen. Þorvaldur blev dock endast kvar ett par år eftersom han flyttade till Sverige där han fortsatte sina studier inom hästavel och genetik. 1979 blev det sedan dags att uppdatera bedömningsprotokollet, för första gången utifrån vetenskapliga analyser av den data som var tillgänglig. För att bättre kunna beskriva hästarnas exteriör än tidigare och för att poängen tydligare och bättre skulle reflektera variationen i populationen delades de exteriöra egenskaperna upp i 7 åtskilda egenskaper istället för tre som det var tidigare.

En särskild avelsnämnd samlades på stationen två gånger om året för att bedöma hingstarna och välja vilka som skulle fortsätta och vilka som skulle kastreras. Våren 1977 arrangerades för första gången öppet hus på hingststationen där gäster fick möjlighet att se vad som genomfördes på stationen och hingstar presenterades under ryttare. De hingstar som avelsnämnden beslutade att skulle kastreras auktionerades ut som valacker för att finansiera inköp av nya hingstar. Under somrarna hyrdes stationens hingstar ut till diverse hästavelsföreningar runt om i landet. Anläggningen och omgivningen på hingststationen på Eyrarbakki var dock bristfällig; dåligt stall och stängsel och inga faciliteter för

visning av hästarna. Hingststationen, som nu kallades Statens hingststation, flyttades till Gunnarsholt år 1981. Till en början var hingststationen i en befintlig byggnad, men år 1991 flyttades den till ett nybyggt stall med visningsbanor strax utanför stalldörren.

Redan i början formulerade Þorkell regler om hur hingstar skulle väljas för att växa upp och bli tränade på hingststationen. För det första skulle huvudregeln vara den att båda föräldrarna skulle vara inridna och stambokförda. Man skulle även ta

hänsyn till att desto fler stambokförda individer som fanns i stamtavlan, desto bättre. Undantag skulle dock vara möjliga för att lära känna egenskaper hos hästar ifrån flockar där få individer hade ridits in, som det då fanns gott om runt om i landet. Hingstarna som valdes till stationen skulle vara vackra, färg spelade ingen roll men de fick inte vara för små och där hade man 116 cm i mankhöjd vid fem månaders ålder som lägsta gräns. Ben och hovar skulle vara raka och friska, och hingstarna skulle överlag vara vackra och välresta med proportionerlig exteriör.

Årligen publicerades en rapport från den statliga hingststationen, skriven av Þorkell. I sina rapporter berättade han vilka det var som jobbade på stationen och en lista över vilka hingstar som hade vistats där under året. Hingstarnas hälsa hade dokumenterats och hur hästarna hade fodrats med höets analyser, mängder som gick åt och kostnader. Han skrev om varje hingst som hade tränats på stationen och listade upp var varje hingst hade varit och betäckt, vilka som blivit hemskickade och vilka som hade kastrerats och sålts. Efter att Eiríkur Guðmundsson blev anställd som tränare på hingststationen år 1988 blev det hans uppgift att formulera en beskrivning av hästarna i årsrapporterna. I dessa rapporter, både Þorkells och Eiríkurs, finns oerhört värdefull information om flera legendariska avelshingstar, hur de var under uppväxten och hur de var att rida in.

År 1996 släppte staten taget om hingststationen och sydlandets hästavelsförbund tog över driften. Driften totalförändrades, färre hingstar togs in och många som ägde hingstar tog hem dem. Det behov som fanns i början på 70-talet för en sådan station fanns nu inte längre då bönder allmänt hade bättre förståelse för vikten av god uppväxt och träning. Ökat antal träningsstationer runt om i landet och tillkomsten av statens hingststation hade totalförändrat synen på hästhantering, uppväxtförhållanden och träningsmetoder. Hästavelsförbundet bedrev dock träningsstation i Gunnarsholt ett par år efter att de tog över men samtidigt, i samarbete med lokala veterinärer, experimenterades det med seminverksamhet på förbundets hingstar samt embryotransfer. Detta utvecklades sedan till att anläggningen hyrdes ut och blev en privatdriven träningsstation fram till 2008 då den sista hästen lämnade stallet. Därmed avslutades ett kapitel i den isländska hästavelns historia och från en historisk synvinkel har hingststationen haft en oerhört viktig roll i utvecklingen av hästhållningen på Island och var den en förebild för både den tidens och även nutidens träningsstationer. Den gjorde att de mest

Bild 18: Þorkell Bjarnasons son, Þorkell Þorkelsson håller i Kraftur frá Kröggólfsstöðum vid hingststationens auktion den 8 november 1980. Bild från Þorkell Bjarnasons familj.

Från Þorkell Bjarnasons rapport om hingststationen 1986:

5 åriga hingstar:

Av femåringarna var det två som utmärkte sig när det gäller ridegenskaper, **Ljóri 1022** och **Kjarval 1025**, som båda har mycket framåtbjudning och bra samarbetsvilja, gædingar med alla gångarter. Ljóri är även fantastiskt vacker och inte skadar färgen; fux med bläs och ljus man och svans. Dessa hingstar fick båda förstaklassbedömning redan som fyraåringar men utvecklades ytterligare i år med mera träning och gjorde mycket bra ifrån sig på stationens bedömning och även på Landsmót där de blev högst bedömda i sin åldersklass. Kjarval 1025 högst med 8,32 och Ljóri 1022 tvåa med 8,23.

Ljómi 1023 utvecklades inte bra och förbättrade sig inget från förra vintern. Han är villig, ganska vacker med bra pass, ganska bra trav men tölten är för det mesta passaktig. Han är något för spänd och känslig i lynnet men bockar inte. Ljómi såldes till Danmark.

Svarri 1039 har hyfsad utstrålning och ser bra ut under ryttare; lyfter väl, med bra tölt och trav och hyfsad pass. Bra lynne men kunde ha lättare vilja. Svarri skickades hem till ägaren där han kastrerades och såldes som ridhäst.

Austri 1040 är starkbyggd med ganska bra utstrålning, men inte lättbyggd. Han har alla gångarter taktrena med hyfsat tempo. Han är villig men istadig. Austri kastrerades på grund av lynneshet.

Glói 1040 är lättbyggd och vacker hingst. Han var trög att tölta i början men visade hyfsad tölt under våren. Han var lat till en början men det blev något bättre över tid. Han fick en andraklassbedömning och anses inte vara intressant som avelshingst då han både saknar framåtbjudning och har svårt för tölt. Han skickades hem till ägaren efter vintern och såldes senare till Sverige.

Iovande hingstarna fick bästa möjliga förutsättningar och publicitet och således spelade stationen även stor roll i de genetiska framsteg som gjordes under 70' och 80' talet. Viktig del i hingststationens arbete var den årliga hingstbedömningen som genomfördes varje vår. Dessa bedömningar, som allt som oftast var årets första avelsbedömning, var för många något av en festival där man kunde komma för att se många av landets bästa hingstar visas. Dessa bedömningar fortsatte allt fram till 1999 då den sista vårbedömningen i Gunnarsholt genomfördes.

Bild 19: Statens hingststation år 1995. Fotograf: Eiríkur Jónsson.

En viktig del i Porkells arbete var att försöka få ordning på islänningarnas hingsthållning. Han reste runt mycket i landet, besökte träningsstationer, deltog på hästavelsföreningarnas möten samt ägnade en stor del av sin tid åt att döma avelshästar. Porkell dömde således nästan alla hästar som visades under hela hans karriär på Island, antingen själv eller tillsammans med en eller två välinsatta och uppskattade hästmänniskor. Under hela tiden som Porkell hade varit statskonsulent för hästaveln och allt fram till 1987 hade det därför inte funnits något behov för en domarhandledning, då Porkells medverkande vid nästan alla bedömningar gjorde att bedömningarna blev likvärdiga. Något formellt avelsmål hade dessutom aldrig formulerats, förutom Theodór Arnbjörnssons beskrivningar från 1930 av gångarter och hästens ideala exteriör och den korta text som fanns inskriven i lagar från 1952 samt från lantbrukets årsmöte 1951. Således blev det till stor del Porkells erfarenhet och umgänge med hästar och hästmänniskor som präglade hans arbete och syn på vad som var bra och vad som var dåligt. Porkell la stor vikt vid att en riktig gæðingur (betyder bra häst) skulle ha mycket tempo i alla fem gångarterna och bra pass. Han ville att hästarna skulle ha en robust exteriör med starka ben, utan att vara tungbyggda. Han ville arbeta mot en mer rest och lätt hals än vad som var vanligt på den tiden. Sist men inte minst la han stor vikt på lynnet, och uttalade sig flera gånger både skriftligt och muntligt, att man skulle försöka utrota bockningar som då var alldeles för vanliga i rasen. Hans vision delades av de flesta uppfödare, även om alla uppfödare inte alltid var glada med den bedömning som deras hästar fick. Porkell satt ofta i sin bil när han dömde hästar och skrev själv i bedömningsprotokollet. När han hade dömt klart på en gård åkte han vidare till nästa gård. Alla bedömningsprotokoll tog han med sig och hästägarna fick bedömningsresultatet skickat med posten upp till flera månader senare.

7. Kristinn Hugasons tid som statskonsulent

Kristinn Hugason blev anställd av Búnaðarfélag Íslands år 1986, först på halvtid men från 1989 på heltid tillsammans med Porkell Bjarnason som fortsatte på heltid fram till 1995. Kristinn är från Akureyri på norra Island och tillsammans med sin far, Hugi Kristinsson drev de välrenommerad hästavel på gården Ytra-Dalsgerði, där Hugi var född och uppvuxen. Hästaveln på Ytra-Dalsgerði har en gedigen historia som började med Kristinns farfar och har genererat ett flertal välkända avels- och tävlingshästar. Kristinn är utbildad husdjursagronom och studerade både på Hvanneyri och SLU i Sverige. Precis som Porkell Bjarnason hade varit Gunnar Bjarnasons elev

Bild 20: Kristinn Hugason. Fotograf: Eiríkur Jónsson.

på Hvanneyri, hade Kristinn också varit Porkells elev på Hvanneyri och även varit på studieresor med Porkell åren 1983 och 1984. Kristinn hade således en bra och passande bakgrund för att ta sig an uppdraget som statskonsulent i hästavel, både insatt som uppfödare och som akademiker. Arbetsfördelningen blev den att Porkell skulle till en början fortsatt vara ansvarig över avelsbedömningarna och kontakten med uppfödare. Kristinn skulle däremot göra slag i att datorisera avelsarbetet genom att skapa ett system för registrering av hästar och bedömningar samt beräkning

av avelsvärde, det sistnämnda i samarbete med Þorvaldur Árnason i Sverige som hade varit Kristinns handledare under hans studier vid SLU.

Ett av Kristinns första uppdrag redan 1986 var att ta fram ett system för att skapa registreringsnummer för alla hästar. Han hade på uppdrag av Bí börjat undersöka möjligheterna redan 1984 och levererade rapport om hur detta skulle kunna genomföras 1985. Fram tills dess hade endast ston som hade uppnått poängen 7,50 och hingstar som hade uppnått 7,75 vid en avelsbedömning, registrerats i stambok. Det fanns således ett stort antal hästar som var bedömda utan att finnas registrerade någonstans, dvs. de som hade inte uppnått stamboksgränsen. Bedömningen delades tidigare även upp i en andra klass bedömning, eller en förstaklassbedömning om de fick 8,00 eller högre. Hästarna som hade uppnått stamboksgränserna registrerades med ett stamboksnummer som helt enkelt var ett löpnummer inom könsgruppen. Därav refereras det fortfarande till gamla avelshingstar med deras gamla stamboknummer, som t.ex. Hrafn 802 frá Holtsmúla, Þáttur 722 frá Kirkjubæ, Gáski 920 frá Hofstöðum osv. Det nya numret var åttasiffrigt och innehöll information om födelseår, kön och vilket område hästen kom ifrån. Förutom att registrera hästarna i ett centralt datoriserat register hos Búnaðarfélag Íslands användes registreringsnumret även för frysmärkning av individer. År 1982 hade lantbrukets årsmöte fastställt att ta upp amerikanskt symbolsystem för att frysmärka både hästar och nötkreatur. Pétur Hjálmsón, anställd av Bí fick ansvar över implementeringen av systemet men brist på registreringssystem och svårigheter med att tolka symbolen föranledde att systemet inte etablerades. År 1989 kom nya regler på Island om frysmärkning där individens registreringsnummer frysmärkt på hästens sida även blev en godkänd metod och antalet godkända frysmärkare ökade. Här hade även arbete med att datorisera hästregistret kommit väl i gång. Alltsammans medförde ökad administration, inte bara för de anställda utan också för uppfödarna. Rapportering av fölningar som började år 1954 var välskött av flesta uppfödare eftersom hästavelsförbunden fick bidrag från staten för antalet föl i deras område. Problemet var dock att det saknades system för att få en helhetsbild av populationen och individernas härstamning. Dessutom hade information om antalet hästar på gårdarna varit mycket bristfällig under alla tider och nu skulle det göras slag i saken för att förbättra registrering av alla individer och deras härstamning för att få en helhetsbild över hela populationen. Efter några års förberedelser genomfördes den största insatsen i projektet under år 1990 under Kristinns handledning när tio tusentals hästar registrerades med unika registreringsnummer. Registreringarna gjordes av ett antal lantbrukskonsulter och förtroendeanställda i alla landsdelar. Därmed var grunden lagd för ett nytt och revolutionerande hästregister, innehållande standardiserad information om alla individer med unika registreringsnummer. Rutiner för fölrapporteringarna lades samtidigt ner och statens bidrag användes för att bygga upp det nya systemet.

Kristinns mastersavhandling från SLU i Sverige handlade om att teoretiskt optimera avelsframstegen genom planerad användning av hingstar i tre steg. För att kunna beräkna den optimala användningen av hingstarna krävs pålitliga fakta om fertilitet, generationsintervall, könsfördelning i rasen, arvbarhet med mera och där kom till stor nytta data från Kristinns egna BSc. avhandling. Den avelsmetodik som forskningen baserades på är så kallad trestegsselektion av hingstar (multi-stage selection). I den metoden selekteras hingstarna utifrån förutbestämda egenskaper och det första steget i selektionen sker vid en tidig ålder, när det beslutas vilka hingstar som skall kastreras, oftast vid ett till två års ålder. Andra steget är efter inridning vid fyra till fem års ålder, där ytterligare ett antal kastreras. Tredje steget sker sedan vid tio till tolv års ålder när avkommorna börjar visa hur de är i förhållande till övriga populationen och det officiella avelsmålet. Den första selektionen, vid ett till två års ålder, bör baseras

på förväntat avelsvärde (BLUP) som baseras på härstamning, där de högsta hingstarna skall sparas. I steg två skall en striktare selektion baseras på en säkrare prognos av avelsvärdet som då baseras på individens egen bedömning samt all tidigare information. Genom det tredje steget skulle sedan endast några få hingstar passera då dessa hingstar har den säkraste prognosen som baseras på avkommornas bedömningar, egen bedömning och härstamning. Forskningsresultatet visade att 50-75% av alla ston skulle betäckas med hingstar selekterade efter det andra steget, beroende på egenskapernas arvbarhet. Det var sedan också beroende på egenskapernas arvbarhet hur resten av stona skulle fördelas mellan hingstarna. Desto lägre arvbarhet på egenskaperna, desto färre ston skall betäckas med unga obedömda hingstar.

År 1986 ändrades faktorerna på bedömningarna på förslag av Kristinn och Þorvaldur Árnason. Faktorerna på exteriören blev oförändrade men i ridegenskaperna höjdes faktorn på tölt avsevärt (från 8,3% upp till 14,3%) genom att ta proportionellt lika mycket från samtliga andra egenskaper. Under andra hälften av 80 talet blev det sedan en explosionsartad ökning i antalet hästar som bedömdes. Det gjorde att det blev nu omöjligt för Þorkell att närvara själv vid bedömningen av alla hästar. Þorkell och Kristinn fick således dela med sig bedömningarna och behovet för att utbilda nya avelsdomare växte och därmed ökade även behovet att ta fram en mera strukturerad beskrivning av regler och domarhandledning. Program för PC datorer gjordes på Kristinns beställning för att samtliga bedömningar skulle registreras och därmed blev det även möjligt att publicera bedömningsresultaten efter varje genomförd bedömningsdag (först 1987). Året 1986 infördes även för första gången regler om skyddsboots (vikter) på avelsbedömningar. Dessa regler var under utveckling åren därefter, samt regler om skoning. Innan dess hade det varit relativt fri användning av skyddsboots även om mycket vikt och udda skoningar inte var uppskattat av de som var i ledningen.

7.1.BLUP och ny domarhandledning

Ett tag innan Kristinn blev anställd av BÍ hade Þorvaldur Árnason börjat tillämpa en relativt ny metod för att sammanställa all tillgänglig information om ett djur i en enda siffra som således kunde ge indikationer om individens förväntade avelsvärde. Denna metod kallas BLUP (best linear unbiased prediction) och hade tagits fram och använts först i USA för att få en prognos på tjurars avelsvärde. Þorvaldur hade redan 1978, på konferens för lantbrukskonsulenter på Island, påpekat att denna metod kunde komma till nytta för uppfödare av islandshästar i framtiden. Þorvaldur, som hade studerat både i Edinburgh och Uppsala, hade redan utvecklat metoden och baserade t.ex. sin doktorsavhandling på det arbetet. Þorvaldur var Kristinns handledare vid hans studier vid SLU och i Kristinns tidigare nämnda forskning användes just BLUP-metoden för att beräkna optimering av hingstselektionen. När Kristinn blev anställd år 1986 var han därför väl insatt i metoden och förstod hur värdefull den kunde vara för avel av islandshästar. Det var således redan under hans första år i tjänst som han introducerade metoden, tillsammans med Þorvaldur, i den isländska hästaveln. BLUP-metoden blev officiellt antagen av BÍ samma år som Kristinn blev anställd, 1986 och i Hästavelns årsbok för 1986 publicerades en artikel av Kristinn där han förklarade hur metoden fungerade och publicerade även ett antal BLUP-listor över hingstar och ston på Island.

Bild 21: Þorvaldur Árnason.
Bild från tidningen
Morgunblaðið år 1992.

Som alltid, när det sker en förändring, finns det även motstånd. Kritiken riktade sig både mot metoden men också mot de personer som införde metoden i islandshästaveln. Uppfödare hade generellt lättare att förstå hur avkommornas medelpoäng fungerade, än den nya BLUP-siffran. Gamla metoder och teorier om genetik och husdjursavel ersattes med vetenskapliga metoder som bevisade bättre resultat. BLUP blev ett hett debatterat ämne och kritiserades öppet i media, bland annat av viceordföranden i hästböndernas riksförbund, som också var son till Gunnar Bjarnason som då fortfarande predikade metoder som lärdes ut då han läste i Köpenhamn på 1930-talet! På ett årsmöte år 1991, efter att ha blivit hårt kritiserad även som vetenskapsman, begärde Þorvaldur Árnason att en nämnd skulle tillsättas för att utreda både BLUP-metoden och sin egen kunskap och kvalitet som vetenskapsman. Þorvaldur ställde även in sina åtaganden åt BÍ under tiden tills nämndens resultat skulle bli offentligt. Nämnden tillsattes av BÍ och bestod av två erkända vetenskapsmän inom husdjursavel samt en matematisk statistiker. Offentligt utlåtande från nämnden publicerades i början på oktober 1991 där det framgick att BLUP-metoden var en stabil och trygg metod, den bästa tillgängliga för att ge en prognos på individers avelsvärde. Likaså framgick det i nämndens utlåtande att Dr. Þorvaldur Árnason var en framstående vetenskapsman som mycket väl behärskade de matematiska metoderna som krävdes för dessa uträkningar. Kritiken slutade däremot inte i och med det. När BLUP-metoden började användas var onekligen en av de största problemen en bristfällig användning av bedömningsskalan och därmed för lite skillnad mellan de bästa och de sämsta individerna i populationen. Registreringen av hästar var även den bristfälliga vilket innebar att endast del av populationen fanns i databasen, och det var relativt få bedömningar som BLUP-beräkningen baserades på. Detta hade ansvariga däremot redan uppmärksammat och set till att skulle förbättras över tid, genom att registrera alla hästar och bedömningar så som tidigare har beskrivits.

År 1989 sattes nya lagar om husdjursavel på Island. Det var nu klart att regler kring avelsbedömningar behövde förtydligas och bedömningarnas omgivning moderniseras. Arbetet inleddes redan det samma år med att formulera, för det första ett avelsmål, sedan en domarhandledning som skulle reflektera avelsmålet och sist men inte minst regler om avelsbedömningar. I grund och botten handlade detta i sig inte om ändringar av avelsmålet, utan var snarare en sammanfattning av Theodór Arnbjörnsons beskrivningar, Gunnar Bjarnasons reflektioner och beskrivningar samt Þorkell Bjarnasons praktiserande i årtionden. Det som dock var det viktigaste målet från Kristinns perspektiv som vetenskapsman, var att genom en utförlig domarhandledning på ett bättre sätt försöka fånga den variation som fanns i populationen. Tidigare hade poängskalan varit något trångt använd och poängvariationen var inte så stor vilket påverkade de genetiska analyserna inför BLUP-beräkningar negativt.

Kristinn, med hjälp av Víkingur Gunnarsson och Magnús Lárusson arbetade med att ta fram en utförlig beskrivning av hur en avelsbedömning gick till, vilka regler som gällde och dessutom en

domarhandledning. Förändringarna genomfördes redan 1990 och det var sedan år 1992 att regelverket tillsammans med domarhandledning publicerades på isländska, engelska och tyska. Samma år arrangerade FEIF seminarium där publikationen presenterades. Dessa regler och domarhandledningen infördes sedan i statliga regler om husdjursavel år 1992. Denna nya domarhandledning visade sig vara en milstolpe i bedömningssystemet historiska utveckling då den gjorde att bedömningarna blev mera jämförbara och poängspridningen blev betydligt bättre.

Bild 22: Domarpanelen på Landsmót 1990. Från vänster: Kristinn Hugason, Þorkell Bjarnason och Víkingur Gunnarsson. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Eiríkur Jónsson.

Samtidigt som den nya bedömningsmetoden togs i bruk infördes även mera noggrant poängssystem som även det gjorde mycket för ökad variation i poängen. Tidigare var bedömningsskalan i grund och botten definierad på skalan 0 – 10. Det finns således exempel där poängen 4,0 har getts för lynne, när domarna ansåg att nackdelarna övervägde fördelarna. Nu definierades poängskalan tydligare från 5,0 – 10 och faktorerna ändrades. I inledningen till den skrift som publicerades 1992 om bedömningssystemet skrev Kristinn: „Ändring av faktorerna har som syfte att avelsarbetet fokuserar i större grad på de egenskaper som mest bidrar till hästarnas utstrålning. Även att de egenskaper i benen som har med hållbarhet att göra får större uppmärksamhet“. Faktorn för hals, manke och bog höjdes från 7,5% till 10% medans faktor för proportioner sänktes från 10% till 7,5%. Faktor för benkvalitet höjdes från 6,3% till 7,5% och samma ändring gjordes på faktorn för hovar. Faktor på benställningen sänktes däremot från 7,5% till 5%. Den totala faktorn på exteriör var fortsatt 50%. När det gäller faktorer inom ridegenskaperna sänktes faktor på lynne från 5,7% till 4,3% och helhetsintryck höjdes från 4,3% till 5,7%. Positiv effekt av höjningen av faktorn för tölt som genomfördes 1986 kom sedan först fram när poängvariationen ökade med tillkomsten av den nya domarhandledningen.

Det som kanske är särskilt intressant ifrån nutidens perspektiv är att i regler om skoningar framgick det att sulor var tillåtna om veterinärintyg följde med hästen. Innan reglerna formulerades hade det blivit allt vanligare att hästar kom till bedömning med både sulor och 10 mm skor och regeln om veterinärintyg för att få använda sulor var således kanske mera tänkt för att begränsa problemet i en övergångsperiod. Insatta har förklarat att denna regel togs bort när högen med veterinärintyg började bli större än den med bedömningsprotokoll. Det beslutades att om hästen inte var frisk nog för att ridas utan sulor under skorna så var hästen för det första inte tillräckligt frisk för att visas och för det andra så ansågs den ej vara önskvärd i avel. Dessutom, när det gällde bedömning av trav, kunde hästarna få upp till 7,5 för gångarten utan att trava under ryttare! Det var då helt enkelt tillåtet att gå av hästen och springa med den framför domarna eller longera för att visa hästens trav. I praktiken hade det tidigare inte varit ovanligt att hästar kunde få 7,5 för trav även om gångarten inte visades alls, eftersom man utgick ifrån att alla hästar hade trav. Denna regel var således en logisk uppföljning

Bild 23: Avelsdomarna på Landsmót 1998 förbereder sig för invigningen. Från vänster: Guðlaugur Antonsson, Jón Vilmundarson, Jón Finnur Hansson och Kristinn Hugason. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Eiríkur Jónsson.

av det praktiserande som alla var vana vid och var endast en övergångsperiod. Det blev allt eftersom mera sällsynt att detta undantag praktiserades. Det var sedan år 2000 som det inte längre accepterades att hästar var för spända för att kunna visa trav under ryttare och det beslutades att det inte längre skulle vara tillåtet att visa trav för hand.

I och med den nya domarhandledningen blev det en tydlig förändring i användningen av poängskalan. Poäng under 7,0 syntes nu oftare och poängen 9,0 och högre likaså. Innan domarhandledningen togs i bruk var det ytterst sällsynt med poäng under 7,0, förutom för pass, eller över 8,5. Den ökade variationen i bedömningarna och det faktum att det nu blev större skillnad mellan de bästa och de sämsta hästarna medförde högre beräknad arvbarhet och en bättre och säkrare prognos på avelsvärdet. Förändringarna av bedömningsskalans användning skapade dock stor turbulens bland uppfödare och hästägare. Många exempel fanns om hästar som sänkte sig betydligt från 1989 till 1990 vilket orsakade ilska bland uppfödare. De som hade följt avelsbedömningar i många år hade nu svårare att förutspå poängen vilket också orsakade ilska. Hästavelsböndernas riksförbund krävde offentligt att Kristinn Hugason inte skulle få vara delaktig i bedömning av hästar på landsmót 1990, krav som alla inblandade insåg att var fullständigt orimliga och baserades endast på bristande förståelse och kunskap om de ändringar som hade genomförts och deras syfte. Tiden visade dock att det till största delen handlade om att uppfödarna behövde tid för att vänja sig vid en ny bedömningshandledning. Det var framförallt ägarna till hästar som nu fick lägre bedömningar än tidigare som var missnöjda och denna nya spridning i domarpoängen fortsatte att vara ett irritationsmoment. Vid revision av bedömningarna från domarhandledningens första år visades att beräkning av arvbarhet blev betydligt säkrare med dessa nya bedömningar, jämfört med bedömningar från tidigare år.

Då islandshästen inte längre avlades enbart på Island blev det viktigt för rasens framtid att försöka ena FEIFs medlemsländer att följa ett gemensamt avelsmål. Därför undertecknade år 1994 alla FEIF-länder en deklaration som handlade om att de erkände Island som hästarnas ursprungsland och förklarade

sin vilja att följa Islands initiativ där även domarhandledningen och regler för avelsbedömningar ingick. Enligt dokumentet är den sista instansen för ändringar av både domarhandledning och regler för avelsbedömningar en nämnd som skall bestå av FEIFs avelsledare, avelsledaren på Island samt en person som är utsedd av den isländska lantbruksministern.

8. Fengur

När moderstamboken digitaliserades i slutet på 1980-talet blev hanteringen av all data betydligt enklare, men mycket jobb återstod. Jón Baldur Lorange och två andra studenter från datorhögskolan i Reykjavík lanserade databasen Fengur som sitt avhandlingsprojekt, som dom arbetade med för Bí i nära samarbete med Kristinn Hugason. I fortsättningen var Jón Baldur anställd som avdelningschef för datoravdelningen hos Búnaðarfélag Íslands och Fengur-systemet stod klart år 1991. Det var tre komponenter som låg till grund för databasen i Fengur: Det första var information om alla stambokförda individer som nu fick ett registreringsnummer istället för stamboksnummer, samt alla hästar som hade blivit bedömda men inte uppnått stamboksgränserna. Det andra var en databas som Þorvaldur Árnason hade tagit fram sedan slutet på 1970 talet och fram till 1987 då digitalt register med registreringsnummer tog över. Denna databas innehöll information tillbaka till 1961 och var den nu integrerad med det nya stamboksregistret och hästarna fick nya nummer. Det tredje var sedan grundregistrering av nya hästar, så som har beskrivits här tidigare.

Bild 24: Jón Baldur Lorange. Bild från Bændasamtök Íslands.

Hästaveln låg efter annan boskap när det gäller datorisering av individregistret. Däremot kom nu hästaveln fram med det bästa systemet som från början byggde på PC datorer och användarvänligt utseende. Dataregistret i Fengur har allt sedan dess byggts upp och informationsmängden har ökad. Information om frysmärkningar implementerades tidigt och sedan chipmärkningar när de tillkom. Några försök gjordes med chipmärkningar på 90 talet men efter 2000 blev dessa allt vanligare för att senare bli en skyldighet.

Tidigare hade man t.ex. en gång om året publicerat en bok, Hrossaræktin, som innehöll information om alla hästar som hade blivit antagna i stamboken under året samt BLUP-listor över registrerade hästar. Istället för att som tidigare få stamboken i bokformat en gång om året, kunde uppfödare nu få hela den uppdaterade stamboken, de första åren på floppydiskar och senare på CD-skiva. Dessa innehöll all information som fanns tillgänglig om alla registrerade hästar på Island, inklusive både bedömningar och BLUP. Senare blev hela databasen uppladdad och tillgänglig via internet och fick då namnet IslandsFengur. Äntligen kunde nu uppfödare få uppdateringar oftare än en gång om året. Ett antal år därefter, år 2000, träffades en överenskommelse med FEIF och alla dess medlemsländer om att alla länder skulle använda samma bedömningssystem och registrera i en gemensam databas, som dock skulle vara uppdelad efter länder. Det visade sig vara något mer tidskrävande arbete än man trodde att förändra rutiner och föra över data från de nationella databaserna, men år 2004 var alla länder väl igång. När detta blev verklighet döptes databasen om till WorldFengur och det blev nu

möjligt att beräkna BLUP för all världens islandshästar samtidigt, som en enda population. Det var 2003 som internationell BLUP för islandshästar räknades första gången. Den byggde på, förutom bedömningar från Island, även bedömningar från Danmark, Norge och Sverige sedan 1994 samt Finland från 1997.

Det står helt utom tvivel att Fengur systemet, som nu heter WorldFengur, har varit en viktig milstolpe i islandshästaveln. Det är troligtvis världsunikt att ett och samma system innehåller information om alla individer inom en global population, så som islandshästen har blivit.

9. Modern tid

Porkell Bjarnason slutade som statskonsulent år 1995 och efter 12 händelserika år slutade även Kristinn Hugason i slutet av år 1998.

År 1999 blev Ágúst Sigurðsson anställd som statskonsulent för hästaveln. Ágúst var uppvuxen på den välkända avelsgården Kirkjubær på södra Island och son till den erkända uppfödaren och hästmänniskan Sigurður Haraldsson. Ágúst hade gjort sin doktorsavhandling inom genetik och var således även väl förberedd för att fortsätta arbetet med utveckling av bedömningssystemet. Genom analyser av bedömningar från och med 1990 och otaliga möten med uppfödare runt om i landet utarbetades förslag på förändringar. Uppfödarnas kommentarer var att egenskapen helhetsintryck hade för låg faktor. De poängterade även att det saknades att ta med den ekonomiskt viktiga egenskapen man och svans, som dock hade börjat dömas ca 1996, men hittills endast på skalan 1 – 5 och men vägrade egenskapen således ännu inte in i totalpoängen. Gångarten skritt var även en viktig egenskap för hästar som skulle användas för tävling. Genetiska analyser visade dessutom att egenskapen lynne hade låg arvbarhet.

Bild 25: Ágúst Sigurðsson. Bild från tidningen Skessuhorn.

I samband med att man försökte enas om ett och samma system i alla FEIF länder, där ridegenskaperna hade vägt 60% av totalpoängen så som det gjorde på Island före 1961, enades man om att det även på Island skulle ändras faktorerna så att ridegenskaperna skulle väga 60% och exteriören 40%. Det flyttades procentenheter från egenskaper i exteriören som antingen hade framförallt estetisk betydelse eller där man inte hade vetenskapliga bevis för egenskapens betydelse, till ridegenskaperna, där egenskapen helhetsintryck fick störst höjning. Likaså slogs de två egenskaperna vilja och lynne ihop med det resonemanget att det knappast gick att skilja på dessa två egenskaper som tills stor del handlar om samma sak, nämligen hästens samarbetsvilja i bedömningen, förutom att egenskapen lynne hade väldigt låg arvbarhet. Skritt implementerades i totalpoängen efter ett års experimentperiod och även egenskapen man och svans som dock hade dömts under en längre period som tidigare nämnts. De två nya egenskaperna man och svans samt skritt lades in efter ett års experimentperiod där domarna hade tränats på att döma dessa egenskaper. Samma år inkluderades även poäng för både långsam tölt och långsam galopp i bedömningen.

I ungefär två årtionden hade avelsbedömningar på islandshästar genomförts på liknande sätt som på Island i Danmark, Norge och Sverige och i de flesta fall medverkade en eller flera domare från Island. I Tyskland hade man däremot ett eget system där andra regler gällde vid bedömning av avelshästar. Till exempel var det där tillåtet att visa hästarna med samma hovbeslag och tyngder som i sporten, medan inställningen på Island var att avelsmålet var att föda upp hästar som inte hade behov av extrautrustning. Dessutom dömdes det till en viss del andra egenskaper i det tyska systemet än i det isländska. Efter att avelsmålet hade definierats tydligare på Island år 1990 och domarhandledningen tillkommit blev det nu ett viktigt uppdrag för Ágúst att fortsätta att försöka ena alla FEIF-länder om att avelsmålet för islandshästen skulle vara detsamma i alla länder och metoden för att värdera hästarna utifrån avelsmålet likaså. Redan 1989 arrangerade Kristinn Hugason tillsammans med Magnús Lárusson ett seminarium för avelsdomare med det för avsikt att försöka göra bedömningarna jämförbara mellan länderna. Som tidigare har nämnts hade även alla FEIF-länder skrivit under deklaration om Island som hästens ursprungsland år 1994. Kristinn hade således påbörjat arbetet vilket hade lett till att Norge hade redan tagit upp det isländska systemet och övriga skandinaviska länder närmade sig alltmera förebilden, men nu var det dags att fullfölja och färdigställa. Det fanns i huvudsak två något skilda avelsmål mellan Tyskland på ena sidan och Island och Norden på andra sidan. Snart efter att Ágúst tog anställning analyserades det isländska bedömningssystemet och även det tyska bedömningssystemet med samma vetenskapliga metoder. Den första studien handlade om att jämföra hur besläktade hästarna som kom till bedömning var med varandra i de olika länderna. Detta var viktigt för att i ett senare skede kunna jämföra bedömningar mellan länderna, eftersom det inte var realistiskt att förvänta sig jämförbara resultat om det sedan visade sig att de hästar som bedömdes i ett land inte var släkt med hästar som visades i ett annat land. Resultatet visade att det var starkt släktskap mellan individerna i de olika länderna och att det handlade om samma hästras i alla länder, vilket gjorde jämförelsen av bedömningar realistisk. Den studien visade i sin tur att bedömning av hästar var jämförbar i alla de nordiska länderna. Elsa Albertsdóttir som då studerade på Lantbruksuniversitetet på Island, Hvanneyri, analyserade data från de tyska bedömningarna. Där visade det sig att det var betydligt lägre variation i bedömningspoängen i det tyska systemet, bedömningarna var högre, arvbarheten lägre och egenskaperna inte tillräckligt korrelerade med de egenskaper som dömdes i det isländska systemet. Det skulle således inte vara möjligt att basera beräkningar av en internationell BLUP på bedömningar från Tyskland.

Två år efter att deklarationen om moderlandet Island undertecknades år 1994 införde FEIF avelsregler år 1996; FIZO. Det var sedan på FEIF's årsmöte i Wien år 2002 som de nya isländska reglerna blev antagna av FEIF som det nya FIZO och då inkluderades även paragrafer om registrering av bedömningar och WorldFengur. Anpassningen var smärtfri för de nordiska länderna som redan de senaste två årtiondena hade använt sig av system som liknade Islands system för att bedöma avelshästar och innehöll för det mesta samma egenskaper. Det hade dock tagit lång tid i Tyskland att få uppfödare att acceptera ett annat system. Uppfödare och hästägare var vana vid det befintliga systemet som fungerade snarare som uppmuntran än bedömning av avelshästar. Det var ytterst sällsynt att hästar fick låga poäng i det tyska systemet vilket också skapade rädsla bland uppfödarna för ett nytt system som skulle avslöja hästarnas svagheter. Den första avelsbedömningen som arrangerades i Tyskland enligt de nya FIZO reglerna genomfördes år 2001, men tidigare hade några mindre försök genomförts. För varje år ökade antalet FIZO-bedömningar på bekostnad av det gamla tyska bedömningssystemet för att år 2004 vara det enda officiella avelsbedömningssystemet för islandshästar i Tyskland. Redan år 2002 hade FEIF arrangerat ett avelsdomarseminarium med examinering av domare enligt FIZO-

systemet och det var därför 2003 som var första året, där det officiellt var ett och samma system som användes i alla länder. Det var, och är fortfarande i dagens läge en komponent som skiljer bedömningarna mellan Island och de övriga FEIF-länderna. Även om det nu var så att alla domare behövde ha genomgått ett FEIF-prov för att få döma avelshästar, finns det ytterligare texter i de statliga isländska föreskrifterna om avelsvärderingar på husdjur. Där framgår det att för att vara behörig att döma avelsdjur krävs det agronomutbildning vilket innebär att ingen av kontinentens domare har varit behörig att döma på Island. Det var år 2016 som FEIF-reglerna uppdaterades som en ambition mot bättre jämförbarhet i bedömningar mellan länder. De nya reglerna innebär att det nu ställs samma krav på utbildning för att bli avelsdomare inom FEIF som det görs på Island.

Ágúst Sigurðsson tillsammans med Þorvaldur Árnason gjorde genetiska analyser och beräkningar av släktskap mellan individer i de olika länderna och kom fram till att det nu var möjligt att beräkna internationell BLUP och behandla alla islandshästar i världen som en och samma population. Med tillkomsten av WorldFengur samt enhetligt bedömningssystem som följer samma regler och domarhandledning i alla FEIF länder, samt det faktum att det handlar om en och samma population i alla länder, var det möjligt att beräkna internationell BLUP för islandshästar för första gången år 2004. Detta är det första djurslaget i världen där BLUP-metoden används för att beräkna avelsvärde för alla individer, inom samma ras, i hela världen.

Ágúst Sigurðsson slutade som statskonsulent år 2004 och blev rektor för Lantbruksuniversitetet på Hvanneyri, samma institution som hade utbildat alla statskonsulenter på Island sedan 1961 och nästan alla avelsdomare sedan på 80-talet. Guðlaugur Antonsson, agronom och en av de mest erfarna avelsdomarna på Island, tog över som statskonsulent år 2004. Under Guðlaugurs tid utvecklades domarhandledningen ytterligare och egenskapernas faktorer ändrades år 2010. Man anser att eftersom avel är ett långsiktigt arbete är det inte bra att göra förändringar varken för snabbt eller för dramatiskt utan att ha undersökt bakgrunden utförligt. Det anses således inte vara lämpligt att göra förändringar oftare än vart 10e år, som är generationsintervallet på islandshästar. De ändringar av faktorer som genomfördes år 2010 handlade framförallt om att sänka faktorn på egenskaper spirit (som är

Bild 26: Guðlaugur Antonsson. Bild från 847.is

kombinationen av de gamla egenskaperna vilja och lynne) då denna egenskap har fortfarande relativt låg arvbarhet, till störst del eftersom metoden för att mäta egenskapen inte är bra nog. Istället höjdes faktorn på egenskaperna pass och skritt vilket skulle således gynna både hästarnas vilja samt deras förmåga att kunna slappna av. Under Guðlaugurs tid ökade även krav på säkrare härstamningskontroller med DNA analyser som registreras i WorldFengur. Guðlaugur slutade som hästavelskonsulent efter 10 år, år 2014. Ändringar har genomförts i lantbruksorganisationen som innebär att all rådgivning nu har flyttats ut från Bí till ett företag som heter Ráðgjafamiðstöð landbúnaðarins, RML (Lantbrukets rådgivningscentrum). Därmed finns inte arbetstiteln statskonsulent längre utan en av flera anställda konsulenter har ett huvudansvar och därmed i stort samma

arbetsuppgifter som statskonsulenten hade tidigare. Gunnfríður Elín Hreiðarsdóttir hade ansvaret för hästaveln år 2014 och Eyþór Einarsson var huvuddomare på Landsmót det samma år, båda anställda av den nybildade organisationen. Þorvaldur Kristjánsson, doktor i husdjursavel tog sedan över ansvaret år 2015 när han blev anställd av RML.

10. Export och import

I de isländska sagorna framgår det flera gånger att hästar från Island har exporterats som gåvor till utländska hövdingar på 1300-talet. I mitten på 1500-talet lagstiftades ett förbud mot export av hästar utan att erbjuda länshövdingen förköpsrätt. Efter det exporterades hästar mycket sällan från Island och endast några få dokumenterade exporter finns under 16- och 1700 talet. På 1800-talet blir det allt mer vanligt att islänningar reser utomlands för att studera och då förekom det att de tog med sig häst. Det var år 1851 som engelska båtar tilläts segla till Island för att köpa hästar, dock med löftet att de inte skulle ta med sig något till Island. Efter detta började en regelbunden export av hästar från Island. Hästar som exportvara blev en viktig inkomstkälla för isländska bönder och efterfrågan verkade öka i en jämn takt, år från år. Från att vara några hundra hästar om året ökade det upp till att bli flera tusen och den totala exporten under perioden 1851-1900 var strax över 65.000 hästar. De flesta hästarna exporterades till England, men hästar exporterades även till andra länder i Europa och även till Amerika.

De flesta hästar som exporterades till England användes i kolgruvor. De isländska hästarna ansågs vara mycket lämpliga för den uppgiften, på grund av både styrkan och storleken. Runt sekelskiftet 1900 började motordrivna maskiner ta över hästarnas roll i kolgruvorna vilket ledde till minskad efterfrågan

Bild 27: Hästar lastas ombord på skeppet Goðafoss vid hamnen i Akureyri sommaren 1932. Bild från Ljósmyndasafn Reykjavíkur. Fotograf: Guðbjartur Ásgeirsson.

av arbetshästar. Istället öppnades ny marknad för hästar till Danmark, där de flesta hästarna skulle användas som arbetshästar, men även som ridhästar. Hästar exporterades även till Norge, Tyskland, Amerika, Färöarna, Grönland, Sverige, Finland, Nederländerna och Italien. År 1907 sattes lagar om hästexport som hade för avsikt att garantera en minimumkvalitet på de hästar som exporterades. Dessa lagar verkar dock inte haft någon större betydelse eftersom islänningarna för det mesta verkar ha erbjudit hästar till export som de själva inte hade någon nytta av. Således finns det berättelser från utlänningar som kom till Island under tidigt 1900-tal som beskriver hur förvånade de var när de såg att det fanns vackra hästar på Island, speciellt i jämförelse med de Islandshästar som de hade sett i sina hemländer. Det är därför kanske inte konstigt att efterfrågan av hästar från Island blev mindre och mindre för varje år. År 1939 la Theodór Arnbjörnsson fram förslag till lagar om att hantera exportfrågan hårdare för att se till att endast bra hästar skulle exporteras, inridna och felfria. Man skulle göra försöksexporter till Danmark med hårt selekterade individer för att se om det gick att väcka upp danskarnas intresse igen. Senare samma år bröt sedan andra världskriget ut vilket ledde till att det inte blev något av dessa försöksexporter.

Gunnar Bjarnason jobbade under sin tid som hästavelskonsulent mycket med exportfrågan och gjorde mycket för att bygga upp marknad och intresse av islandshästar i Europa. År 1948 skrev Gunnar en artikel i en tysk lantbrukstidning och fortsättningsvis började intresset vakna för isländska hästar i Tyskland. En annan viktig person i marknadsföringen av Islandshästarna var den tyska författaren Ursula Bruns. Hon skrev boken *Dick und Dalli und die Ponys* som först kom ut 1950, vari islandshästar var mycket förekommande. Det blev sedan fortsättningen för flera böcker, som blev populära och även blev till filmer på 1960-talet. Efter krigsåren kom hästexporten från Island igång igen år 1954. Hästar exporterades med båt och exempel finns på enstaka båtar med upp till 300 föl ombord som exporterades till Tyskland. När Gunnar Bjarnason slutade som statskonsulent i hästavel blev han konsulent i avel av fjäderfä och svin, men jobbade också deltid som konsulent för export av hästar i ett nära samarbete med Samband íslenskra samvinnufélaga (SÍS) som tog hand om största delen av hästexporten på den tiden. Gunnar kunde därefter ägna störst tid till att resa runt Europa och förstärka intresset för islandshästar på kontinenten och i USA men Gunnar deltog bl.a. i långdistanstävlingen „The great american horse race“ år 1976 som gick tvärt över USA, från New-York till Kalifornien.

Import av husdjur blev förbjudet enligt lag år 1882, efter några misslyckade försök med att importera får som skulle förbättra den isländska rasen. Med importerna kom sjukdomar som gjorde att får över stora landsdelar behövde avlivas och man insåg nu vilka risker den typen av import innebar. Trots detta gjordes ytterligare försök omkring 1930, med särskilt undantag från gällande lagar, att importera får till landet men tyvärr med samma resultat som förr. Däremot finns det ytterst få berättelser eller dokumentationer om import av hästar till Island sedan vikingarna flyttade till ön under perioden 960 – 1000. Det finns dock dokumenterade fall som t.ex. när Grímur Thomsen tog med sig sin valack Sóti när han reste till Danmark för att studera och senare arbeta i utrikesministeriet i Köpenhamn, under mitten på 1800-talet. När han sedan reste tillbaka till Island tog han med sig Sóti igen, där han blev gammal på gården Bessastaðir där Islands president nu bor. Grímur Thomsen, som var en bra poet är däremot kanske mest känd för islandshästfrälsta för att ha gjort texten „*Ríðum, ríðum rekum yfir sandinn*“ som sedan länge har varit en viktig kulturhistorisk sång om islandshästar.

Endast ett dokumenterat fall finns om import av häst av annan ras till Island. I början på 1900-talet importerades en norsk fjordhingst till Island som ett experiment för att förbättra den isländska arbetshästen. Hingsten placerades på ön Viðey där han betäckte endast några få ston om året. Man

var dock inte nöjd med avkommorna vilket ledde till att både de och hingsten exporterades utomlands för att bli sålda.

11. Sverige

Hästar har länge varit en viktig del av svensk kultur. Statlig hästavel i Sverige började redan på 1500-talet med det kungliga stuteriet på Ulvsunds kungsgård (senare kallad Kungsör). Genom tiderna har det funnits statliga stuterier förutom på Ulvsunds kungsgård, även på Strömsholm, Ottenby kungsgård på Öland samt Dalby kungsgård utanför Lund som senare sammanfördes med Flyinge där hästavel hade bedrivits sedan tidigare. Det primära ändamålet var länge att föda upp hästar för hovet och det svenska kavalleriet. Intresset för lantbruk och arbetshästar växte fram först på 1700-talet. Den första offentliga körskolan organiserades på 1860-talet vid Strömsholm och några år senare även på Flyinge. 1868 inrättades sedan arméns ridskola på Strömsholm där man undervisade i ridning, krigsvetenskap, veterinärlära, hovbeslag, vapenföring och gymnastik. År 1935 fanns endast en tremånaderskurs kvar i körning, vagn- och seldonsvård vid Strömsholm och arméns ridskola lades ned år 1956.

Det var sedan år 1874 att staten startade en hästpremiering med syfte att åstadkomma goda och för olika trakter i landet lämpliga häststammar. Landet delades först upp i distrikt och en hästpremieringsnämnd upprättades i varje distrikt innehållande en ordförande och två ledamöter. Vid så kallade besiktningsmöten ordnades premiering av hästar. 1934 indelades verksamheten sedan upp i sommar- och vårpremiering och från 1950 kallades detta för premieringsmöten.

År 1916 infördes lag om hingstbesiktningstvång som tvingade samtliga hingstar som skulle verka i avel i Sverige att genomgå en obligatorisk besiktning och vissa minimikrav skulle uppfyllas. De varmblodiga raser som premierades var full- och halvblod och från 1950 även skogsross. Av de kallblodiga raserna var det nordsvensk och ardenner och under perioden 1909-1928 även gudbrandsdalsk ras och clydesdale. På grundval av anmälningssedlar, protokoll och andra anteckningar skulle premieringsnämndens ordförande låta upprätta rullor i två exemplar över de hästar som belönades av nämnden. All dokumentation överlämnades sedan till Lantbruksstyrelsen som efter kontroll tillställde hushållningssällskapen bland annat ett exemplar av rullorna.

Från och med 1950 kunde särskild hingstpremiering anordnas på samma villkor som sommarpremieringarna. Under perioden 1950-1966 var det på lantbruksstyrelsens uppdrag att se till att premierade hästar infördes i stambok hos styrelsen eller i register hos Jockeyklubben eller Svenska travsportens riksförbund. Från och med 1967 fördes sedan riksstambok av Lantbruksstyrelsen och det året blev det helt Lantbruksstyrelsen som utsåg hingstpremieringsnämnderna, istället för att hushållningssällskapen tidigare utsåg en ledamot. Nämnderna skulle premiera hingstar som hade uppnått två års ålder och pröva deras lämplighet för avel inom områden där hingstbesiktningstvång förelåg. Därtill skulle det finnas särskilda premieringsförfattare som utsågs av hushållningssällskapen inom deras verksamhetsområden. Dessa skulle också premiera ston och deras avkommor inom området.

Premieringsreglemente utfärdades år 1974 för första gången. Enligt det kunde både ston och hingstar tilldelas prispengar om de uppfyllde vissa krav på härstamning och exteriör.

Den 7 juni 1979 tillkallade den dåvarande chefen för jordbruksdepartementet en kommitté med uppdrag att utreda frågan om statens stöd till hästaveln för att följa upp riksdagens beslut från 1967

om att husdjurskontrollerna skulle vara en uppgift för näringarna själva. Enligt det beslutet skulle statens medverkan inskränkas till att utfärda rambestämmelser samt till att övervaka verksamheten. Utredningen avlämnade sedan i oktober 1982 sina förslag om att staten överlämnade hästavelsfrågorna till landets hästavelsföreningar, som alla tillsammans skulle bilda en ny huvudmannaorganisation för hästavelsarbetet, avelskontrollen och premieringsväsendet. Förslagen framlades för riksdagen av jordbruksministern och beslut fattades den 29 mars 1984. Det var 17 avelsföreningar som sammanslöt sig vid bildandet av den interimistiska organisationen Föreningen för Hästkontroll (FHK) i oktober 1984. Det var endast Trav- och galoppsportens organisationer som beslöt att inte ingå i föreningen. Föreningens syfte var att förbereda avelsorganisationerna på att ta över huvudmannaskapet för hästavelsaktiviteterna. I juni 1985 grundades sedan Svenska Hästavelsförbundet och strax därefter beviljade Lantbruksstyrelsen förbundet huvudmannaskap för hästkontrollen och avelsvärderingen. Samtliga organisationer som hade varit med från starten fortsatte att vara med tills Svenska Islandshästförbundet blev godkänd avelsorganisation för islandshästar år 2005 och föreningen för Svenska Varmblodiga hästen blev godkänd avelsorganisation för svenskt varmblood år 2006.

Lagen om hingstbesiktningstvång togs bort år den 1 december 2005 eftersom den ansågs strida mot EU:s krav om fri rörlighet av varor och tjänster. Den 1 januari trädde sedan en ny föreskrift i kraft som reglerar bland annat organisationen inom hästaveln i Sverige. Denna nya föreskrift hade som följd att kraven på en avelsorganisation specificerades och flera nya avelsorganisationer blev godkända, varav flesta tecknade ett serviceavtal med SH om nyttjande av t.ex. deras hästdatabas och sommarpremieringar.

Statistik över antalet hästar i Sverige finns allt sedan 1805. I början på dokumentationen var det nära 400.000 hästar i Sverige och ökade till något under 500.000 år 1880. Ökningen gick sedan fortare fram till 1910 då antalet närmade sig 600.000. Vid utbrottet av första världskriget 1914 ökade efterfrågan

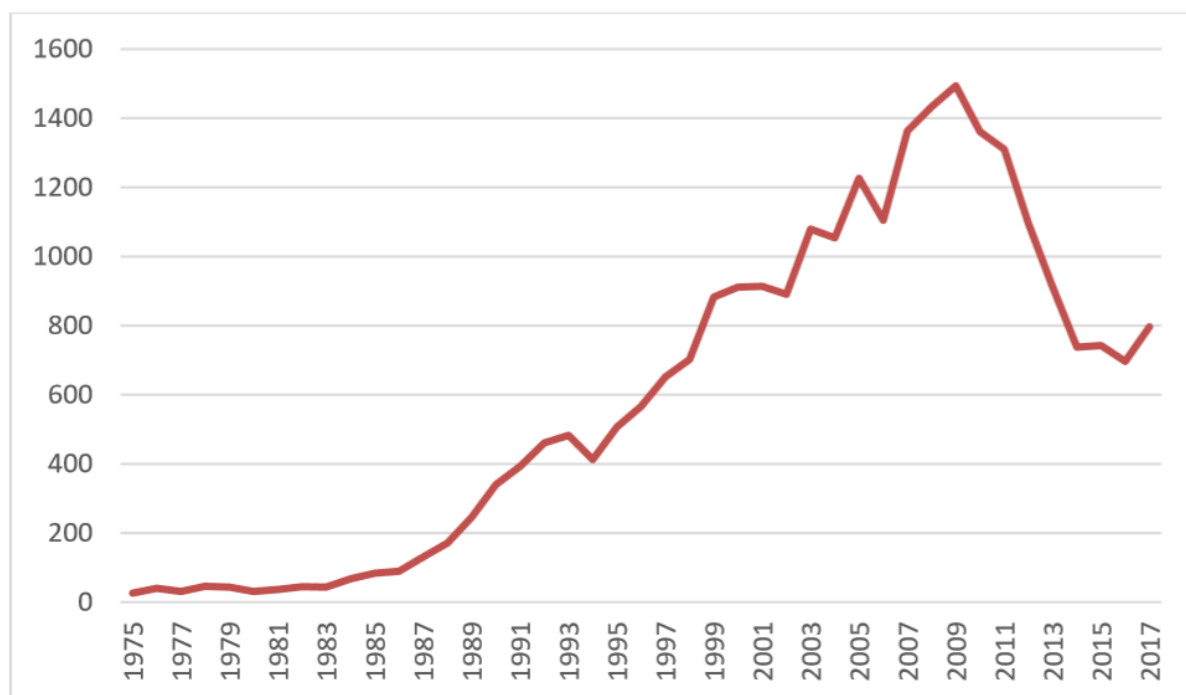

Bild 28: Antalet födda och registrerade islandshästar i Sverige från 1975 – 2017. Källa: WorldFengur.

på hästar mycket och priser på hästar gick i höjden. Betäckningar ökade till det dubbla och år 1920 fanns det totalt 728.000 hästar i Sverige, vilket är ännu i dag ett rekord. I början på 1930 talet låg antalet hästar i landet kring 600.000, siffra som var något stabil enda fram till andra världskriget var över 1945. Mekaniseringsprocessen tog nu fart vilket ledde till fallande hästpriser. Avelsintresset minskade och antalet hästar vid premieringarna sjönk. År 1948 hade antalet hästar sjunkit till 500.000, 1951 till 400.000, 1955 till 300.000, 1960 till 200.000, 1965 till 110.000 och slutligen till den lägsta siffran någonsin 85.000 hästar år 1970. Under senare delen av 1970 talet ökade intresset för sporthästar och småhästar kontinuerligt och år 1988 var antalet hästar uppe i 133.000. Ökningen sedan dess har varit mer eller mindre stabil och år 2016 var det 355.000 hästar i Sverige.

11.1. Islandshästar i Sverige

(Text efter Åse Ericson. Publicerades i SIF's 25 års jubileumsutgåva år 2000.)

11.1.1. När islandshästen kom till Sverige

Den första större välkända importen av islandshästar skedde i början av 1900-talet. Kanske var det Albert Engströms livfulla skildringar av hästen från sina resebrev från Island, som han kallade Åt häcklefjäll, som bidrog till att islandshästen blev känd i Sverige!

11.1.2. Islandshästen lanserad som småbrukshäst

Agronom A E Colliander vurmade år 1909 för islandshästen som en arbetshäst åt småjordbrukare. Han agiterade för att dessa jordbrukare istället för att ha en stor arbetshäst skulle satsa på att ha två islandshästar som ersatte en häst men bara kostade hälften så mycket i underhåll (foder) och inköp.

Herr A E Colliander tog emot beställningar på hästar från småjordbrukare som nappade på reklamen men han var glad om han slapp ta emot bestämda önskemål om t.ex. hästarnas färg, ålder, ja även kön, såvida inte köparen ägnade avla med den. „Ju mindre man är bunden av oviktiga detaljer, ju mera kan man se till huvudsaken“ tyckte Colliander i sina brev till de blivande hästägarna. I augusti och september 1910 ankom 350 islandshästar som fick nya hem över hela landet. I hans skrift „Islandshästen såsom dragare hos Sveriges Småbrukare“ kan man läsa roliga, tankvärda och tacksamma intyg som islandshästägarna skrivit till Colliander. Där kan man även läsa följande: „Man kan utföra alla förekommande jordbruksarbeten med honom, äfven harfning, plöjning och tröskning, och till åkhäst samt vid skogsarbeten lämpar han sig i allmänhet synnerligen väl. En häst kan anses vara nog för att sköta i medeltal 10 tunnland (plöjning måste dock ske i par), och med ett par kan man ordentligt sköta ett jordbruk på 30 tunnland. Två islandshästar kunna med lätthet utföra samma arbete som en stor, grof häst, men samtidigt äta de tillsammans knappt mer än hälften af det foder han ensam förtär.“

Man kan i samma skrift läsa om hur inkörning bör gå till! „Vid inkörningen bör man vara vänlig och mild, och alltid med smekningar och tilltal berömma hästen, samt under inga förhållanden skrämma eller reta honom med hugg eller slag. Islandshästen är af naturen synnerligen vänlig och folkvän, och kan med lätthet skötas af kvinnor och barn; men liksom hvarje annan häst kan äfven han förstöras af en rå och okunnig körkarl, och med piskan gör man lätt islandshästen istadig.“

11.1.3. Förändringar under 1900-talet

Under 1900-talet ändrades hästägandets struktur i Sverige. I början av seklet var hästen en arbetskamrat, en nödvändighet i en bondes vardag. Ridsport var en överklassport som var förunnad

de som hade råd att hålla häst enbart för nöjesridningens skull. Hästar var ännu en viktig del av den svenska armén. Men efterhand försvann hästarna mer och mer ur vardagsbilden. Bilar, bussar, tåg blev allt vanligare fortskaffningsmedel och traktorn började ersätta hästen på fälten. När man „avhästade“ armén så sjönk antalet hästar drastiskt i Sverige. Under 60-talet i Sverige fick folk mer pengar och fritid att röra sig med och hästen blev på ett annat sätt del av svenskarnas vardag igen. Man ville att ridningen skulle bli en folksport.

11.1.4. Storimporter upprörde många

I slutet av 60-talet skedde storimporter av islandshästar till Sverige. Här skulle de säljas billigt som barnhästar. Men det blev ingen lyckad import. Få visste att islandshästar hade fler gångarter än vanliga hästar och ännu färre visste hur de skulle ridas i dessa gångarter. Åter andra förstod inte att tölt och pass kunde påverka hästarnas övriga gångarter utan klassade hästen som en dålig ridhäst. Dessutom var de starka, envisa, vägde mer än andra ponnyer, hade ibland stor framåtanda och många var mer eller mindre ohanterade = inga bra barnhästar. Islandshästar fick dåligt rykte från starten och importerna betecknades som skandalösa. Dessutom fick också hästen en stämpel att vara en sådan tålig naturindivid att den knappt behövde något foder utan levde på blåbärsris, behövde aldrig avmaskas, kunde bara ridas i skogen i hög fart, skulle töltas genom att tvinga upp hästens huvud högt, ryttaren skulle höja händerna, köra fram benen, och „rycka“ upp hästen i hög tölthållning. Ack så fel det kan bli... Man kan förstå att folk med hästkänsla undrade.

11.1.5. Första föreningen överlevde inte

1972 gjordes ett första försök att starta en svensk rasförening för islandshästar. Det gick inte så bra, det skapades falanger i föreningen. En grupp tyckte att islänningen skulle göras om till en bra barnponny där målet var att avla bort de extra gångarterna. En annan grupp ville det motsatta och ville värna om islandshästens särart som den enda töltande hästen i Europa. Föreningen lades ner och ett nytt försök gjordes först 1975. Denna gång gick det bättre! En liten tapper skara entusiaster skapade de första stadgarna och avelsreglementet. Där står det bl.a. att man arbetar för att islandshästen ska ha minst 4 gångarter varav en skall vara tölt, hästen ska vara robust och uthållig och under inga omständigheter skall de blandas med andra hästraser. Efter ett par år började man att registrera renrasiga islandshästar. I starten var det komplicerat för att många av de hästar som kom till landet med storimporterna på 60-talet inte hade några papper med sig eller så låg de kvar hos Tullverket. Men SIF har varit strikt med stamkraven från starten vilket gör att tveksamheten kring hästarnas stam i Sverige är försumbara. En egen avel startades i Sverige

Man började avelsbedöma islandshästar. SIF tog hjälp utifrån, man bjöd in domare från andra länder som bedömt islandshästar längre än oss: Island, Danmark, Norge. Sverige blev en medlemsnation i den internationella förening som värnar om

Bild 29: Göran Häggberg. En av pionjärerna i islandshäst Sverige och länge avelsledare. Bild tagen på Tulka 1976. Fotograf: Peter Mesch.

islandshästen, International Federation of Icelandic Horse Associations (FEIF). FEIF hade skapat ett reglemente för avelsbedömning utifrån den isländska modellen för avelsbedömning. Bedömningen sköttes på Island av de utbildade hästrådgivarna på Búnaðarfélag Islands (motsvarande Jordbruksverket). Man bedömer inte bara hästens exteriör utan även hästens gångarter, lynne, vilja samt form under ryttare samt mäter en mängd exteriöra mått. På alla egenskaper sattes en poäng vilket är en stor vinst om man statistiskt vill bearbeta och utveckla hästaveln i ett land. På många sätt var det isländska systemet före sin tid! Vid vanliga hästpremieringar i Sverige bedömdes endast exteriör och ett fåtal hästkunniga premieringsförrättare förväntades kunna döma samtliga raser inom ett distrikt. SIF bestämde sig därför för att arrangera egna bedömningar och sätta egna krav på hingstar som skulle få användas i aveln och ge registreringsbara avkommor. Små skillnader i reglementet gjordes jämfört med den isländska, t.ex. bedömdes det skritt, vilket ej gjordes på Island då. FEIF valde att låta 60% av bedömningen bestå av ridegenskaperna och 40% exteriören medan det på Island då var 50/50.

11.1.6.Uppdaterad information

(av Heimir Gunnarsson)

Som tidigare nämnts fanns det länge hingstbesiktningstvång i Sverige. När de första islandshingstarna kom till Sverige var det den statliga hingstbesiktningsnämnden som skulle värdera och godkänna hingstarna. På grund av bristande förståelse för rasens gångarter ställde detta till problem som ledde till att de första islandshingstarna som besiktigades år 1970 inte godkändes. Det tog ett tag men till slut godkändes dock samtliga fyra hingstar som från början hade underkänts. Det var 1975 som SIF fick igenom ett grundkrav på att islandshingstar skulle ha minst 4 gångarter. Þorvaldur Árnason var som en gudagåva till Sverige när han flyttade hit i slutet på 1970 talet. Han var en betrodd vetenskapsman med stor erfarenhet från Island efter att ha arbetat tillsammans med Þorkell Bjarnason dåvarande hästavelskonsulent på Island och som tränare på statens hingststation. Þorvaldur fick förtroendet att ingå i hingstbesiktningsnämnd för Islandshästar i Sverige 1980 och därmed blev det betydligt enklare för Svenska Islandshästförbundet att arrangera avelsbedömningar. Ett krav för godkännande för hingstar fastställdes på totalpoängen 7,50 som då var stamboksgräns för ston på Island. Förutom Þorvaldur Árnason ingick alltid en till domare från Island i

Bild 30: Avelsbedömning på Sörgården 1988. Hreggviður Eyvindsson håller i stoet Elding frá Glæsibæ medans Þorvaldur Árnason studerar exteriören. Sekreterare är Ante Eklund och bredvid honom står Eva Styren. Fotograf: Åse Ericson.

nämnden. Hingststambok publicerades sedan för första gången för islandshingstar i Sverige år 1984 och ungefär samtidigt som arbetet pågick med att digitalisera stamboken på Island drogs även igång arbete i Sverige år 1986 att anpassa SIF's hästregister så att BLUP beräkningarna även kan genomföras

på den svenska populationen. Det var sedan år 1987 som BLUP införs som en avelsvärderingsmetod i SIF och 1989 publiceras de första BLUP listorna för den svenska populationen. Det var dock inte förrän 1992 som man började registrera hästar i dator istället för med skrivmaskin!

Även om bedömningarna i Sverige inte genomfördes helt i enlighet med de på Island var poängsättningen jämförbar och prioriteringarna de samma. På den tiden förekom det faktiskt även på Island att en av domarna provred hästen för att värdera viljan och lynnet. I Sverige var detta däremot en standard på bedömningarna allt fram tills bedömningssystemet blev internationellt år 2004. Det var framförallt domarna själva som agiterade för att detta inte skulle ingå i systemet. Enligt de domare som hade haft uppdragit att provrida hästarna då tog detta mycket tid på bedömningarna vilket gjorde att färre hästar kunde dömas varje dag och på köpet blev bedömningarna dyrare att genomföra. Dessutom ansåg dessa domare att detta inte tillförde tillräckligt mycket information, så som det hade genomförts. De ville mena att när de provred hästarna var det för det första i absolut flesta fall att hästen var som den såg ut att vara och sällan som uppfattningen ändrades efter provridningen. Dessutom hade hästen redan visat sin fulla kapacitet upp till 10 sträckor och var trött när de skulle sätta sig upp så att deras uppfattning om hästen kanske inte alltid var rätt. Det var även andra saker i det praktiska genomförandet av bedömningen som skilde mellan Island och Sverige. Under en period dömde man till exempel ridegenskaperna före exteriören i Sverige och en öppen bedömning av exteriören hölls för att jämföra de deltagande hästarnas poäng och exteriöra egenskaper, så som görs ännu i dag på ridegenskaperna. Þorvaldur Árnasons roll i utvecklingen av islandshästaveln i Sverige kan inte underskattas. Förutom att leda bedömningsarbetet var hans kunskap ovärderlig tillgång för både förbundet och svenska uppfödare.

På SIFs årsmöte 1990 beslutades att föreningen skulle starta ett kansli, som öppnades i februari 1990 med en heltidsanställd kanslist som arbetade med föreningens administrativa uppgifter. Till en början fanns SIF:s kansli i Floda Företagscenter, i samma lokal som en tapetsör höll till. År 1995 flyttades avelsdelen till Degeberga i Skåne i samband med en stor omläggning av hästregistret för att samordna med det isländska systemet Fengur. SIF:s kansli fortsatte att växa och 1998 flyttade kansliet till en ny lokal i Tollered utanför Göteborg. I början på

Bild 31: SIF's styrelse runt 1990. Från vänster: Thomas Manske, John Ljungqvist ordförande, Johan Häggberg, Barbro Björklund. Fotograf: Åse Ericson.

2000- talet flyttades båda dessa kanslin till Strömsholm i samma byggnad som Svenska ridsportförbundet. När SIF fick tillgång till att använda WorldFengur för att registrera stambok för islandshästar i Sverige år 2004 skapades förutsättningar för att bli en självständig avelsorganisation, vilket SIF blev år 2005 och därmed lämnade sitt medlemskap i Svenska Hästavelsförbundet. Sedan dess har WorldFengur varit det system som har använts för att registrera alla svenskfödda islandshästar samt för att utfärda hästpass.

I december 2012 fattades beslutet att bilda en stiftelse som skulle ta över avelsverksamheten för islandshästar. Svenska Islandshästförbundets Stiftelse för Avel sjösattes i januari 2013 och blev godkänd av Jordbruksverket som avelsorganisation för islandshästar i december samma år. Därmed var Svenska Islandshästförbundet enbart en idrottsorganisation och en tydligare uppdelning hade skapats i det operativa arbetet mellan sport och avel. Svenska Islandshästförbundet är ett medlemsförbund medan stiftelsen inte har några medlemmar och har att arbeta utifrån sina stadgar och diverse regelverk inom EU, Sverige och FEIF. Stiftelsen består av en styrelse som numera tillsätts av SIF's årsmöte, samt från och med 2016 en heltidsanställd avelskonsulent/avelsledare. Under hösten 2016 blev stiftelsen medlem i Svenska Hästavelsförbundet och vid årsskiftet 2016/2017 flyttades det som länge har kallats Avelskansliet till SH's lokaler i Skara. Stiftelsen hyr numera personal av SH som sköter kansliet och därmed alla registreringar och utfärdanden av hästpass.

Från början var kraven på hingstar för ett godkännande att de hade uppnått totalpoäng på 7,50 vid en avelsbedömning. År 1991 höjdes kraven upp till 7,75 vilket tidigare hade varit stamboksgräns för hingstar på Island. Unghingstar i åldern 2-4 år kunde få ett begränsat betäckningstillstånd. Krav på unghingstarna har varierat men har baserats på exteriörbedömning, BLUP eller kombination på båda. Till exempel var kravet på unghingstar för att få ett begränsat betäckningstillstånd år 1995 att de visades upp på avelsbedömning där domarna lämnade något av följande omdömen: Inget hingstämne, bör kastreras – kan visas igen – bör visas igen. År 1989 infördes krav på blodtypning för att hingstar skulle få betäckningstillstånd. Hingstar som blev godkända för avel kunde lösa licens för att betäcka registrerade islandston. Licensen kunde bestå antingen av ett obegränsat antal ston upp till 16 års ålder eller ett begränsat antal ston ett eller två år. Hingstkontrollarbetet genomfördes under dessa år tillsammans med SH och var inte datoriserat. Importerade hingstar kunde lösa interimistiskt tillstånd om de var bedömda i annat land och importerades efter den centrala hingstbedömningen. År 2009 ändrades kraven så att från och med då kunde alla totalbedömda hingstar lösa betäckningslicens och något år senare öppnades även upp för äldre obedomda hingstar att erhålla licens. Med tillkomsten av WorldFengur tillkom även en kostnad för administration och driften av systemet, en kostnad som

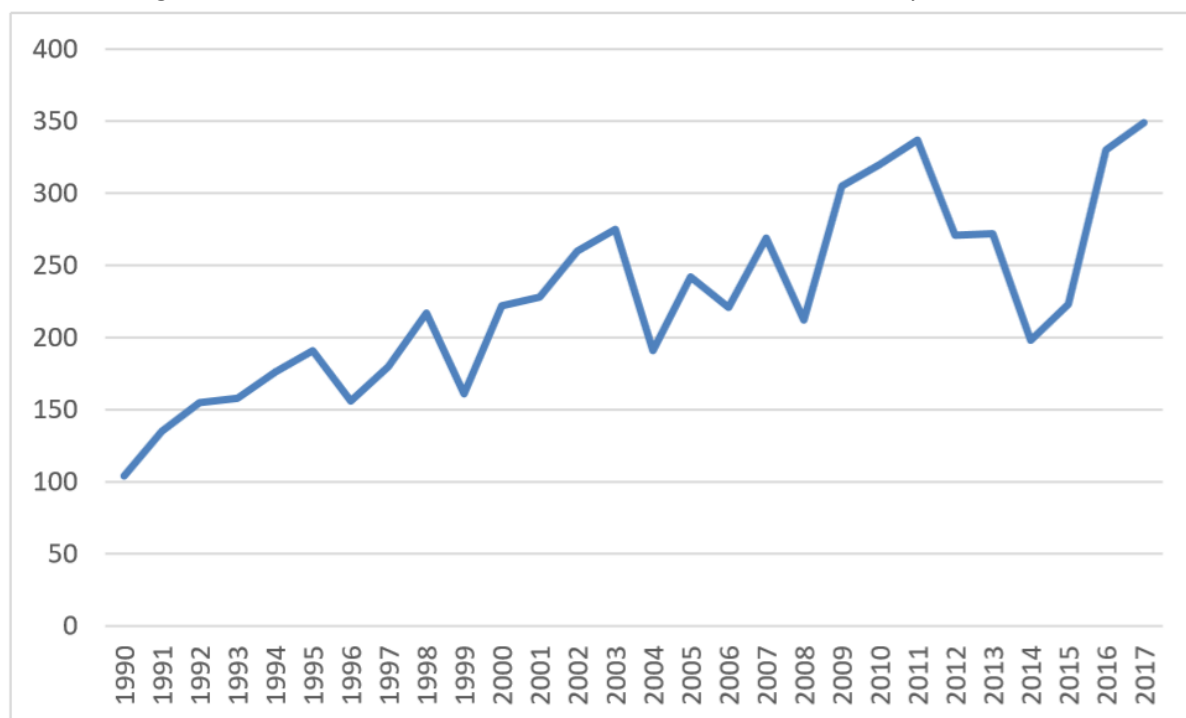

Bild 32: Deltagande på avelsbedömningar i Sverige. Källa: WorldFengur.

är baserad på antalet registrerade föl samt antalet hästar på avelsbedömningar i varje land för sig. För att täcka dessa extrautgifter införde man i Sverige en stoavgift som skulle betalas för varje betäckt sto. Hingsthållaren la stoavgiften på betäckningsavgiften och betalade sedan en klumpsumma till SIF i samband med rapportering av årets betäckningar. Med tillkomsten av SIF avels administrativa system Hestur år 2015 ändrades dessa rutiner så att det är nu stoägarna som betalar stoavgiften direkt till SIF avel.

11.2. Viktiga hästar i svensk islandshästavel

Vilka hästar som har varit viktigast för islandshästaveln i Sverige är givetvis alltid frågan om perspektiv. För att välja ett så opartiskt perspektiv som möjligt är det bra att utgå ifrån det genetiska bidraget varje individ har lämnat till populationen. Här använder vi oss av en studie som gjordes på årskullen med islandshästföl som föddes 2010 i Sverige och hur stor andel av den populationens gener i snitt härstammar från samma individ. Det är förvisso i stort samma individer som har störst genetiskt bidrag här i Sverige som på Island och i övriga länder.

11.2.1. Mökkur frá Varmalæk

Av de hästar som har verkat i svensk avel är det Mökkur frá Varmalæk som först dyker upp i listan med ett genetiskt bidrag på 2,3%. Mökkur är född år 1985 på Varmalækur i Skagafjörður hos Björn Sveinsson. Till modernet är han en Sauðárkrókur häst, efter toppstammade Kolbrún 4970 frá Sauðárkróki som i sin tur är efter Hrafn 802 frá Holtsmúla och undan Hrafnhetta 3791 frá Sauðárkróki. Både Hrafn och Hrafnhetta har tilldelats hederspremie för avkommor och Hrafnhettas mest välkända avkommor är hingstarna Kjarval och Galdur frá Sauðárkróki. Kolbrún bedömdes in i stamboksklass 1 år 1980 och har nu fått totalt 19 avkommor, varav 10 är bedömda. Mökkurs fader är Borgfjörð 909 frá Hvanneyri, efter Ylur 720 frá Kirkjubæ och Skeifa 2799 frá Kirkjubæ, båda efter Ljufur 353 frá Hjaltabakka. Ylur var inte särskilt mycket använd hingst och hans gener lever vidare framförallt genom Borgfjörð. Skeifa däremot var ett utmärkt avelssto, själv bedömd i stamboksklass 1 och med första premie för avkommor. Hennes högst bedömda och mest välkända avkomma är hingsten Ófeigur 818 frá Hvanneyri som är hederspremierad för avkommor. Borgfjörð bedömdes in i stamboksklass 1 år 1982 och samma år fick han klass 1 för avkommor.

Mökkur frá Varmalæk bedömdes som femåring in i stamboksklass 1 år 1990 och blev det året den tredje högst bedömda femåriga hingsten på Landsmót. Det var samma år, 1990 som Ylva Hagander köpte Mökkur och importerade honom till Sverige. Mökkur fick sedan sin högsta bedömning efter att han kom till Sverige: 8,18 för exteriör, 8,47 för ridegenskaper och 8,35 totalt. Exteriören är jämn, högst fick han 8,5 för hals, manke och bog och samma för hovar, övriga egenskaper fick 8,0.

Bild 33: Mökkur frá Varmalæk med Ylva Hagander i sadeln på SM i Tuna.
Fotograf: Ingela Bjurenborg.

I ridegenskaperna var den högsta poängen 9,0 för trav och 8,5 för tölt, pass, vilja, helhetsintryck och skritt.

Redan ett år efter att han importerades, endast sex år gammal, representerade Mökkur och Ylva Sverige på VM 1991 där de blev 4:a i femgång och 6:a i femgångskombination. Sedan dess har Mökkur haft en unik tävlingskarriär då han deltog på alla världsmästerskap fram till och med 2001. Mökkur är troligtvis den enda hästen som har deltagit i alla grenar på VM! Bäst resultat hade han i grenen T2 där han blev världsmästare år 1997.

Mökkur har i skrivande stund 581 registrerade avkommor, varav 134 är bedömda (23%). Hans högst bedömda avkomma är stoet Diva från Gategården, med rekordhöga 9,02 för exteriör, 8,68 för ridegenskaper och 8,81 totalt. Diva har även fått hederspremie för avkommor. I Mökkurs avkommelista finns ett flertal högt bedömda individer och totalt 45 hästar med en totalbedömning på 8,00 eller högre.

Mökkur var den första hingsten i Sverige som tilldelades hederspremie för avkommor. Beskrivning av Mökkur som förärvare utifrån hans 134 bedömda avkommor:

Mökkur lämnar avkommor med ett uttrycksfullt huvud, smidig och tunn hals samt hög manke. De har jämnt format och välmusklat kors men ibland något styv ländrygg. De är högbenta och välproportionerade, ståtliga hästar. Mökkur lämnar riktigt bra benkvalitet med starka och välseparerade senor men dålig benställning bak. Mökkur lämnar bra exteriör generellt. Ridegenskaperna kännetecknas av lugnt och samarbetsvilligt psyke. De har vägvinnande och säker trav men är inte alltid taktrena i varken tölt eller pass. Flesta avkommorna har lätt för att gå i bra hållning tack vare den smidiga halsen och de har medelgoda frambensrörelser.

11.2.2. Flipi från Österåker

Flipi från Österåker har i årskullen 2010 genetiskt bidrag på 2,3%. Hans mor, Von frá Vindheimur importerades dräktig till Sverige där hon födde Flipi år 1990 hos Margareta Pålsson. Flipi är efter hederspremierade hingsten Hrafn 802 frá Holtsmúla som beskrivs utförligt i ett senare kapitel. Von är efter Svalur frá Glæsibæ, som i sin tur är undan Hrafn dottern Svala frá Glæsibæ. Både Von och Svalur får en mera utförlig beskrivning i särskilda kapitel längre ner.

Flipi exteriörbedömdes redan som treåring år 1993 och fick då 7,95, med högsta poäng (8,5) för hals, manke och bog och lägsta poäng (7,0) för benkvalitet. Som fyraåring exteriörbedömdes han igen, nu blev poängen 8,33 med 9,0 för hals, manke och bog. Han fick sin första

Bild 34: Flipi från Österåker. Fotograf: Margareta Pålsson.

totalbedömning som femåring då hans exteriörbedömning höjdes ytterligare, upp till 8,43 och nu med 9,5 för hals manke och bog. I ridbedömningen visades han utan pass och fick 8,5 för både tölt och trav och 9,0 för helhetsintryck. Lägsta siffran i den ridbedömningen är för vilja (7,5). Sin högsta totalbedömning fick han sedan när han var åtta år gammal, då han fick totalpoäng på 8,52 med 8,58 för exteriör och 8,49 för ridegenskaper. De bästa egenskaperna enligt den bedömningen är i exteriören hals, manke och bog samt proportioner och i ridegenskaperna var det vilja, lynne och helhetsintryck som belönades med högst poäng.

Svagheter i exteriören var benkvalitet och benställning och i ridegenskaperna var det tölten som fick lägst poäng.

Flipi har i skrivande stund, 28 år gammal totalt 331 registrerade avkommor, varav 53 är bedömda. Hans högst bedömda, och hittills viktigaste avkomma för spridningen av hans gener är elitpremierade Prins från Knutshyttan. Prins har en totalbedömning på 8,81 som gör honom till en av världens högst bedömda hingstar. Andra avkommor efter Flipi som hjälper till att sprida hans gener är t.ex. Kongur från Knutshyttan och Svala från Knutshyttan som är hederspremierad för avkommor.

Utifrån bedömningen av Flipis 53 bedömda avkommor kan han som förärvare beskrivas så:

Flipi är en enastående förärvare när det gäller exteriör. Avkommorna har ofta något långt men välmejslat huvud. Halsen är i särklass när det gäller längd och resning. Rygglinjen är oftast bra och korset jämnt format. De är högbenta och välproportionerade med lätt bål. Benkvaliteten är svagheten i exteriören då senorna ofta är något tunna. Benställning och hovar är i bra medel. Flipi lämnar samarbetsvilliga avkommor men inte mycket framåtbjudning. Tölten är medelgod och passen är säker men inte snabb. Trav och galopp kan sakna sväv och bärighet och de har ofta korta steg i skritten. De ser bra ut under ryttare, med bra resning och hållning.

11.2.3. Svalur frá Glæsibæ

Svalur frá Glæsibæ har i årskullen 2010 genetiskt bidrag på 2,2%. Svalur är född år 1980 hos Friðrik Stefánsson på gården Glæsibær i Skagafjörður. Han är efter Freyr frá Flugumýri som i sin tur är efter Kolskeggur frá Flugumýri, samma hingst som den välkända Ófeigur 882 frá Flugumýri. Svalurs mor, Svala frá Glæsibæ var ett högt bedömt och välkänt sto efter Hrafn 802 frá Holtsmúla och undan Svala frá Fjósum, dotter till Fengur frá Eiríksstöðum.

Svalur visades för första gången redan fyra år gammal på Fjórðungsmót på norra Island år 1984. Han fick en totalpoäng på 7,77, där högsta poängen var för hals, manke och bog (9,0) och lägsta poängen var för benställning (7,0) och pass (6,5). Han fick sedan en totalbedömning på 8,00 på Landsmót två år senare, där han fick 8,0 för samtliga egenskaper i exteriören utom proportioner och benställning som fick 7,5. I ridegenskaperna fick han nu 8,5 för tölt, trav och helhetsintryck och lägst var poängen 7,5 för pass.

Bild 35: Svalur frá Glæsibæ och Göran Häggberg. Okänd fotograf.

Svalur köptes av Göran Häggberg och importerades till Sverige år 1987. Där hade han en framgångsrik tävlingskarriär och fick även sin högsta bedömning år 1989, totalpoäng på 8,23 med 7,94 för exteriör och 8,53 för ridegenskaper. I exteriören var hans bästa egenskap hals, manke och bog som belönades med 8,5 medans svagheter var benställning och hovar som fick 7,5. I ridegenskaperna fick han inte lägre än 8,0 för någon egenskap och högst fick han 9,0 för tölt, trav och helhetsintryck.

Svalur dog år 1997 och hans sista avkommor är födda 1998. Han har totalt 274 registrerade avkommor, varav 77 är bedömda. Hans högst bedömda avkomma är hans dotter Von frá Vindheimum, se nästa kapitel. Von har varit duktig på att sprida Svalurs gener vidare men andra avkommor som har betydelse i det sammanhanget är t.ex.:

- Svala från Solbacka, första svenskfödda stoet som fick första klass som fyraåring och är nu elitpremierad för avkommor.
- Ægir från Olstorp, högt bedömd hingst.
- Solfari från Kvarnbacka gård, högt bedömd hingst

11.2.4. Askur från Håkansgården

Askur från Håkansgården har i årskullen 2010 genetiskt bidrag på 2,2%. Han är moderlivsimport, född 1992 efter Kveikur frá Miðsitju som har premierats med klass 1 för avkommor och är helbror med hederspremierade stoet Krafla frá Miðsitju, mor till bl.a. hederspremierade Keilir frá Miðsitju. Kveikur är efter Gustur 923 frá Sauðárkróki och undan Perla 4119 frá Reykjum. Askurs mor heter Ljósbrá frá Ásgeirsbrekku som exporterades till Sverige, dräktig med Kveikur, där hon såldes till Mariette och Sven-Åke Johansson på Håkansgården i Västra-Götaland. Ljósbrá är från Bjarni Maronsson på Ásgeirsbrekka i Skagafjörður och är efter Hrafn 802 frá Holtsmúla sonen Þjálfur frá Keldudal och undan Tíbrá frá Gilsfjarðarbrekku som var efter Lýsingur 409 frá Voðmúlastöðum. Ljósbrá blev aldrig avelsbedömd men fick totalt 14 avkommor varav endast Askur har blivit bedömd.

Askur visades första gången endast exteriört som treåring år 1995 där han fick 7,83. Askur tränades sedan av Johan Häggberg som även blev en tredjedels ägare i Askur. Han visades första gången som femåring år 1997 där han fick direkt en bra bedömning, med 8,02 för exteriör, 8,53 för ridegenskaper och 8,32 totalt. Sin högsta bedömning fick han däremot på VM 2003 i Danmark där han fick 8,29 för exteriör, 8,87 för ridegenskaper och 8,64 totalt. I exteriören var det proportioner och hovar som var hans bästa egenskaper (9,0) samt hals, manke och bog (8,5) medans svagheter var benkvalitet (7,5) och benställning (7,0). I ridegenskaperna var det däremot passen som var hans

Bild 36: Askur från Håkansgården är en av de hingstar som har haft stor betydelse för avelsarbetet i Sverige och den första hingsten född utanför Island som uppnår kriterier för hederspremie för avkommor. Här visad av sin delägare Johan Häggberg. Fotograf: Ingela Bjurenborg.

starkaste egenskap och belönades med full pott; poängen 10,0. Han fick även högt för spirit (9,5) och helhetsintryck (9,0) samt tölt (8,5). Svagheterna i hans ridegenskaper var däremot galoppen (7,5) där han inte visade sakta galopp (5,0).

Askur har en framgångsrik tävlingskarriär i bakom sig och är eventuellt den mest framgångsrika svenskfödda sporthästen hittills. På SM 2000 vann han guld i både tölt T1 och stilpass och silver i femgång. Samma år blev han nordisk mästare i stilpass och vann silvermedalj i tölt T1 på samma tävling. År 2001 blev han världsmästare i stilpass, en titel som han försvarade två år senare i Danmark där han satte världsrekord i grenen med poängen 9,08, på samma evenemang som han fick sin högsta avelsbedömning.

Askurs sista avkommor är födda 2011 och har han totalt 286 registrerade avkommor varav 100 har blivit bedömda. Hans högst bedömda avkomma är fyrgångshingsten Stari från Bredhall. Han har en lång rad med framgångsrika tävlingshästar i sin avkommelista och då framförallt i passgrenar. Där bör främst nämnas Prins från Wreta, Töfrar från Bolandet, Nítróglusserín från Hella, Thyrnir från Knubbo och nu senast Valsa från Brösarpsgården som slog sin fars världsrekord i stilpass.

Det är nu över 1.000 hästar som härstammar från Askur från Håkansgården, som även är den första hingsten född utanför Island som uppnår kriterier för att bli hederspremierad för avkommor. De viktigaste avkommorna för spridningen av hans gener visar sig vara hingstarna Ómi från Stav och Oddur från Mörtö.

Det som kännetecknar Askurs som förärvare, baserat på bedömning av 100 avkommor:

Askur lämnar välresta avkommor med hög manke, högbenta och välproportionerade. De är oftast välmusklade i rygg och kors men rygglinjen kan verka något styv. Benkvaliteten är kraftig men senorna inte alltid välseparerade och benställningen bak är ofta trång. Hovarna är starka och välformade. De är oftast smidiga femgångshästar med taksäker och smidig tölt. Passen är deras bästa gångart och Askur är troligtvis en av världens bästa förärvare i det sammanhanget. Svagheten i ridegenskaperna är däremot svag bärighet i trav och sakta tempon i både tölt och galopp.

11.2.5. Von frá Vindheimum

Von är född år 1984 på gården Vindheimar i Skagafjörður. Hon är efter Svalur frá Glæsibæ och hennes moder, Stygg frá Vindheimum har okänd härstamning och Von är hennes enda registrerade avkomma. Hon bedömdes första gången när hon var fem år gammal, år 1989 och fick då en exteriörbedömning på 7,49 med 7,5 för allt utom huvud (8,0) och hovar (7,0). I ridegenskaperna fick hon 7,96 med 8,0 för allt utom helhetsintryck (7,5). Gunnar Arnarsson och Hreggviður Eyvindsson köpte henne efter detta av Friðrik Stefánsson på gården Glæsibær, men det var han som hade ridit in henne och visat. Det året betäcktes hon med Hrafn 802 frá Holtsmúla och Hreggviður tog henne till Sverige där Margareta och Eje Pålsson köpte henne dräktig. Som tidigare har skrivits föddes året därpå ett svart hingstföl med liten stjärn som fick namnet Flipi.

Von bedömdes sedan igen år 1991 och höjde då sin totalpoäng upp till 8,23. Von betäcktes då med Hrafnketill frá Sauðárkróki och fick året därpå ett svart hingstföl som fick namnet Vongladur. Sin högsta

bedömning fick hon däremot ett år senare, år 1993 där hon fick totalpoängen 8,41 med 8,05 för exteriör och 8,65 för ridegenskaper. I exteriören var det rygg och kors samt benkvalitet som var bäst och belönades med 8,5 medans huvud och benställning var sämst (7,5). I ridegenskaperna fick hon 9,0 för trav, pass, vilja och skritt samt 8,5 för tölt och helhetsintryck.

Det var Hreggviður Eyvindsson som tränade och visade Von i Sverige. Hreggviður beskriver Von så:

„Hon var mycket villig. Jag tävlade henne några gånger i femgång men hon var något för villig för det. Hon hade stor karaktär, var väldigt smart och var snabb att komma på vad det var man begärde. Von var en väldigt talangfull gångartshäst.“

I årskullen 2010 hade Von genetiskt bidrag på 1,6%. Däremot har sedan dess två av hennes söner fått sina högsta bedömningar och blivit flitigt använda i svensk avel så att sannolikt har hennes genetiska bidrag ökat sedan denna beräkning gjordes. Hon hann få 12 avkommor innan hon dog år 2012 varav 9 har blivit totalbedömda. Hennes högst bedömda avkomma är Viking från Österåker, efter Ísar frá Keldudal. Viking har den högsta ridbedömning någon häst född utanför Island har fått: 9,07 och totalpoängen 8,78. Hennes andra högst bedömda avkomma är hingsten Vaki från Österåker efter Garri frá Reykjavík. Vaki har även han fått en skyhög bedömning, med 8,81 för ridegenskaper och 8,63 totalt.

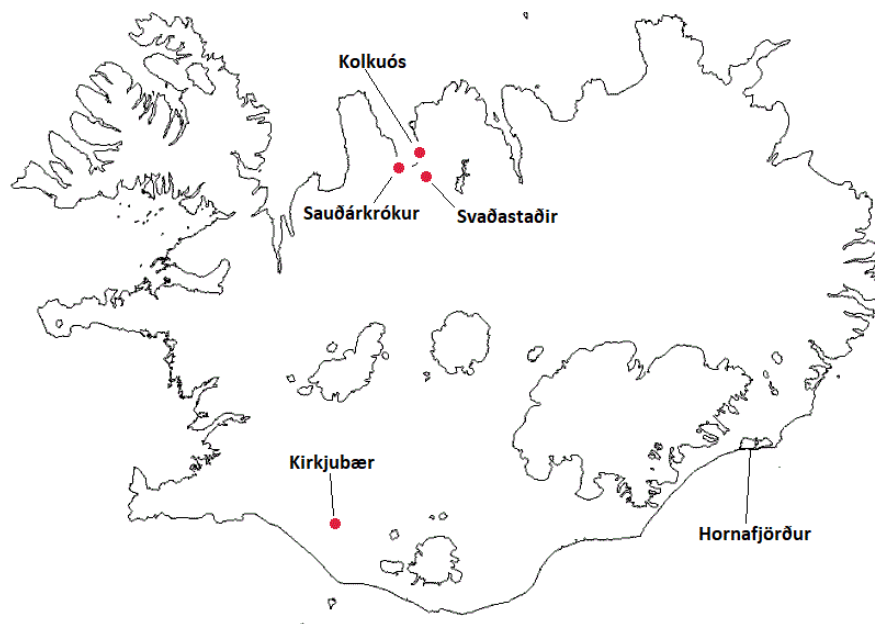
Bild 37: Von frá Vindheimum får utmärkelsen hederspremie för avkommor år 2010. Von visades upp, 26 år gammal, av Hreggviður Eyvindsson. Här tillsammans med ägarna Eje Pålsson och Margareta Pålsson. Fotograf: Christina Rohdin-Alm.

I skrivande stund är det närmare 1.000 hästar som härstammar från Von frá Vindheimum och de absolut flesta är födda i Sverige. Von belönades med hederspremie för avkommor år 2010 och hedrades även på avelsföreningen Idunns hingstfestival på Strömsholm. Där visades hon till och med under ryttare, 26 år gammal och efter 11 föl. Enligt Hreggviður var hon lika villig och redo att prestera där som när hon var ung, även om hon inte längre hade fysiken att göra det.

12. Avelslinjer

Allt sedan den första avelskonsulenten, Guðjón Guðmundsson, blev anställd på Island i början på 1900-talet, lades vikt vid så kallad linjeavel. Det var alla uppfödares stora ambition att ha en flock med enhetliga hästar som med sina särdrag skulle skilja dem från andras hästar. Man ansåg länge att den så kallade linjeaveln var en viktig metod för att på sikt förbättra hästarna. Det som linjeaveln kanske först och främst handlade om var att till stor del använda sig av inavel under ett antal generationer tills den genetiska variationen hade minskat och alla hästarna på gården var mer eller mindre snarlika. På det viset blev det tydligt vilka egenskaper som var hästarnas starka och svaga sidor. På sikt kunde man sedan låna in en hingst ifrån en annan uppfödare, som hade egenskaper som man ville tillföra sin avel. Längre var det inte så bra kommunikationer mellan olika landsdelar och till exempel var östra Island under stora delar av året isolerat från övriga landsdelar. Detta har onekligen varit en av anledningarna till att hästar inte transporterades så frekvent mellan landsdelarna och att isolerade linjer formades.

I takt med att vägarna blev bättre och kunskap om avel och genetik ökade, framförallt efter 1980, blev linjeavel allt mindre praktiserad på Island. I nutidens hästar finns det inga sådana linjer kvar, då det inte längre praktiseras inavel av hästar i den grad som gjordes då förutom att hästuppfödare har blivit mera fokuserade på att hämta de bästa tillgängliga generna vid varje tid utan att bry sig om varifrån de kommer. Härfter följer information om de viktigaste linjerna utifrån nutidens perspektiv. Flera linjer har givetvis funnits, som dock inte har varit lika uppmärksammade eller som har påverkat islandshästen som ras på samma sätt i ett historiskt perspektiv.

12.1. Svaðastaðir

Hästarna från gården Svaðastaðir är onekligen den viktigaste linjen av alla utifrån nutidens perspektiv. Pálmi Símonarson var bonde på Svaðastaðir när hästaveln började formas efter tillkomsten av den första avelskonsulenten Guðjón Guðmundsson 1902. Hästar från Svaðastaðir hade dock länge varit eftertraktade ridhästar på Island långt innan dess, när det var och med tanke på att gården hade ägts av samma familj sedan 1762 är det inte osannolikt att generationerna hade hunnit bli många innan Pálmi tog över. Pálmi började däremot med att stängsla runt gården och således är det knappast förrän då som det är någorlunda säkert att inga hästar utifrån påverkade aveln. Han tog aldrig till sig hingstar utifrån utan baserade sitt avelsarbete enbart på hästar som fanns på gården. Den första hästen att nämna från Svaðastaðir och den som mest har påverkat aveln av islandshästar är hingsten Sörli 71 frá Svaðastöðum, född 1916. Sörli visades först våren 1921 och Theodór Arnbjörnsson beskriver det så här i sin årskrönika år 1924:

Bild 38: Pálmi Símonarson bonde på Svaðastaðir. Bild från Ættbók og saga II. Fotograf: Okänd.

„Våren 1921 visade Pálmi Símonarson på Svaðastaðir en svart häst, 5 år gammal, som heter Sörli. Han fick då första klass. 1923 visade han Sörli igen, och även hans syster, svart, ett år äldre som han kallade Tinna och dom fick båda första klass. ... Sörli anser jag vara den vackraste hingst som jag har sett och hans syster är lik honom. Svaðastaðir hästarna anser jag vara så bra att det vore en bra sak om de spreds ut för rasförbättringen, och hästavelsföreningarna borde söka sig dit för att köpa hingstar.“

Bild 39: Sörli 71 frá Svaðastöðum. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Okänd.

Även om Sörli 71 är den första som här nämns består hans stamtavla några generationer bakåt av enbart hästar från samma gård. Han var själv inavlad, med hingsten Brúnn frá Svaðastöðum bakom sig i båda led. Sörli användes som avelshingst i Skagafjörður fram till 1924 då han såldes till hästavelsföreningen på Fljótsdalshérað på östra Island där han sedan verkade i avel tills han bröt benet och avlivades år 1936. Sörlis helsyster, Tinna 147 frá Svaðastöðum kan anses vara en av Svaðastaðirhästarnas stamföräldrar. Efter helsyskonen Tinna och Sörli kom Léttir 137 frá Svaðastöðum. Efter Léttir kom sedan bland annat Svaði frá

Mannskaðahóli som är pappa till Ragnars-Brúnka frá Sauðárkróki, som det berättas om i kapitlet om Sauðárkrókurhästarna. Tinna fick sedan ytterligare en hingstavkomma som blev mycket använd, det

var Sörli yngre, som var efter Léttir 137 och således var en av Islands mest inavlade hästar genom tiderna.

Theodór Arnbjörnsson beskriver hästarna från Svaðastaðir så i sin årskrönika 1938:

„Hästarna från Svaðastaðir kännetecknas, som linje, av en lätt exteriör, mycket framåtanda eller kraft, stor gångartsvariation och bra samarbetsvilja. Dom är utan tjurigheter och är lätta att rida in även om de kan vara skygga till en början. Jag tror att detta är den bästa linjen i Skagafjörður just nu.“

Svaðastaðirhästarna var eftertraktade och spreds runt i landet och blev basen i flera andra avelslinjer. Flera avelsgårdar i närheten av Svaðastaðir, på östra sidan av ån som rinner ut i Skagafjörður, hämtade sitt avelsmaterial där. Således fortsatte linjeaveln av Svaðastaðirhästarna med hjälp av flera gårdar och så småningom började denna linje kallas för Austanvatnahross (hästar från östra sidan av vattnet). Sörli 71 frá Svaðastöðum kan i dag på många sätt kallas islandshästarnas stamfader, eftersom han finns i stamtavlan hos mer eller mindre alla hästar!

12.2. Hornafjörður

Hornafjörður är en landsdel på sydöstra Island och hästarna, som på Island kallades Hornafjarðarhross, är därigenom inte endast från en gård, utan flera. Hornafjörður var ett geografiskt isolerat område, och kan faktiskt fortfarande vara det under vissa årtider. Av den anledningen skedde under lång tid inget påtagligt tillskott av genetiskt material till området vilket ledde till linjeavel av de hästar som redan fanns där. Även detta ledde till att man i Hornafjörður hade stora krav på hästarnas styrka och uthållighet, för att de skulle klara av denna karga miljö och svåra ridvägar. Den kanske viktigaste gården i denna historia är Árnanes, där hästarna linjeavlades med hjälp av upprepade inavel. Det som kanske även är intressant är att man i Hornafjörður tidigt var noga med att inga lösa hingstar fick förekomma, vilket onekligen gjorde mycket för hästaveln i området. Eftersom antalet hästar i området inte var heller så stort var de flesta av stona som betäcktes även inridna vilket gjorde att man på många sätt hade större kunskap om hästarnas egenskaper än i många andra landsdelar vid den tiden.

Hornafjörðurhästarna uppmärksammades kanske först efter att hingsten Blakkur 129 frá Árnanesi köptes av hästavelsförening på sydlandet år 1932. Blakkur var en renavlade häst från området och härstammade från stamstoet Óða-Rauðka 2 frá Árnanesi, som var född 1892 och som för övrigt finns i alla Hornafjörðurhästars stamtavla. Blakkur lämnade bra och uppskattade hästar, som dock var något större och grövre än andra linjer från Óða-Rauðka. Den viktigaste hästen för spridningen av Hornafjörðurgenererna är onekligen Skuggi 201 frá Bjarnanesi. Skuggi var efter Víkingur frá Árnanesi, som var son till Blakkur. Skuggis moder var däremot inte från Hornafjörður så han anses inte vara en renavlade Hornafjörðurhäst. Hästavelsförbundet på södra Island köpte Skuggi redan som treåring, år 1940. Skuggi blev den högst värderade hingsten på en lantbruksstämma i Reykjavík 1947 och vann, först av alla hingstar, den berömda Sleipnirpokalen som idag delas ut till den hingst som är högst bland hederspremiehingstar på Landsmót. Han visades med

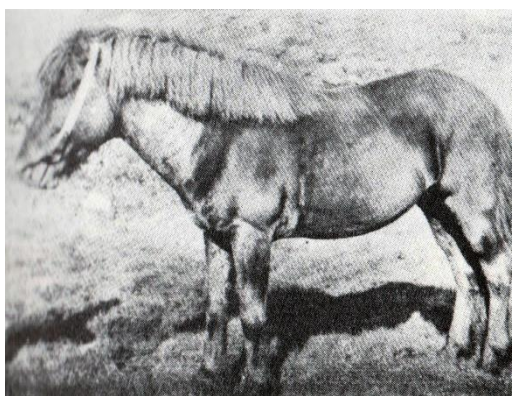

Bild 40: Blakkur 129 frá Árnanesi. Bild från Ættbók og saga IV. Fotograf: Okänd.

Bild 41: Ari Guðmundsson på Skuggi 201 frá Bjarnanesi ca år 1956. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Ólöf Sigvaldadóttir.

avkommor år 1948 där han fick första premie. På första Landsmót blev Skuggi högst bedömd bland alla hingstar och fick då följande omdöme:

„Magnifik, kraftfull hingst med mycket gång. Han har alla gångarter och rörelserna ganska fjädrande, men saknar sväv i benaktionen. Han är något grov och stort temperament förstör honom som ridhäst“.

Skuggi användes mycket, både på södra och västra Island under en längre period. Den viktigaste av hans söner var onekligen Nökkvi 260 frá Hólmi som blev mycket använd runt om i landet och är i dag en av rasens viktigaste stamfäder. Det är till stor del tack vare Nökkvi att Hornafjörðurgenerna lever kvar i dagens hästar och fortsätter att spridas i populationen eftersom ett flertal högt värderade hästar härstammar ifrån honom. Både Skuggi och Nökkvi hade de typiska karaktäristiska dragen från förfadern Blakkur 129 frá Árnanesi och nedärvde dessa egenskaper starkt. Deras

avkommor var oftast kraftiga och arbetsvilliga med bra tölt men inte mycket rörelser.

Gunnar Bjarnason beskriver Nökkvi 260 frá Hólmi som *„medelrest, välproportionerad med starka ben men små bakhovar“*. När Nökkvi visades med avkommor på Landsmót fick han beskrivningen *„uttrycksfull och kraftig ridhäst med alla gångarter och bra vilja“*.

Avslutningsvis bör stoet Stjarna 2911 frá Árnanesi nämnas som viktig individ för Hornafjörðurhästarnas spridning. Stjarna var efter Hóla-Jarpur 474 frá Hólum, son till Nökkvi 260 frá Hólmi, och undan Palla-Stjarna frá Árnanesi som även härstammade från Blakkur. Det är framförallt hennes son Hrafn 583 frá Árnanesi som har spridit hennes gener vidare, genom sina söner Ófeigur 818 frá Hvanneyri och Faxi 646 frá Árnanesi. Ófeigur 818 fick hederspremie för avkommor på Landsmót 1986 och har lämnat många bra ridhästar efter sig. Faxi 646 är pappa till både hederspremiestoet Sif 4035 frá Laugarvatni och Skór 823 frá Flatey som finns bakom många bra tölthästar.

Bild 42: Nökkvi 260 frá Hólmi år 1949. Bild från Ættbók og saga 2. Fotograf: Okänd.

Gunnar Bjarnason, hästavelskonsulenten, tyckte mycket om hästarna från Hornafjörður. Enligt honom var de tidiga att utvecklas och stora, oftast bruna, svarta eller röda. De hade starka nerver med så mycket vilja att de kunde vara svåra att rida även för de bästa ryttarna. De bockade dock inte, även om de hade mycket temperament. Avkommor efter Skuggi 201 och Nökkvi 260 hade rena gångarter men det var inte ovanligt att avkommorna efter Blakkur 129 som hade både trav och pass ofta växlade. Han ansåg att deras största nackdelar var att de ofta var för grova och inte hade mycket utstrålning. Benen var ofta starka, men skevhet var vanligt förekommande. Hovarna starka men sulan ofta något

flat. Korset var kraftigt men kunde vara spetsigt, halsen något för djup och tjock även om den var rest och lång.

12.3. Kolkuós

På gården Kolkuós i Skagafjörður avlades under en lång period hästar av Svaðastaðirlinjen av bonden Sigurmon Hartmannsson, son till Kristín Símonardóttir från Svaðastaðir som var syster till Pálmi på Svaðastaðir. Hartmann Ásgrímsson, Sigurmons far hade år 1920 fått några ston som härstammade från ett välkänt sto i området; Hólagrána som hade köpts från Svaðastaðir runt 1860. Stoet Nanna, som är registrerad från Kolkuósi, var enligt Sigurmon ett av dessa ston som hans far fick ifrån gården Efra-Ás i närheten. Det var sedan enligt rådgivning från Theodór Arnbjörnsson, som då nyligen hade anställts som hästavelskonsulent, som Hartmann betäckte Nanna med Sörli 71 frá Svaðastöðum. Resultatet av denna parning blev hingsten Hörður 112 född 1922 som var början på en era för hästarna från Kolkuós.

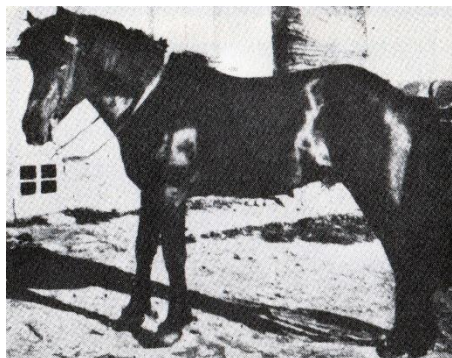

Bild 43: Hörður 112 frá Kolkuósi. Bild från Ættbók og saga IV. Fotograf: Okänd.

Efter att Sigurmon tog över gården efter sina föräldrar runt 1950 fortsatte han det arbete som hans föräldrar hade börjat med både hästavel, kor och får. När det var som mest hade han mark från totalt fem närliggande gårdar och uppemot 300 hästar. Han sålde hästarna oinridna som unghästar och det var även så att få av hans ston någonsin reds in. Han ansågs däremot ha oerhört bra öga för hästar och var känd för att kunna förutspå hästars talang.

Den utan tvekan mest kända individen från Kolkuós är hingsten Hörður 591 frá Kolkuósi, född 1957. Hörðurs mamma var Una frá Kolkuósi som härstammade från Hörður 112 i båda led. Året innan Hörður föddes hade hans mor kommit bort från Kolkuós och hittades ett antal gårdar bort. På vägen dit viste man att det fanns ett antal okastrerade hingstar vilket ledde till att Hörðurs fäderne orsakade en livlig debatt bland hästmänniskor. Hörður är dock registrerad efter en hingst som inte var stambokförd och hette Brúnn frá Syðri-Brekkum. Sigurmon var övertygad om att det var korrekt. Denna Brúnn var efter

Bild 44: Kolkuós i början på 1900 talet. Bild från tidningen Dagur. Fotograf: Okänd.

Brúnn frá Axlarhaga som var kraftigt inavlad från helsyskonen Sörli 71 och Tinna 147 frá Svaðastaðir. Sigurmon yttrade sig vid något tillfälle som så, att det inte hade någon större betydelse vilken hingst som var Hörðurs fader, eftersom alla gårdarna på vägen dit som Una hittades, höll på med linjeavel av Svaðastaðirhästar. Det kunde således ha varit någon helt annan hingst som var Hörðurs far men det var ändå samma gener! I sin årskronika för 1961 skriver Gunnar Bjarnason:

„En av de mest lovande hingstarna i Skagafjörður är en svart häst som ägs av Sigurmon Hartmannsson i Kolkuós. Han är av den gamla Hörður 112 linjen och renavlad Svaðastaðir häst. Denna häst är en bra indikation på vilka skatter som finns i denna gamla linje i Skagafjörður och hur mycket vi kan förvänta oss av denna. Detta är en häst, som kommer att väcka uppmärksamhet på Landsmót nästa sommar.“

Hörður visades som individ på Landsmót 1962 och sedan igen på en lantbruksmässa 1968. Domarnas omdöme Hörður när han premierades år 1968:

„Ståtlig, temperamentsfull och villig hingst i bra kondition. Stark utstrålning och framdel, lång på mitten, men styvhet i ländrygg och kors så att han inte trampar nog väl inunder sig. Alla gångarter, riktigt bra pass. Högst bedömd, bästa hingsten på visningen.“

Hästmenniskor på Island delades upp i två grupper när det kom till att diskutera Hörður, antingen var han älskad eller hatad. Det blev således mycket diskussioner om bedömningen av Hörður när han visades första gången som femåring på Landsmót 1962. Domargruppen var delad i sina åsikter och Hörður slutade som femma i sin åldersklass. Hörður visades sedan redan nio år gammal med avkommor på Landsmót 1966 där han kom på andra plats bland avelshingstar, efter Roði 453 frá Ytra-Skörðugili. Domargruppens kommentarer om Hörðurs avkommor var som följer:

Bild 45: Hörður 591 frá Kolkuósi. Bild från Sögusetur íslenska hestsins.
Fotograf: Einar Eyler Gíslason

„Hörðurs avkommor har mjukare temperament än han själv. Dom har lätt för tölt och är ganska resta men verkar inte lika snabba i gångarterna som pappan, framförallt inte i passen. Rörelserna är inte tillräckligt framåtgripande, och de trampar inte tillräckligt långt inunder sig med bakbenen. De är resta med utstrålning och har även bra uttryck. Viljan verkar oftast finnas där. Avkommorna är alla unga och därför är det ännu inte klart hur deras ridegenskaper blir. Arvstyrka är inte mera än medel.“

Efter alla dessa händelser hade Gunnar Bjarnason detta att säga om Hörður 591:

„...Så visades Hörður där på sommaren, då fem år gammal, med mycket vilja och temperament och orsakade redan då debatt i domargruppen. Hörður hade inte dåligt temperament, men

han tyckte inte om att bli ompysslad, var riktigt stolt. Rörelsemönstret var således, att han lyfte väl på frambenen, tölten var ren men saknade rörelser i ryggen, för att den var för styv. Detta anklagades han för, vilket var korrekt, men påståenden om dåligt lynne var däremot fel.“

Redan 1963 såldes Hörður till två män från södra Island, Páll Sigurðsson på Kröggólfsstaðir som var berömd hästkarl på sin tid och Jón Pálsson veterinär på Selfoss och flyttades han söderut om, där han betäckte under många år. Hörður köptes tillbaka av Sigurmon 1971 och flyttade då hem igen. Hörður var sedan på Kolkuós tills Sigurmon började lägga ner på grund av ålder, då han flyttades till Sigurmons dotter på gården Vaglar i Skagafjörður.

Även om Hörður 112 och Hörður 591 kanske är de viktigaste individerna från Kolkuós från nutidens perspektiv, var det dessutom ett stort antal andra hästar som kom därifrån, påverkade aveln på flera gårdar och producerade bra rid- och tävlingshästar. En av dessa som bör nämnas här är stoet Yngri-Mósa frá Kolkuósi, född 1961 efter Léttir 400 frá Kolkuósi, som var undan en dotter till Hörður 112, och undan Mósa frá Kolkuósi, dotter till Hörður 112. Yngri-Mósa reds aldrig in och hennes första avkomma föddes år 1965 då Yngri-Mósa endast var fyra år. Den första avkomman var efter

Bild 47: Andreas Trappe på Týr vom Rappenhof på VM i Norrköping 1991. Fotograf: Tim Kvick.

Hörður 591 och döptes till Gríma frá Kolkuósi. Gríma bedömdes som fyraåring och såldes sedan till Tyskland där hon senare betäcktes med hingsten Þór von Sporz som var en renavlade Kolkuós hingst. Deras avkomma fick namnet Týr vom Rappenhof som blev en legendarisk tävlings- och avelshingst i Europa. Efter Stígandi frá Kolkuósi, son till Hörður 591, fick Yngri-Mósa dottern Þerna frá Kolkuósi som såldes till den statliga hästavelsgården Hólar. Þerna bedömdes in i första klass 1977 och betäcktes sedan med hingsten Þáttur 722 frá Kirkjubæ som även han till stor del härstammar från Svaðastaðir. Deras avkomma heter Þrá 5478 frá Hólum som blev högst bedömda fyraåriga sto på Landsmót 1982 och högst bland hederspremieston på Landsmót 2000. Från Þrá finns en lång rad med Landsmótvinnare och även tre av hennes döttrar har fått hederspremie för avkommor. Þerna fick även en avkomma efter Hrafn 802 frá Holtsmúla som heter Þörf frá Hólum som är mamma till den välkända hingsten Þokki frá Kýrholti. Yngri-Mósa fick 1972 ännu en avkomma med Hörður 591. Denna gång var resultatet Kristall frá Kolkuósi, som såldes till Akureyri där han kastrerades. Kristall blev en framgångsrik tävlingshäst och vann bland annat B-flokk på Landsmót 1986.

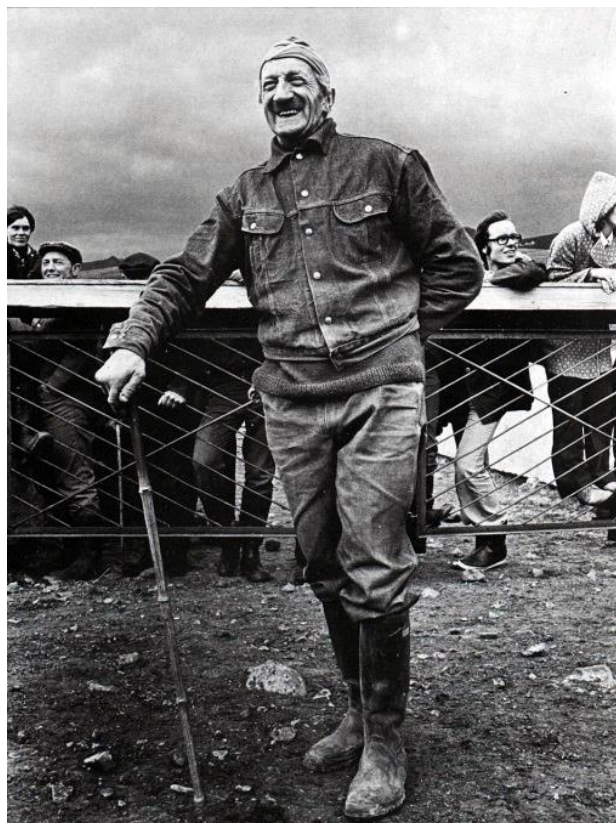

Bild 46: Sigurmon Harmannsson uppfödare i Kolkuós vid hästinsamlingen Laufskálarétt år 1973. Bild från tidningen Víkan. Fotograf: Sigurgeir Sigurjónsson.

När Sigurmon började trappa ner och sälja av sina hästar erbjöd han en uppfödare i närheten, Jón Friðriksson på gården Vatnsleysa, att köpa ett antal av sina ston och bland andra Yngri-Mósa. Jón, som också var intresserad av att avla hästar med Svaðastaðirblod, slog till och tog med Yngri-Mósa även om hon då var 17 år gammal. Efter att Þrá frá Hólum imponerade på Landsmót 1982 beslutade sig Jón för att göra ett försök till att göra en ny Þrá genom att betäcka Yngri-Mósa med Þáttur 722 frá Kirkjubæ. Resultatet av det blev en hingst; Stjarni frá Vatnsleysu som aldrig blev bedömd. Stjarni lånades ut till västra Island där han betäckte på ett antal gårdar som var intresserade av denna härstamning. Bland avkommorna som han fick där finns stoet Auðna frá Höfða som i sin tur är mor till de välkända avelshingstarna Auður och Arður frá Lundum.

Bild 48: Sigurmon Hartmannsson och hans fru Hafína Björnsdóttir hemma i Kolkuós år 1980. Bild från tidningen Morgunblaðið. Fotograf: Anders Hansen.

Sigurmon började trappa ner sin hästavel vid mitten på 1970-talet och sålde då många av hästarna inklusive äldre fölston. Han bodde själv kvar på Kolkuós fram till 1980 men flyttade till ett äldreboende på Sauðárkrókur innan han dog. Hästarna spreds runt både på Island och till Europa där många försökte fortsätta med att linjeavla Kolkuóshästar. På många ställen gick det bra de första en till två generationerna men då det alltid blev färre och färre renavlade Kolkuóshästar kvar slutade det för alla med en alldeles för smal genetisk bas med risk för inavel och de defekter som kan medfölja. Det är dock ofrånkomligt att inse att hästarna från Kolkuósi lever kvar genom många av nutidens hästars gener och med stor sannolikhet kommer det att förbli så ett bra tag framöver.

12.4. Kirkjubær

År 1942 startade Eggert Jónsson från gården Nautabú i Skagafjörður sin hästavel på Kirkjubær på södra Island. Målet var „enkelt“; han ville föda upp lättbyggda och vackra ridhästar med bra lynne och alla hästarna skulle vara fuxar med bläs. Eggert hade börjat samla på sig ston som skulle bilda grunden i hans hästavel. Stona fick han från olika gårdar men de flesta var ifrån Svaðastaðir i Skagafjörður. Två hingstar hade han även skaffat; Ljúfur 353 frá Hjaltabakka och Randver 358 frá Svaðastöðum. Ljúfur var från Húnavatnssýsla på norra Island emedan Randver var en nästintill renavlade Svaðastaðirhäst, inavlade i flera led från helsyskonen Sörli 71 och Tinna 147. Detta var två olika typer av hingstar men deras gener verkade blandas bra och dessa två hingstar blev kanske de viktigaste individerna för Kirkjubærslinjen.

Ljúfur frá Hjaltabakka visades med avkommor år 1967 och följande är domarnas omdömen om hans avkommor:

Bild 49: Eggert Jónsson år 1925. Bild från Ættbók og saga I. Fotograf: Okänd.

„Ljúfurs avkommor är sällan lika smäckra som deras fader och den utomordentligt lätta och torra exteriören nedärvs inte tillräckligt starkt. Kort kors och för raka bakben är tydligt i avkommorna, som resulterar i att de inte trampar nog väl inunder sig. Benen är korrekta för det mesta och ofta helt raka, men hovarna är dåliga, ljusrandiga av dåligt material, som spricker lätt. Bra resning och vacker utstrålning kännetecknar gruppen, de är lika i färgen; ljusfux med bläs och oftast har de alla gångarter med bra tempo. Lynnet är stabilt och viljan är mjuk och trevlig och det tar inte lång tid i träningen tills de egenskaper som finns visar sig.“

Eggert dog tyvärr år 1951 varpå hans bror, Stefán Jónsson tog över Kirkjubær och hästuppfödningen. Stefán var utbildad agronom med husdjursavel som specialinriktning. Stefán dog 1965, då den tredje brodern; Pálmi Jónsson bokhållare i rederiet Kveldúlfur tog hand om driften på Kirkjubær i sin fritid med en inhyrd tränare. Det var sedan år 1967 att Sigurður Haraldsson, som innan hade haft hand om gårdsdriften på lantbruksskolan Hólar ett tag, köpte driften på Kirkjubær och tog över efter Stefáns dödsbo. Sigurður var välkänd hästmänniska, hade bra öga för hästar och var en erkänd hästkarl. Det är först efter att Sigurður tar över, som hästarna från Kirkjubæ började väcka uppmärksamhet, 25 år efter att avelslinjen började skapas.

Bild 50: Stefán Jónsson på hingsten Randver år 1956. Bild från Ættbók og saga I. Fotograf: Okänd.

Samma år som Sigurður tog över, 1967 föddes ett hingstfö, fux med bläs som fick namnet Þáttur och senare stamboksnumret 722. Þáttur 722 frá Kirkjubæ var efter Hylur 721 frá Kirkjubæ som var Svaðastaðirhäst till största delen. Þátturs mor var Von 2791 frá Kirkjubæ som var undan Sörli 71 dottern Eldri-Stygg frá Svaðastöðum. Þáttur var således till stor del Svaðastaðirhäst, även om han inte var helt renavlad. Þáttur är utan tvekan den hingst som mest påverkade aveln på Kirkjubær under den senare tiden och den absolut viktigaste när det kom till att sprida generna vidare till andra gårdar. Þáttur visades först med avkommor år 1978 där han fick första klass som individ, samt klass 1 för avkommor. Fyra år senare visades han sedan med avkommor igen på Landsmót 1982 och fick då hederspremie och följande omdöme för sina avkommor:

„Avkommorna efter Þáttur 722 har ovanligt smidig exteriör. Huvudet är välmejslat med vackra ögon med positivt uttryck. Halsen är tunn, dock knappast nog väl rest och bogarna något för stupande. Ryggen är mjuk, bålen lätt och välvd. Korset är jämnt format men något för kort och inte djupt, benen smala, torra, oftast korrekta och hovarna väl starka. Pälsen är jämn och glansig och behåringen är bra. Temperamentet är lätt och känsligt, utan bockningar, bra framåtbjudning, samarbetsvilliga men inte alltid reaktionssnabba. De har alla gångarter, rena, snabba och vackra. Þáttur ger vackra och bra ridhästar och han får hederspremie för sina avkommor“.

Det är kanske framförallt två ston efter Þáttur 722 som är hans mest kända avkommor. Först är Prá frá Hólum, undan Þerna frá Kolkuósi som nämndes i tidigare kapitel. Näst är sedan Rauðhetta frá Kirkjubæ undan Brana 4721 frá Kirkjubæ som mestadels hade Svaðastaðir i moderslinjen men var efter hingsten Glóblesi 700 frá Hindisvík. I Hindisvík linjeavlades hästar under en lång tid, och kanske längre än på

Bild 51: Sigurður Haraldsson på Þáttur 722 frá Kirkjubæ.
Fotograf: Einar Eylert Gíslason.

flesta andra gårdar. Däremot har den linjen nu mer eller mindre försvunnit i nutidens hästar. Rauðhetta visades först som femåring och fick då 8,12 i totalpoäng. Hon visades sedan igen på Landsmót 1994, då 15 år gammal där hon fick rekordhöga poäng; 8,40 för exteriör, 9,23 för ridegenskaper och 8,81 i totalpoäng. Tyvärr gick det inte bra att få Rauðhetta dräktig vilket ledde till att hon endast har sex registrerade avkommor. Hennes första avkomma, Glúmur frá Kirkjubæ efter Þáttursonen Goði frá Sauðárkróki, användes som unghingst tre somrar hemma i Kirkjubær och fick totalt 27 avkommor. Han visade sig sedan inte vara bra nog själv så han kastrerades. Några av hans döttrar blev dock bra och har fortsatt att lämna bra avkommor

i Kirkjubær, så som Freisting frá Kirkjubæ som är mamma till hingsten Valgarð frá Kirkjubæ som var andra högst bedömda fyraåriga hingsten på Landsmót 2016. Samma gällde avkomma nummer två som också var en hingst, efter Trostan frá Kjartansstöðum och hette Kyndill frá Kirkjubæ. Även han visade sig inte vara en tillräckligt bra individ, men under de tre år som han användes fick han i varje fall en stoavkomma som har lämnat bra avkommor. Sedan fick Rauðhetta fyra stoavkommor, varav den högst bedömda är Edda frá Kirkjubæ, som är efter Orri frá Þúfu. Ingen av Rauðhettas döttrar verkar emellertid vara bra avelsston.

Det fanns dock många ston efter Þáttur 722 som lämnade bra avkommor och därmed bidrog till islandshästarnas utveckling. Även Þátturs son, hederspremiehingsten Stígandi frá Sauðárkróki har en stor mängd avkommor som har hjälpt till att bevara Þátturs gener i populationen.

Det sto som dock har bidragit mest när det kommer till att sprida Kirkjubærgenerna vidare är stoet Terna frá Kirkjubæ. Terna var efter Hlynur 865 frá Kirkjubæ som var halvbror till Þáttur 722 efter Hylur 721. Hlynur var inavlad på Randver frá Svaðastöðum. Ternas mamma var Pálma-Skjóna frá Kirkjubæ som var efter Ljúfur frá Hjaltabakka, som även fanns bakom Hlynur 865. Terna var således en inavlad Kirkjubærhäst, från både Randver och Ljúfur. Terna såldes till Þorvaldur Sveinsson på gården Kjartansstaðir där hon fick 12 avkommor. Den första var hederspremiehingsten Stígur frá Kjartansstöðum efter Náttfari 776 frá Ytra-Dalsgerði. Stígur har lämnat en stor mängd eftertraktade avkommor som både rid- och tävlingshästar. Terna betäcktes senare med Óður frá Brún, som var efter Stígur, och födde då hingsten Töfri frá

Bild 52: Hästar från Kirkjubær visas upp på Fjórðungsmót 1981. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Friðbjófur Þorkelsson.

Kjartansstöðum. Töfri är i sin tur sedan fader till ett antal eftertraktade hästar, men framförallt den välkända avelshingsten Krákur frá Blesastöðum.

Sigurður blev gammal och sålde gården till sina två yngsta söner, Guðjón och Ágúst. I dag är det Ágúst, som tidigare var hästavelkonsulent, som driver gården tillsammans med sin familj. Sedan ett antal år tillbaka har man släppt kraven på att alla hingstar som används skall vara fux med bläs, då det helt enkelt gör den genetiska basen för smal. De senaste 15 åren har man istället lagt vikt på att använda de bästa tillgängliga hingstarna oavsett färg. De senaste åren är det framförallt två hingstar som bör nämnas som kan se till att Kirkjubær generna lever vidare och fortsätter att spridas. Den första är hingsten Sjóður frá Kirkjubæ, som är efter Orri frá Þúfu sonen Sær frá Bakkakoti, och undan Þyrnirós frá Kirkjubæ som är ett högt bedömt sto som härstammar från Þáttur 722. I Sjóðurs stamtavla kombineras Kolkuós, Kirkjubær, Svaðastaðir och Hornafjörður. Även Sjóðurs son bör nämnas; Valgarð frá Kirkjubæ, som även har nämnts tidigare, undan Glúmur dottern Freisting frá Kirkjubæ. Valgarð är dessutom fux med stjärn och ljus man och svans, endast bläsen saknas.

12.5. Sauðárkrókur

Sveinn Guðmundsson är född och uppvuxen i det lilla samhället Sauðárkrókur i Skagafjörður på norra Island. Hans morfar hade köpt ett sto på gården Heiði, runt 1900 som han fick några avkommor efter. Från detta sto fick Sveinn och hans bror varsin häst. Sveinns bror, Árni Guðmundsson, fick en valack som var fux med bläs och som helt enkelt kallades Árna-Blesi. Sveinn visade Árna-Blesi på den första Gæðingakeppnitävlingen på Landsmót 1950 och var där på andra plats, och igen på Landsmót 1954. Sveinn däremot fick ett sto, fux med bläs som hette Blesa frá Sauðárkróki och som blev hans första avelssto. Árna-Blesi och Blesa var helsyskon efter Blakkur frá Hofsstöðum som var efter Léttir 137 frá Svaðastöðum. Sveinns svåger, Ragnar Pálsson ägde ett svart sto som var väldigt inavlat på Svaðastaðir. Hon kallades följaktligen Rangars-Brúnka frá Sauðárkróki och var född 1937. Hon var efter Svaði frá Mannskaðahóli och undan Fluga frá Prastarstöðum. Svaði, var även han undan Fluga frá Prastarstöðum. Fluga var efter Sörli 71 frá Svaðastöðum medan Svaði var efter Léttir 137 frá Svaðastöðum, som i sin tur var efter helsyskonen Sörli 71 och Tinna 147. Sveinn fick detta sto av sin svåger och visade henne på Landsmót 1954 där hon hamnade på andra plats och fick stamboksnumret 2719. Hon hade då redan fått två avkommor och hade endast varit riden två gånger de senaste åren när Sveinn bestämde sig för att ta med henne till Landsmót. Så här berättar Sveinn om sitt sto Ragnars-Brúnka i en tidningsintervju 1984:

Bild 53: Sveinn Guðmundsson på stoet Ragnars-Brúnka 2719. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Vigfús Sigurgeirsson.

„Hon var väldigt snabb i alla gångarter, mycket villig och hade lätt för sig. Det som kanske var hennes största nackdel var att det kunde vara svårt att få henne till att trava. Lynnet var fantastiskt, både i ridning och i all hantering“.

Första hingsten som Sveinn betäckte Ragnars-Brúnka med var Sokki 332 frá Syðra-Vallholti, en svartskäckhingst som senare blev kritiserad av avelsdomarna för att ha vita hovar och avlivades kort därefter. Efter Sokki fick Sveinn ett svartskäck sto, Síða 2794 frá Sauðárkróki. Sveinn förklarade senare att på den tiden fanns det ont om hingstar med de egenskaper som han letade efter. Det gjorde att han var ofta tvungen att acceptera ett antal nackdelar när han äntligen hittade en hingst med de egenskaper som han sökte. Ragnars-Brúnka användes länge först och främst som ridhäst och fick endast sex avkommor; tre hingstar och tre ston. Två av dessa ston har präglat Sveinns hästar, Síða och sedan Flugá frá Sauðárkróki, efter Andvari frá Miðsitju som var linjeavlslad på Svaðastaðirblod. Efter Flugá är det framförallt två avkommor som har spridit generna vidare: Hrefna och Gustur frá Sauðárkróki.

Bild 54: Sveinn Guðmundsson håller i Síða 2794 frá Sauðárkróki och hans son, Guðmundur Sveinsson håller i ett år gammal Hervör frá Sauðárkróki i samband med att Síða fick hederspremie för avkommor 1974. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Friðþjófur Þorkelsson.

Síða 2794 är utan tvekan det absolut viktigaste stoet för utvecklingen av islandshästen som ras, ifrån ett nutida perspektiv. Síða blev tjuvbetäckt som treåring och blev aldrig mycket riden och visades aldrig. Hon fick däremot 11 avkommor, den sista år 1973. En stor andel av alla nu levande islandshästar härstammar från Síða 2794. De avkommor efter henne som kom att spela en stor roll var framförallt Sörli 653 frá Sauðárkróki, Hrafnkatla frá Sauðárkróki, Hrafnhetta frá Sauðárkróki och Hervör frá Sauðárkróki. Att gå här igenom alla Sauðárkrókurhästarnas bedrifter skulle bli alldeles för

omfattande, men alla dessa hästars gener finns utspridda i dagens Islandshästar. Det är till och med svårt att hitta en islandshäst idag som inte härstammar från varken Síða eller Ragnars-Brúnka.

Síða visades två gånger med avkommor, första gången 1972 där hon fick första premie för avkommor, och sedan igen 1974 där hon fick hederspremie för avkommor och följande omdöme från domarna:

„Avkommorna efter Síða 2794 har alla fått väldigt bra bedömningar som avelshästar. Fem av dem har fått förstaklassbedömning vilket är unikt. Kvaliteterna är lätthet, vilja, mycket gång och bra temperament, men exteriören är ibland sämre, även om utomordentlig utstrålning väger mot nackdelarna. Síða är utan tvekan det bästa avelsstoet som har kommit till avkommebedömning de senare åren.“

Sveinn använde sig av stark inavel på blodet från Ragnars-Brúnkas döttrar, Síða och Flugá. Han betäckte således Flugá med Sörli 653, som var Síðas son, två gånger och fick då Gustur 923, som kallades Höfða-Gustur frá Sauðárkróki och Hrefna frá Sauðárkróki. Undan Hervör, som var undan Síða och efter Hrafn 802 frá Holtsmúla, kom Hvarar 963 frá Sauðárkróki som i sin tur var efter Blossi 800 frá Sauðárkróki, son till Sörli 653. Otur 1050 frá Sauðárkróki är sedan undan Hrafnkatla, Síðas dotter, och efter Hvarar 963. Således fortsatte Sveinn att blanda Ragnars-Brúnkas avkommor med varandra i sin strävan efter den bild som han hade på den perfekta hästen. Vi ett tillfälle skall Sveinn ha sagt att hans mål i sig var

inte att hålla på med inavel. Hans mål var helt enkelt att använda de bästa tillgängliga hingstarna, utifrån de egenskaper som han strävade efter, och det bara råkade vara så att det inte fanns några bättre hingstar i landet än hans egna.

Hrafnkatla 3526 frá Sauðárkróki var enligt vissa en av de allra bästa hästar som någonsin funnits. Hon bedömdes tre gånger som individ och två gånger med avkommor, förutom att hon hade en framgångsrik tävlingskarriär i A-flokk, gæðingakeppni, redan vid ung ålder. Hrafnkatla var undan Síða och efter Andvari frá Varmahlíð som hade Svaðastaðirhästar bakom sig på fädernet, men hans mamma var efter Skuggi 201 frá Bjarnanesi. Det är således en kombination av Svaðastaðir och Hornafjörður i Hrafnkatla. Hon fick som individ en ridegenskapsbedömning på 8,88 år 1974, då det var extremt sällsynt att hästar fick så pass höga bedömningar. Hrafnkatla fick totalt 16 avkommor varav 15 är bedömda och åtta med förstaklassbedömning. Hennes mest kända avkommor är hingstarna Otur 1050 frá Sauðárkróki, Léttir frá Sauðárkróki och Hrafnketill frá Sauðárkróki, som såldes till Sverige och vann Sveriges första guld vid ett internationellt mästerskap. Även hennes son Hraunar frá Sauðárkróki, efter Ófeigur 882 frá Flugumýri har lämnat spår i islandshästaveln men han var den enda avkomman efter henne som inte visades, eftersom han dog redan fyra år gammal. Hrafnkatla visades med avkommor på Landsmót 1990 där hon fick hederspremie för avkommor och följande kommentarer:

„Hrafnkatlas avkommor är uttrycksfulla med stark karaktär, de har hög manke och bra resning, ryggen är hyfsat mjuk men något för kort, korset takfortmat och grovt. Benen är torra, inte raka men hovarna bra. De är väldigt villiga femgångshästar med bra pass men ibland är lynnet något vasst. Hrafnkatla ger gæðingar och får hederspremie för avkommor“.

Bild 55: Galdur frá Sauðárkróki visas på ridhusvisning i Reykjavík av Eiríkur Guðmundsson. Fotograf: Eiríkur Jónsson.

Hrafnhetta 3791 var undan Síða och efter Eyfirðingur frá Akureyri som var barnbarn till Goði frá Axlarhaga som Sveinn själv ägde ett tag. Även Hrafnhetta fick en skyhögt ridegenskapsbedömning, 8,92 endast sex år gammal. Hrafnhetta fick 15 avkommor varav 12 blev bedömda och fem gick in i första klass. Hennes mest kända avkommor är hingstarna Kjarval frá Sauðárkróki och Galdur frá Sauðárkróki. Hennes dotter Kolbrún frá Sauðárkróki, efter Hrafn 802 frá Holtsmúla, är mamma till välkända Mökkur frá Varmalæk. Lögg frá Sauðárkróki, efter Hrafnkatla och Blossis son Andvari, exporterades till Nederländerna där hon fick sonen Lótus von

Aldenghoor som är flerfaldig världsmästare i passgrenar. Hon visades med avkommor på Landsmót 1986 där hon fick följande kommentarer:

„Hrafnhettas avkommor är väldigt stora med kraftigt huvud, lång och rest hals, och bra hållning. Benställningen är något trång bak, men benen är torra och kraftiga, hyfsat raka. Man och svans är bra. De har mycket temperament men de flesta är samarbetsvilliga vilket kombineras väl med mycket framåtbjudning. Gångarterna är bra och extremt snabba och i genomsnitt får hennes avkommor första klass för både exteriör och ridegenskaper. Hrafnhetta

fick som individ högsta poäng för ridegenskaper, och det är tydligt, att hon nedärver det bra, för att hon lämnar bra gæðingar och får medelpoängen 8,16 för fyra avkommor och hederspremie.“

Hervör frá Sauðárkróki, undan Síða och efter Hrafn 802 frá Holtsmúla fick inte lika höga poäng själv som individ. Hon bedömdes endast en gång, som femåring 1978 där hon fick 8,32 för ridegenskaper. Hon fick däremot 15 avkommor, varav 11 som blev bedömda och fyra som fick förstaklassbedömning. Hennes mest kända avkommor är hingstarna Hervar och Spegill, och stoet Herva, Gáskidotter och mamma till hingsten Hilmir frá Sauðárkróki. Efter Hervör är även Goði frá Sauðárkróki, son till Þáttur 722 frá Kirkjubæ. Goði, som var fux med bläs, användes en del i Kirkjubær där han fick tillsammans med Rauðhetta frá Kirkjubæ sonen Glúmur som nämns i kapitlet om Kirkjubærhästarna. Hervör visades år 1990 med avkommor där hon fick första premie och kommentarerna:

„Huvudet på Hervörs avkommor är välmejslat men stort. Resningen är väldigt bra, ryggen hård, korset långt och brant, bålen ofta tung. Benkvalitet och hovar är knappt medel men benställningen bra. De travar och töltar bra men passen är inte snabb, viljan och temperament är bra och de är eleganta under ryttnare.“

Avelspremierade hästar från Sveinn och Guðmundurs uppfödning::

Hederspremie för avkommor:

- Síða frá Sauðárkróki, 1974
- Sörli frá Sauðárkróki, 1978
- Hrafnhetta frá Sauðárkróki, 1986
- Hrafnkatla frá Sauðárkróki, 1990
- Hervar frá Sauðárkróki, 1990
- Kjarval frá Sauðárkróki, 1994
- Stígandi frá Sauðárkróki, 1998
- Kolbrún frá Sauðárkróki, 2004
- Galsi frá Sauðárkróki, 2004
- Hvíta-Sunna frá Sauðárkróki, 2017

Första premie för avkommor:

- Blesa frá Sauðárkróki, 1966
- Glæsir frá Sauðárkróki, 1969
- Fjöður frá Sauðárkróki, 1972
- Gustur frá Sauðárkróki, 1982
- Flugá frá Sauðárkróki, 1983
- Hervör frá Sauðárkróki, 1990
- Otur frá Sauðárkróki, 1994
- Glaður frá Sauðárkróki, 1995

Hästaveln från Sveinns linje i Sauðárkrókur började när Blesa frá Sauðárkróki fick sin första avkomma år 1954 och är således över 60 år gammal. Under en längre tid hade Sveinns son, Guðmundur Sveinsson varit involverad i uppfödningen tillsammans med sin far och har tränat och ridit flertalet av deras uppfödningar. När Sveinn avled i hög ålder år 2013 var det således självklart att Guðmundur skulle ta över och helhjärtat fortsätta att förvalta det arv som han fick efter sin far och som de tillsammans har jobbat mot.

13. Viktiga hingstar

Även om det inte handlar om rena avelslinjer som det tidigare har skrivits om så finns det även ett antal individer som har visat sig viktiga i avelsarbetet med islandshästar. Härfter följer en kort beskrivning av dessa individer och deras avkommor. De hingstar som här listas upp är de som har det största beräknade genetiska bidraget i dagens hästar.

13.1. Hrafn 802 frá Holtsmúla

Hrafn föddes 1968 och är den hingst som har påverkat islandshästaveln mest och således är vanligt förekommande i stamtavlor hos dagens hästar. Hrafn's fäder var länge ett debattämne eftersom det länge inte var helt säkert vilken hingst han var efter, och två hingstar nämndes främst som möjliga fäder. Tack vare slumpen hade båda dessa hingstar exporterats till Sverige, där man sedan länge har haft krav på att samla in DNA-prover från alla hingstar som verkar i avel. Det var till slut möjligt att kontrollera och därmed bevisa vem som var hans riktiga fader. Hrafn är undan stoet Jörp frá Holtsmúla i Skagafjörður, som var efter en son till Nökkvi 260 frá Hólmi. Hrafn är således efter Snæfaxi 663 frá Páfastöðum, som var inavlad på Sörli 71 frá Svaðastöðum. I Hrafn möts de två stora avelslinjerna Svaðastaðir och Hornafjörður. Hrafn blev den högst bedömda hingsten som individ på Landsmót 1974. Han visades sedan två gånger med avkommor, först 1979 där han fick första premie, och sedan igen 1982 där han fick hederspremie för avkommor och följande omdöme:

Bild 57: Hrafn 802 frá Holtsmúla på Fjórðungsmót 1979. Till vänster är rytturen Steingrímur Óskarsson från Páfastaðir och till höger är uppfödaren Sigurður Ellertsson i Holtsmúli. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Einar Eylert Gíslason.

Bild 56: Avkommor efter Hrafn 802 frá Holtsmúla visas på Landsmót 1982. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Eiríkur Jónsson.

„Hrafns avkommor är stora hästar, 143 cm i mankhöjd, medeltal på de tolv avkommor som denna bedömning baseras på. De har lång och rest hals, men djup. Manken är hög, ryggen något styv, korset kort och muskelfattigt och bakbensställningen något trång. Benen är torra och korrekta, kotorna dock något långa, hovarna starka. Ridegenskaperna är det inget tvivel om, mycket vilja, lynnet något tungt men pålitligt och inga bockningar. Alla gångarter finns, med bra takt och mycket tempo och bra benaktion. Imponerande och vacker utstrålning med bra resning och benaktion kännetecknar Hrafns avkommor, utöver de flesta andra som vi känner till. Hrafn 802 är fader till gæðingar och får första hederspremie för avkommor, medelpoäng 8,19 (12 avkommor).

Hrafn frá Holtsmúla avlivades år 1996, vid 28 års ålder. Han har 1.091 registrerade avkommor varav 504 som har blivit bedömda (46,2%). Det är 24 av Hrafns avkommor som har premierats för avkommor, varav 14 har fått hederspremie. Det är däremot endast en hingst efter Hrafn som har fått hederspremie för avkommor, Kolfinnur frá Kjarnholtum. Hingstar efter Hrafn som har fått första premie för avkommor är:

- Fáfñir frá Fagranesi
- Pokki frá Garði
- Viðar frá Viðvík
- Snældu-Blesi frá Árgerði
- Garður frá Litla-Garði
- Gassi frá Vorsabæ II
- Toppur frá Eyjólfstöðum

Bild 58: Hrafn 802 frá Holtsmúla närmast på bilden. Här får han hederspremie för avkommor på Landsmót 1982. Bildens ursprung och fotograf okänt.

13.2. Sörli 653 frá Sauðárkróki

Sörli 653 föddes 1964 hos Sveinn på Sauðárkrókur, undan Síða frá Sauðárkróki och efter Fengur frá Eiríksstöðum. Han fick sin högsta bedömning år 1969 på en lokal bedömning där han var högst bland de yngre hingstarna. Þorkell Bjarnason, dåvarande hästavelskonsulent beskrev Sörli så här:

„Sörli hade väldigt mycket utstrålning och var en hövding som lämnar stora spår i hästaveln. Han var inte den bästa gæðingur som jag har sett men var på många sätt unik. Han är i vart fall unik bland hingstar, en framgångsrik och vacker hingst, bra man och svans och med speciellt bra framdel. Vilken halsansättning och resning! Jag tyckte alltid om honom.“

Sörli fick första premie för avkommor på Landsmót 1974 och hederspremie på Landsmót 1978 där han också fick följande omdöme:

„Sörli 653 har varit en eftertraktad hingst i de flesta landsdelar och har därför fått större möjligheter att uppnå resultat med sina avkommor än de flesta andra hingstar. Av de 12 avkommors mödrar som denna bedömning bygger på har 8 blivit bedömda och stambokförda. Sörlis avkommor har många gemensamma drag och han är således arvstark. Storleken är bra, stona är omkring 139 cm och hingstar omkring 142 cm (baserat på mätning av 10 ston och 14 hingstar). I utseendet har de stort huvud och dålig öronställning, halsen kort men väldigt välrest, ryggen rak och bålen vid, korset något för brant och runt. Benen är inte skeva förutom att de kan vara något kohasiga. Hovarna är starka och djupa. Lynnet är modigt och bestämt, de är snabba att förstå och lätta att rida in. De är ovanligt tidiga att bli villiga och oftast till och med mycket villiga och dessa två egenskaper är hans största fördelar, dvs. lynnet och viljan som är ovärderligt för ridhästaveln. Sörli lämnar hästar med alla gångarter, rena gångarter och oftast snabba, det förekommer inte att de växlar. Benaktionen är vacker även om de stör något att de biljarderar, precis som hingsten själv. I avkommegruppen finns givetvis avkommor som inte är vackra, men det är sällan som ridegenskaperna saknas. För de 12 bästa avkommorna som har blivit bedömda får Sörli 8,11 poäng, han är fader till gæðingar och får hederspremie för avkommor.“

Sörli avlivades år 1991 efter ett kolikanfall, då 27 år gammal. Han har 942 registrerade avkommor varav 433 är bedömda (46%). Det är 17 avkommor efter Sörli 653 som

Bild 59: Sörli 653 frá Sauðárkróki och Sveinn Guðmundsson på Fjóðungsmót 1969. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Einar Eyler Gíslason.

har blivit premierade för avkommor, varav 11 hingstar. För att nämna några avkommor efter Sörli 653 som har haft betydelse för att sprida hans gener:

- Blossi 800 frá Sauðárkróki, pappa till Hervar 963 frá Sauðárkróki
- Náttfari 776 frá Ytra-Dalsgerði, hederspremie för avkommor
- Júpiter 851 frá Reykjum, första premie för avkommor
- Sörli 876 frá Stykkishólmi, första premie för avkommor
- Gustur 923 frá Sauðárkróki, första premie för avkommor
- Harka frá Úlfsstöðum, mamma till Hending och Hátíð frá Úlfsstöðum
- Hrefna frá Sauðárkróki, mormor till Galsi frá Sauðárkróki

Bild 60: Sörli frá Sauðárkróki får hederspremie för avkommor och Sleipnirpokalen på LM 1978. Sveinn Guðmundsson sitter på Sörli och lantbruksminister Halldór E. Sigurðsson håller pokalen. Bild från Bændasamtök Íslands.

13.3. Orri frá Þúfu

Orri frá Þúfus tillkomst är något unikt, där det enkelt går att påstå att Statens Hingststation är en avgörande faktor. Det var så att hingsten Adam frá Meðalfelli, född 1979, hade blivit vald att komma till hingststationen som unghingst och växa upp där med bästa möjliga utfodring och hagar. Så som det praktiserades då, så lånades sedan unghingstarna ut till gårdar över sommaren där de fick betäcka. Adam lånades ut till gården Þúfa som treåring. Ett år senare föddes stoet Dama frá Þúfu, efter ett oinridet sto som dock härstammade från närliggande gårdar där det länge hade funnits bra ridhästar. Några år senare, var Otur frá Sauðárkróki en av unghingstarna på hingststationen och även han lånades till Þúfa som treåring. Då var Dama endast två år gammal men blev betäckt ändå och ett år senare föddes Orri, som blev hennes enda avkomma, då hon dog ett par år senare. Orri härstammar därför från Hrafn 802 frá Holtsmúla i båda led. Då Orri inte härstammade från inridna eller meriterade mödrar var han inte aktuell eller intressant. Rúna Einarsdóttir var tränare på hingststationen på den tiden och beskriver händelseförloppet:

Bild 61: Orri frá Þúfu visad av Rúna Einarsdóttir på Fjórðungsmót 1991. Fotograf: Eiríkur Jónsson.

„Bragi Andr sson [från gården Sper ill] hade hållit på och ringt oss alltid på s ndagsmorgnar för att berätta om en unghingst på granngården. Det slutade med att vi åkte dit för att titta på den. N r vi kom såg vi en svart h st springa i stor trav vid horisonten, med mycket man och utstrålning. Det bestämdes att ta in Orri till hingststationen. Sedan när det var dags att ta in hingstarna och vi h ll på att v ga och m ta hästarna med hjälp av Helgi Eggertsson, kom Indri i från   fa, den stora och kraftiga mannen, in i stallet med en liten plutt i repet. Helgi tittar upp och säger: „Vad gör ni med DETTA på stationen!?“ Indri i blev r d i ansiktet men sa ingenting och vi tittade bara ner i golvet, eftersom vi aldrig hade sett h sten på nära håll förut.

Även om hingsten inte var mycket att se på då hade han en viss charm, t.ex. mycket man och det charmerande Sau  rkr kurutseendet. Inridningen började när han skulle fylla fyra och han var sv rt ltad till en början. Jag började tjata på Eir kur och sa „det var väl typiskt att det är bara någon skith st eftersom vi la oss i detta“ och jag hade stora problem med att t lts tta honom med de metoder som vi då kände till. Han blev  m i munnen så att han behövde vila. När jag sedan började rida honom igen efter vilan kom t lten av sig själv. Han v lvde sig egentligen bara upp och började t lta. Sedan hade han alltid denna höga och vackra trav. Efter detta gick det bara framåt och det var en dröm att jobba med honom. Lynnet var exceptionellt precis som viljan och han förtjänar tio f r dessa egenskaper, de poängen är helt enkelt fel i hans bedömning. Det jag älskade i denna h st var hur han alltid var med, aldrig gnäggade eller l t något st ra sig. Alltid redo för ryttaren.“

Orri fick en hög förstaklassbedömning som fyrg ngare redan fyra år gammal. Han visades sedan om året efter som femåring och fick då ännu högre bedömning. Två gånger visades han med avkommor,

först 1996 när han fick första premie, och sedan igen på Landsmót 2000 där han fick hederspremie och följande omdöme:

„Orris avkommor är drygt medelstora, med starkt uttryck men huvudet oftast grovt och köttigt. Halsen är rest men tjock, manke och bogar fantastiskt. Mängden man och svans är unikt. Ryggen är välmusklad och korset djupt men kort. Avkommorna är välproportionerade men bålen är ofta i djupaste laget och sidorna flata. Benkvalitet är strax över medel; senorna starka men inte välseparerade, benställningen ofta knapp, men hovarna fantastiska. Orris avkommor är utomordentligt bra fyrgångshästar och vissa har bra pass även om det andra är mera vanligt. Tölt och trav är speciellt taksäkert, snabbt och med bra lyft. Galoppen är vacker med bra tempo, de har bra vilja och är modiga i temperamentet. Avkommorna är magnifika under ryttare. Kännetecknande för Orris avkommor är att de är snabba att utvecklas och tidigt klara. Orri är i särklass i isländsk hästavel, han får hederspremie för avkommor.“

Orri avlivades år 2014, då 28 år gammal. Han har nu 1.348 registrerade avkommor varav 610 avkommor som har blivit bedömda (45,2%).

Med så stort antal framgångsrika avkommor är det lätt att göra en lång lista över avkommor som med stor sannolikhet kommer att påverka aveln av islandshästar i framtida generationer. Det är redan totalt 26 avkommor efter Orri som har premierats för avkommor. Hingstar med hederspremie för avkommor efter Orri är totalt 10:

- Þorri frá Þúfu, hederspremie för avkommor
- Andvari frá Ey, hederspremie för avkommor
- Markús frá Langholtsparti, hederspremie för avkommor
- Sær frá Bakkakoti, hederspremie för avkommor
- Þristur frá Feti, hederspremie för avkommor
- Arður frá Brautarholti, hederspremie för avkommor
- Vilmundur frá Feti, hederspremie för avkommor
- Gaumur frá Auðsholtshjáleigu, hederspremie för avkommor
- Álfur frá Selfossi, hederspremie för avkommor
- Gári frá Auðsholtshjáleigu, hederspremie för avkommor

Bild 62: Orris avkommor på Landsmót 2000 i Reykjavík när han fick hederspremie för avkommor. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Eiríkur Jónsson.

13.4. Hervar 963 frá Sauðárkróki

Hervar föddes 1976 hos Sveinn och Guðmundur på Sauðárkrókur. Han är efter Hervör frá Sauðárkróki och Blossi 800 frá Sauðárkróki, inavlad på Síða frá Sauðárkróki som är både Hervörs mamma och Blossis farmor. Hervar visades endast en gång som individ, på Landsmót 1982 där han fick 8,58 för ridegenskaper och 8,27 totalt. Han visades med avkommor 1987 där han fick första premie och sedan igen på Landsmót 1990 där han fick högst poäng av hederspremiehingstarna för avkommor och fick följande omdöme:

Bild 63: Hervar 963 frá Sauðárkróki och Albert Jónsson på Landsmót 1982. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Valdimar Kristinsson.

„Hervars avkommor har något grovt huvud och öronställningen är ofta dålig. De har lång hals som är väldigt välrest, ryggen kort, runt kors och medellångt. Bålen är ibland djup men oftast väl buren och lätt. Benen är smala och inte starka, kotorna långa och saknar hovskägg. Benställningen är medelbra och hovarna ser bra ut med ganska bra material. Avkommorna har alla gångarter, rena och snabba men benaktionen varierar. De har mycket vilja, känsligt och något kyligt lynne. Avkommorna har stark karaktär, grovt huvud, de är resta och villiga ridhästar med alla gångarter och vackra under ryttnare. Hervar får hederspremie för avkommor.“

Hervar avlivades 2005, då 29 år gammal. Han har 890 registrerade avkommor varav 265 är bedömda (29,8%),

Hervars gener är nuförtiden väldigt utspridda i rasen men för att nämna några viktiga avkommor som har fört hans arv vidare:

- Otur frá Sauðárkróki, första premie för avkommor
- Hektor frá Akureyri, första premie för avkommor
- Kraflar frá Miðsitju, hederspremie för avkommor
- Askja frá Miðsitju, hederspremie för avkommor
- Katla frá Miðsitju, hederspremie för avkommor
- Gnótt frá Sauðárkróki, mamma till Galsi frá Sauðárkróki som har hederspremie

13.5. Ófeigur 882 frá Flugumýri

Ófeigur 882 föddes år 1974 hos Sigurður Ingimarsson på gården Flugumýri i Skagafjörður. Han är efter Kolskeggur frá Flugumýri och undan Kengála frá Flugumýri, som var helsyskon. De var efter Jarpur frá Hólum, som var son till Nökkvi 260 frá Hólmis dotter Drottning frá Hólum, och undan Gamla-Mósa frá Flugumýri. Det var därmed en del Hornafjörðurgener i Ófeigur, även om det i den största delen av stamtavlan är Skagafjörðurhästar. Ófeigur visades som fyraåring år 1978 och fick då en andraklassbedömning. Han fick sedan sin högsta bedömning som individ år 1982. Han visades till första premie för avkommor år 1986 och sedan igen år 1990 där han fick hederspremie och följande omdöme:

Bild 64: Ófeigur 882 frá Flugumýri visad av Örn Karlsson på Landsmót 1982. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Jón Trausti Steingrímsson.

„Ófeigurs avkommor har grovt huvud och de saknar man och svans. Halsen är rest med bra övergång fram till huvudet, ryggen relativt rak, korset välmusklat men ibland något högt. Bålen något för tung. Benkvalitet och hovar bra men benställningen är sämre. Avkommorna har alla gångarter, tölten ofta vacker med framåtgripande rörelser men ibland ojämn. Trav är bra och likaså pass när den finns. Galoppen är bra och dom är mycket villiga men lynnet inte alltid bra. Avkommorna är lagom stora, grova, resta med bra överlinje och mycket rörelser. Bra ridhästar. Färgen är homozygot, oren (black). Ófeigur får hederspremie för avkommor.“

Ófeigur avlivades år 1999 eftersom han inte var fertil längre, då 25 år gammal. Han har 751 registrerade avkommor varav 289 är bedömda (38,4%).

Ófeigur har ett antal avkommor som gjort att hans gener har spridit sig. För att nämna några:

- Keilir frá Miðsitju, hederspremie för avkommor
- Galsi frá Sauðárkróki, hederspremie för avkommor
- Þytur frá Neðra-Seli, första premie för avkommor
- Gyðja frá Gerðum, hederspremie för avkommor
- Blíða frá Gerðum, första premie för avkommor
- Sæla frá Gerðum, mamma till Sær frá Bakkakoti
- Hnota frá Fellskoti, mamma till Hnokki frá Fellskoti
- Ósk frá Brún, hederspremie för avkommor, mamma till Óður frá Brún

13.6. Otur frá Sauðárkróki

Otur 1050 frá Sauðárkrókis härstamning har beskrivits utförligt i kapitlet om Sauðárkrókurhästarna. Otur växte upp på Statens hingststation där Einar Öder Magnússon red in honom 1986 och visade honom på våren som fyraåring. Så här har Einar beskrivit sin upplevelse av honom:

„Otur var kvick och känslig, men visade aldrig något annat än gott. Han var en lysande unghäst, samarbetsvillig och superlätt. Han travade bra när inget störde men kunde

vara svår med det. På den tiden fick man inte använda någon vikt utan bara väldigt lätt skydd som vägde endast 70 gr. Otur var väldigt känslig för vikt och hade travat på de 120 gr boots som nu är tillåtna. När jag visade honom passade jag på att i visningen av honom på Landsmót, hoppa av och springa med honom för att visa traven, men han travade alltid väldigt vackert under sig själv. Detta har givetvis ändrats och är inte tillåtet idag. Ett år senare hade han sedan blivit stabil i trav.“

Bild 65: Otur 1050 frá Sauðárkróki fyra år gammal på LM 1986, visad av Einar Öder Magnússon. Fotograf: Eiríkur Jónsson.

Otur fick en förstaklassbedömning redan som fyraåring och blev högst bedömd bland fyraåriga hingstar på Landsmót 1986. Han fick sedan sin högsta bedömning åtta år gammal på Landsmót 1990. Han fick första premie för avkommor både på Fjórðungsmót 1993 och på Landsmót 1994 där han fick följande omdöme:

„Huvudet på Oturs avkommor har mycket utstrålning och karaktär men öronställning är ofta dålig. Halsen är rest, tjock, manken hög och bogarna liggande. Ryggen är rak, korset något kort och takformat. Avkommorna är kortväxta med djup bål men högbenta. Benen är klena, ofta våta, kotorna raka och långa. Hovarna är fantastiska. Vissa av avkommorna har fantastisk tölt, traven är osäker men passen bra om den finns. De har kraftfull galopp, mycket vilja och utstrålning. Otur får första premie för avkommor.“

Otur såldes till Tyskland år 2000, då 18 år gammal. Han har nu 1.023 registrerade avkommor varav 268 som har blivit bedömda (26,2%). De två avkommor efter Otur som mest har bidragit till att sprida hans gener i populationen är:

- Orri frá Þúfu, hederspremie för avkommor
- Orka frá Hvammi, hederspremie för avkommor

13.7. Náttfari 776 frá Ytra-Dalsgerði

Náttfari 776 föddes 1970 på gården Ytra-Dalsgerði i Eyjafjörður hos Jakobína Sigurvinsdóttir. Han var efter Sörli 653 frá Sauðárkróki och modernet består av flera generationer hästar från Kristinn Jónsson i Ytra-Dalsgerði. Jakobína, Náttfari's uppfödare var änka till Gestur Kristinsson som var son till Kristinn och bror till Hugi Kristinsson, far till hästavelskonsulenten Kristinn Hugason. Náttfari visades första gången på gården Litli-Garður där han hade tränats och ridits in av Þorsteinn Jónsson. Han fick då en trevlig ridbedömning, som högst 9,0 för lynne. Han ansågs vara tillräckligt bra för att komma till

Bild 66: Náttfari 776 frá Ytra-Dalsgerði med Albert Jónsson. Bilden är tagen på StóraHof. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Sigurgeir Sigurjónsson.

Landsmót, där han visades igen och blev högst bedömd av alla fyraåriga hingstar, med 8,38 för ridegenskaper. Hans vackra pass väckte redan där stor uppmärksamhet. Han visades igen på Landsmót 1978 där han satte rekord och fick 9,08 för ridegenskaper, varav poängen 10 för pass och 9,5 för vilja och domarnas kommentar „den mesta gæðingur bland alla hingstar“. Náttfari såldes 1974 till gården Stóra-Hof där han verkade i avel största delen av sitt liv. Náttfari fick första premie för avkommor år 1985 och visades sedan igen med avkommor på Landsmót 1986 där han fick hederspremie och följande omdöme:

„Náttfari's avkommor är lika, med vackert och mjukt uttryck och väl ansatta öron. Det är olika hur välresta de är, vissa något låga framtill men andra med bättre resning. Medelstorleken är 142,7 cm med bandmått. Manken är medelgod, något djupa i bröstet, rak rygg, korset långt, brant och välmuslat, benen smala, väl torra och kraftiga, ganska raka. Hovarna är flata och breda. De har kort päls och hyfsad man och svans. Ridegenskaperna är bra, de är villiga, vissa dock något sena att vakna, snälla i temperamentet och lätta att rida in. Tölten är något passaktig men traven är bra, passen är snabb och vacker och många gæðingar finns bland avkommorna. Náttfari 776 får 8,11 poäng och hederspremie.“

Náttfari's sista avkomma föddes 1998 så troligtvis slutade Náttfari's liv 1997 när han var 27 år gammal. Han har 642 registrerade avkommor varav 238 är bedömda (37,1%)

För att nämna några viktiga avkommor efter Náttfari:

- Sólón frá Hóli, första premie för avkommor
- Stígur frá Kjartansstöðum, hederspremie för avkommor
- Baldur frá Bakka, första premie för avkommor
- Dúna frá Stóra-Hofi, första premie för avkommor
- Rán frá Refsstöðum, mamma till Hróður frá Refsstöðum

13.8. Gáski 920 frá Hofsstöðum

Gáski 920 föddes 1973 på gården Hofstaðir i Borgarfjörður. Gáski visades först när han var fyra år gammal av sin ägare Gísli Höskuldsson på en lokal bedömning i Borgarfjörður. Han visades då utan pass och fick 7,75 totalt men tävlades även i gæðingakeppni, B-flokk vid samma tillfälle där han fick 8,12 som ansågs vara väldigt bra för en så ung häst! Han visades igen på Landsmót 1978, med pass, och blev då högst bedömda femåriga hingsten med 8,53 för ridegenskaper och 8,32 totalt. Gáski visades med avkommor på Landsmót 1986 där han fick första premie, och sedan igen på Landsmót 1990 där han fick hederspremie och följande omdöme:

Bild 67: Gáski 920 frá Hofsstöðum och uppfödaren Gísli Höskuldsson på Landsmót 1978. Bild från Sögusetur íslenska hestsins. Fotograf: Einar Eylert Gíslason.

„Gáskis avkommor har inte alla lika vackert huvud, men ögonen är vackra. Halsen är medellång, smidig och ganska välrest. Ryggen är rak, korset grovt, brant och kraftigt. Proportionerna är bra. Benkvaliteten är bra och benställningen likaså. Hovarna är sämre i materialet, ofta vita på grund av skäckfärgen. Avkommorna har alla gångarter, bra trav och galopp, tölten har bra benaktion men ibland något styv, passen är bra. Viljan är hård men lynnet är kyligt. Storleken varierar, proportionerna bra, bra benaktion och villiga ridhästar. Kyligt lynne, vackra under ryttare. Gáski får hederspremie för avkommor.“

Gáskis sista avkommor är födda 1996 vilket leder till konklusionen att han gick bort 1995 när han var 23 år gammal. Han har 653 registrerade avkommor varav 210 är bedömda (32,2%).

Gáskis viktigaste avkommor är:

- Gustur frá Hóli, hederspremie för avkommor
- Löpp frá Hvammi, hederspremie för avkommor
- Vænting frá Haga, mamma till Huginn frá Haga som har hederspremie
- Bryðja frá Húsatóftum, mamma till Krákur frá Blesastöðum som har hederspremie
- Harpa frá Hofsstöðum, farmor till Hróður frá Refsstöðum som har hederspremie

13.9. Adam frá Meðalfelli

Adam frá Meðalfelli föddes 1979, efter Hrafn 802 frá Holtsmúla och undan Vordís frá Sandhólaferju som var efter Hylur frá Kirkjubæ. Adam var en av de lyckligt lottade unghingstarna som på den tiden fick växa upp på Statens Hingststation. Gísli Gíslason var tränare på hingststationen när Adam reds in och beskriver det så:

„Adam var den som jag bäst kommer ihåg, även om han inte var villig. Han var lite som en dieseltruck, tung att få igång men sedan var han bra när han fick upp farten – en väldigt bra häst, bra att rida i grupp och talangfull med bra benaktion och framåtgrip. Han hade stabilt och bra rörelsemönster.“

Bild 68: Adam frá Meðalfelli riden av Erling Ó. Sigurðsson. Fotograf: Eiríkur Jónsson.

Adam fick en förstaklassbedömning redan när han visades som fyraåring år 1983 och fick sedan sin högsta bedömning året efter. Han visades med avkommor 1991 och fick då andra premie för avkommor och följande omdöme:

„Avkommorna har väldigt uttrycksfullt och vackert huvud. Halsen är rest, något grov och djup vid en bra manke. Ryggen något för rak, korset takformat, medellångt. Bålen är tung. Benkvalitet är våt, dåligt markerade senor men utseendet bra, vridna kotor är vanligt förekommande och då är framförallt frambenen uttåade, hovarna ganska bra. De har ganska bra gångarter, bra tölt och trav och hyfsad pass, men dessa gångarter är dock bättre i vissa av dem, passen tar dock längre tid att utveckla. Viljan är inte alltid bra, lynnet väldigt stabilt och till lags. De är snälla och ser bra ut under ryttare.“

Adam avlivades år 2000, 21 år gammal och har nu 487 registrerade avkommor, varav 118 är bedömda (24,2%). De avkommor som framförallt har gjort att Adams gener har spridits i populationen:

- Dama frá Þúfu, mamma till Orri frá Þúfu
- Álfadís frá Selfossi, hederspremie för avkommor
- Pyttla frá Flekkudal, hederspremie för avkommor
- Aðall frá Nýjabæ, första premie för avkommor

Referenser

- Árnason, Ö. (1995). *Kóngur um stund, Gunnar Bjarnason - ævi og störf*. Reykjavík: Ormstunga.
- Árnason, Þ. (1978). Framtíðarverkefni í hrossakynbótum. Í *Ráðunautafundur 1978* (bls. 155-175). Reykjavík: Búnaðarfélag Íslands.
- Árnason, Þ. (1979). Studies on traits in the Icelandic toelter horses. *Íslenskar landbúnaðarrannsóknir*, 81-93.
- Árnason, Þ. (1983). *Genetic Studies on Conformation and Performance of Icelandic Toelter Horses*. Uppsala: Sveriges Lantbruksuniversitet.
- Árnason, Þ. (1. November 1991). Fjörbrot náttrollanna í heimi íslenskrar hrossaræktar. *Morgunblaðið*, bls. 14.
- Arnbjörnsson, T. (1921). Akhestar og reiðhestar. Í *Búnaðarrit* (bls. 138-144). Reykjavík: Búnaðarfélag Íslands.
- Arnbjörnsson, T. (1924). Endurminningar frá hrossasýningum 1923. Í *Búnaðarrit* (bls. 135-142). Reykjavík: Búnaðarfélag Íslands.
- Arnbjörnsson, T. (1924). Tillögur um hrossarækt. *Búnaðarrit*, 128-144.
- Bjarnason, G. (1962). Hrossaræktarráðunauturinn. Í S. Steinþórsson, *Búnaðarrit* (bls. 110-116). Reykjavík: Búnaðarfélag Íslands.
- Bjarnason, Þ. (1962). *Starfsskýrsla árið 1961*. Reykjavík: Búnaðarfélag Íslands.
- Bjarnason, Þ. (1970). Hross. Í H. Pálsson, *Búnaðarrit II tbl.* (bls. 525-544). Reykjavík: Búnaðarfélag Íslands.
- Bjarnason, Þ. (1974). Hrossaræktarráðunauturinn. Í *Búnaðarrit* (bls. 94-101). Reykjavík: Búnaðarsamband Íslands.
- Bjarnason, Þ. (1975). Hrossaræktarráðunauturinn. Í *Búnaðarrit* (bls. 116-121). Reykjavík: Búnaðarfélag Íslands.
- Bjarnason, Þ. (1978). Hrossaræktarráðunauturinn. Í *Búnaðarrit* (bls. 102-113). Reykjavík: Búnaðarfélag Íslands.
- Björnsson, G., & Sveinsson, H. (2004). *Íslenski hesturinn*. Reykjavík: Mál og menning.
- Dyrendahl, S. (1988). Från arbetshäst i jordbruk och skogsbruk till sport- och rekreationshäst. *Kungliga skogs och lantbruksakademiens tidskrift*, 239-262.
- Egilsson, B. (1983). Hartmann Ásgrímsson í Kolkuósi. Í Ö. Helgason, *Skagfirðingabók* (bls. 7-35). Reykjavík: Sögufélag Skagfirðinga.
- Enhäll, J. (28. 02 2018). *Jordbruket i siffror*. Sótt frá Jordbruksverket: <https://jordbruketisiffror.wordpress.com/2017/02/02/355-000-hastar-i-sverige-2016/>

- Ericson, Å. (1995). *Handbok för människor som (sam) arbetar med SIF's kansli*.
- Ericson, Å., Häggberg, J., Helmersson, S., & van Leusen, M. (2000). *Islandshästen i Sverige 1975-1999*. Tollered: Svenska Islandshästföreningen.
- FEIF. (2001). *The annual-2001-FEIF meeting of national breeding leaders*. Reykjavík.
- FEIF. (2002). *FEIF delegate's assembly*. Vienna: FEIF.
- Franzen, J. L. (2010). *The Rise of Horses*. Baltimore: The John Hopkins University Press.
- Gaunitz, C., Fages, A., Hanghøj, K., Albrechtsen, A., Khan, N., Schubert, M., . . . Baimukhanov, N. (2018). *Ancient genomes revisit the ancestry of domestic and Przewalski's horses*. Science.
- Gestsson, S. (1956). *Ársrit Landssambands hestamannafélaga 1952-1955*. Reykjavík: Prentsmiðjan Oddi.
- Guðmundsson, G. (1903). Um kynbætur búpenings. Í *Búnaðarrit* (bls. 126-163). Reykjavík: Búnaðarfélag Íslands.
- Gunnarsson, H. (14. November 1991). Blup, - blup,bup,bup... *Morgunblaðið*, bls. 26.
- Hansen, A. (6. December 1981). Hörður frá Kolkuósi án vafa glæsilegasti hesturinn sem komið hefur úr mínu stóði. *Morgunblaðið*, bls. 40.
- Hansen, A. (21. Maí 1983). Kærði sig lítið um mannagælur... *Morgunblaðið*, bls. 12-14.
- Hansen, A. (28. Maí 1983). Krafa um æðri dómstól og afskipti ríkisstjórnar. *Morgunblaðið*, bls. 6-7.
- Hartmannsson, Á. (20. December 1994). Nokkrar minningar um Kolkuós. *Dagur*, bls. 18-19.
- Hólmjárn, H. (1952). *Ársrit Landssambands hestamannafélaga 1951*. Reykjavík: Prentsmiðjan Oddi.
- Hreiðarsdóttir, G. E., Árnason, Þ., Svansson, Þ., & Jón, H. H. (2014). *Analysis of the history and population structure of the*. Reykjavík: Icelandic agricultural science.
- Hugason, K. (1986). *Hrossaræktin*. Reykjavík: Búnaðarfélag Íslands.
- Hugason, K. (1991). *Hrossaræktin*. Reykjavík: Búnaðarfélag Íslands.
- Hugason, K. (1991). Kynbótamarkmið og kynbótastarf í hrossarækt. Í *Ráðunautafundur* (bls. 227). Reykjavík: Bændasamtök Íslands, Rannsóknarstofnun landbúnaðarins.
- Hugason, K. (1992). *Kynbótadómar og sýningar / Studhorse Judging and Studshows / Zuchtprferdebeurteilung und Körungen*. Reykjavík: Búnaðarfélag Íslands.
- Hugason, K. (1992). *Um kynbætur hrossa, fræðslurit nr. 9*. Reykjavík: Búnaðarfélag Íslands.
- Hugason, K. (1997). Dómar kynbótahrossa, yfirlit. Í *Ráðunautafundur* (bls. 260-266). Reykjavík: Bændasamtök Íslands, Rannsóknarstofnun landbúnaðarins.
- Ingimarsson, Þ. (27. Október 1990). Deilur hrossaræktarmanna. *Dagur*, bls. 5.

- Jónsson, E. (13. Apríl 1991). Sörli var bara gamall hestur sem var felldur. *Dagblaðið Vísir*, bls. 25.
- Jónsson, J. (2013). *Landbúnaðarsaga Íslands, 3. bindi*. Reykjavík: Skrudda ehf.
- Kristinsson, V. (2. Desember 1984). "Mikill vilji, ganglægni og gott geðslag aðall minna hrossa". *Morgunblaðið*, bls. 26-27.
- Kristjánsson, B. (2008). *Apalgangur og yndisspor - Tölt i 150 ár*. Sótt 2. November 2017 frá Sögusetur Íslenska hestsins: <http://www.sogusetur.is/is/fraedsla/gangtegundin-tolt>
- Losman, B. (28. 2 2018). *Djuravel och vård*. Sótt frá Förvaltningshistorik: http://xml.ra.se/Forvaltningshistorik/27_Djur.htm#a1
- Mcfadden, B. (1992). *Fossil Horses*. Edinburgh: Cambridge University Press.
- Okänd. (13. september 1970). Íslenzkir gæðingar á erlendri grund. *Tíminn*, bls. 13-17.
- Okänd. (31. Október 1971). Frá Hrossaræktarsambandi Íslands. *Morgunblaðið*, bls. 42.
- Okänd. (29. September 1974). Hlutverki hestsins í íslenzku þjóðlífi lýkur aldrei. *Tíminn*, bls. 8-11.
- Okänt. (24. júlí 1958). Stærsta Landsmót hestamanna til þessa. *Morgunblaðið*, bls. 11.
- Pétursson, P. (1973). Húnavaka. Í S. Jónsson, *Húnavaka* (bls. 152-158). Ungmennasamband Austur-Húnavetninga.
- Sævarsson, S. B. (16. Mars 1996). Vil fá hross en góð. *Dagur*, bls. 8-9.
- Sigurðsson, Á. (2003). Fjölpjóða kynbótamat fyrir íslensk hross 2003. *Freyr*, 18-25.
- Sigurður, S. (1916). Um kynbætur hesta. Í *Búnaðarrit* (bls. 81-126). Reykjavík: Búnaðarfélag Íslands.
- Sigurjónsson, S. (Október 1973). Stóðréttir. *Vikan*, bls. 26-29.
- Steinþórsson, S. (1939). Hrossaræktarráðunauturinn. Í S. Steinþórsson, *Búnaðarrit* (bls. 66-68). Reykjavík: Búnaðarfélag Íslands.
- Stephensen, Ó. (1787). *Um hesta*. Köbenhavn: Íslenzka lærdómslistafélagið.
- Þorkelsson, B., Benediktsson, M., & Geirsdóttir, H. (2013). Stóðhestastöð ríkisins. Í B. Kristjánsson, H. Gunnarsson, H. Geirsdóttir, S. Kristjánsson, & M. Benediktsson, *Hrossaræktin 2012* (bls. 268-294). Reykjavík: Hrossarækt ehf.